MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA

JUSTĖ KRIŠČIŪNAITĖ
MAGISTRO STUDIJŲ TEISĖS PROGRAMA

JŪRŲ VANDENŲ APSAUGA EUROPOJE

PROTECTION OF MARINE WATERS IN EUROPE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
dr. Anželika Banevičienė

Kaunas, 2020

TURINYS

ĮVADAS 3

1. JŪRŲ VANDENŲ APLINKOSAUGOS REIKALAVIMAI 8

1.1. Jūros vandenys kaip teisinė vertybė: samprata ir reikšmė 8

1.2. Jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas 16

1.2.1. Tarptautinis jūrų vandenų reglamentavimas 16

1.2.2. Europos Sąjungos reglamentavimas 26

1.2.3. Nacionalinis įstatyminis reglamentavimas 35

2. INSTITUCINĖ SISTEMA JŪROS VANDENŲ APSAUGAI 40

2.1. Europos institucijų veikla 40

2.2. Nacionalinis institucijų tinklas 47

3. BALTIJOS JŪROS APSAUGOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMATIKA 51

IŠVADOS 63

LITERATŪRA 65

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 76

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 77

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 78

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 79

ĮVADAS

Tiriama problema ir baigiamojo darbo aktualumas. Kaip teigiama moksle, „vandens politika yra viena seniausių ir labiausiai reglamentuojama Europos Sąjungos aplinkos politikos sritis. Nepaisant to, kad ši veikla jau vystoma daugiau nei 30 metų, priemonių efektyvumas kontroliuojant ir saugant vandens šaltinius ES iki šiol yra nepakankamas: teisės aktai, reglamentuojantys šią sritį, yra pasenę, taip pat neįžvelgiamos šiuolaikinių technologijų taršos kontroliavimo galimybės. Pagal ES vandens politikos nuostatas vandenys skirstomi į keturias kategorijas: gėlo, jūros, požeminius ir paviršinius vandenis. Jiems, kaip ir upių, ežerų, jūros pakrantės ir požeminio vandens apsaugai, taikoma skirtinga vandens apsaugos politika. Atskiros direktyvos išskiria vandenį, naudojamą žemės ūkyje, gėrimui, rekreacijai, taip pat nurodo vandenis, kuriems reikalinga speciali apsauga.“[1] Šiame darbo nagrinėjama jūrų vandenų, kaip vienos iš vandenų rūšių, apsauga Europoje.

Didžiausios grėsmės jūrų vandenims yra klimato kaitos poveikis, tarša (įskaitant taršą pavojingomis medžiagomis, taip pat taršą iš sausumoje esančių šaltinių, šiukšles, mikrobiologinę taršą, avarijų metu išsiliejusią naftą, taršą dėl laivybos veiklos, naftos ir dujų paieškos jūroje, taršą dėl laivų išmontavimo ir akustinę taršą), komercinės žvejybos poveikis, nevietinės (egzotiškos) rūšys, paprastai patenkančios iš laivų išpilant balastinį vandenį, praturtinimas maistinėmis medžiagomis (eutrofikacija) ir dėl to padidėjęs dumblių žydėjimas, neteisėtas radionuklidų išmetimas. Šios grėsmės lemia ir atitinkamo teisinio reglamentavimo poreikį. Jūros vandenų apsauga sudaro taršos reguliavimą, kuris apima visų rūšių taršą (oro, sausumos, laivų ir pan.), taip pat žvejybos ir žuvų išteklių reguliavimą, susijusį su biologine įvairove, ūkinės veiklos priekrantės ir jūrinėse teritorijose reguliavimą , apimantį ir saugomas teritorijas ir kitas sritis. Tai pakankamai kompleksinė ir plati sritis.

Pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis jūrų vandenų apsaugą yra 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (toliau – Jūrų direktyva)[2]. Jos daugiau nei dešimtmetį trunkantis galiojimas taip pat verčia įvertinti ir pasiektus rezultatus, atsižvelgiant į tikslus, kurie buvo kelti priimant Jūrų direktyvą. Taip pat svarbu apžvelgti ir galimas perspektyvas, tobulinant jūrų vandenų apsaugą Europoje. Jūrų direktyvos preambulės 11 punkte

[1]Adamonytė, I., Vaičiukynas, V., Gudas, M. Projektų valdymas ir vandens politika. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva. P. 33

[2]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).

sakoma, kad "kiekviena valstybė narė turėtų vystyti jai priklausančių jūros vandenų jūrų strategiją, kurioje, atsižvelgiama į bendrą atitinkamo jūrų regiono perspektyvą, nors ji ir skirta saviems vandenims. Jūrų strategijomis turėtų būti pasiekta, kad būtų vykdomos priemonių programos, skirtos gerai ekologinei būklei pasiekti"[3] Tokiu būdu pabrėžtina atskirų šalių jūrų strategijos reikšmė, vykdant bendrąją Europos jūrų strategiją. Tai pasakytina ir Baltijos jūros atveju, nes visuotinai pripažįstama, kad Baltijos jūra viena labiausiai užterštų jūrų pasaulyje[4] Koks šių strategijų santykis ir poveikis jūrų vandenų apsaugai Europoje ir konkrečiai Baltijos jūrai yra aktuali mokslinė (ir ne tik teisės mokslo) problema.

Konstatuotina, kad procesai, susiję su žmogaus veiklos poveikiu jūrų vandenims, kelia tiek žmogaus, tiek visuomenės, tiek ir valstybių, tame tarpe ir Europos, susirūpinimą, nes grėsmės jūrų vandenims daro tiesioginį poveikį žmogaus gyvenimo kokybei. Kartu galima pastebėti, kad kinta ir šios problemos suvokimas ir nuo lokaliai suvokiamos problemos, jūros vandenų apsauga tampa regionine ir net globalia valstybių vyriausybių dienotvarkės dalimi, formuojasi nauja mąstymo paradigma. Teisinis reglamentavimas yra jūrų vandenų apsaugos pagrindas ir būtina sąlyga, siekiant apsaugoti šį žemės išteklių.

Europos Sąjungoje pabrėžiama, kad taikant ekosistemomis grįstą žmogaus veiklos valdymo metodą, tuo pačiu sukuriant sąlygas tvariam jūrų prekių ir paslaugų naudojimui, pirmenybė turėtų būti teikiama tam, kad būtų siekiama geros Bendrijos jūrų aplinkos būklės arba ji būtų išlaikoma, tęsiama jos apsauga ir saugojimas bei užkertamas kelias tolesniam blogėjimui. Tam, kad būtų pasiekti tie tikslai, būtina turėti skaidrią ir darnią teisės aktų sistemą. Ši sistema turėtų padidinti skirtingų politikos krypčių nuoseklumą ir paskatinti aplinkosaugos klausimų integravimą į kitas politikos kryptis, pavyzdžiui, į bendrą žuvininkystės politiką, bendrą žemės ūkio politiką ir kitas atitinkamas Bendrijos politikos sritis. Teisės aktų sistema turėtų sudaryti visapusišką veiksmų pagrindą ir sąlygas, kad vykdomi veiksmai būtų suderinti, nuoseklūs ir tinkamai sujungti su veiksmais pagal kitus Bendrijos teisės aktus bei tarptautinius susitarimus.[5]

Tobulėjant šiuolaikiniam jūrų teisiniam reglamentavimui ir didėjant susirūpinimui dėl jūrų vandenų būklės, buvo sukurta daugybė teisinių režimų, kuriuose sprendžiamos jūrų aplinkos

[3]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).
[4]Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. P.38
[5]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).

problemos, įskaitant taršą, biologinės įvairovės nykimą, nykstančių rūšių apsaugą ir jūros žinduolius. Tarptautinė jūrų teisė suteikia pagrindą nuolatinei pažangai. Tačiau akcentuojama, kad jūrų išsaugojimo ateitis vis dėlto priklauso nuo valstybių sugebėjimo ir noro bendradarbiauti siekiant šių bendrų tikslų. Taip pat ir nuo atskirų valstybių sugebėjimo nustatyti ir įgyvendinti nacionalinius jūrų apsaugos įstatymus.[6]

Konstatuotina, kad jūrų vandenų apsaugą ir jos pobūdį apibrėžia ir ženkliai įtakoja dvi dedamosios: aplinkosaugos veiksnys ir valstybių ekonominiai interesai. Balansas tarp šių dviejų dažnai priešingų krypčių yra jūrų vandenų apsaugos Europoje uždavinys, kuris nėra pasiekiamas lengvai ir be interesų derinimo.

Visi paminėti aspektai apibrėžia tiriamą problemą ir suponuoja šio darbo temos aktualumą.

***Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir reikšmė ir tiriamos problemos ištyrimo lygis*.**

Konstatuotina, kad baigiamojo darbo tema jūrų vandenų apsaugos Europoje klausimai iš esmės yra menkai nagrinėta Lietuvos teisės moksle. Iš užsienio darbų paminėtinas autorių kolektyvas J. Rouillard, M. Lago, K. Abhold, L. Roeschel, T. Kafyeke, H. Klimmek ir V. Mattheiß[7] rašęs apie ES politikos įtaką biologinei įvairovei. Taip pat paminėtini H. S. Schiffman[8], tyręs teisinę jūrų vandenų taršos reglamentavimo visumą, L. Guruswamy su bendraautoriais[9], analizuojantys teisines priemones jūrų vandenų taršos įvykių sprendimui sutarčių, paprotinės teisės ar neprivalomų teisinių priemonių forma. Taip pat B. Hasler ir bendraautoriai[10],nagrinėję jūrų ekosistemų apsaugos problematika Šiaurės ir Baltijos jūrose, A, Farmer[11], tyręs vertybinius jūrų vandenų apsaugos aspektus, taip pat R. K. Craig[12], skyręs dėmesį biologinės įvairovės teisinei apsaugai tarptautiniu ir nacionaliniu aspektais ir kt.

Daugiau nagrinėjama tema ir joje tyrimų atliekama, siekiant išsiaiškinti konkrečiai Baltijos jūros apsaugos problematiką, Helsinkio konvencijos įtaką Baltijos jūros apsaugai. Iš Lietuvos

[6]Schiffman,H. S. International Law and Institutions. International Law and the Protection of the Marine Environment. Encyclopedia of Life Support Systems. UNESCO. P.2

[7]Rouillard, J. et al. (2018). Protecting and Restoring Biodiversity across the Fresh water, Coastland Marine Realms: Is the existing EU policy frame work fit for purpose? Environmental Policy and Governance. 28, 114–128

[8]Schiffman, H. S. International Law and Institutions. International Law and the Protection of the Marine Environment. Encyclopedia of Life Support Systems. UNESCO.

[9] Guruswamy L., Hendricks B. International Environmental Law in a Nutshell, St. Paul: West.1997.; Guruswamy L.D., Palmer G.W.R., Weston B.H. International Environmental Law and World Order: A Problem Oriented Coursebook. St. Paul: West. 1994

[10] Hasler, B. et al. Marine Ecosystem Services. Marine ecosystem services in Nordic marine waters and the Baltic Sea – possibilities for valuation. Nordic Council of Ministers. 2016. P. 69

[11] Farmer, A. Ocean protection: why citizens' values matter. Institute for European Environmental Policy. Brussels.2018.

[12] R. K. Craig. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. Journal of Land Use & Environmental Law. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), pp. 333-369; R. K. Craig. Taking Steps Toward Marine Wilderness Protection? Fishing and Coral Reef Marine Reserves in Florida and Hawaii, 34:1 Mc George Law. Review. 155, 167-68 (Winter 2003).

mokslininkų pažymėtina I. Isokaitė, nagrinėjusi Baltijos regiono valstybių jūros erdvių teisinio reglamentavimo ypatumus[13], taip pat E. Trimonis[14] ir R. Žaromskis[15], aprašę jūrą (Baltijos) bendraisiais aspektais, S. Olenin, D. Daunys, M. Bučas, I. Bagdanavičiūtė[16], kurie skyrė dėmesio Baltijos jūros aplinkos būklės vertinimui. K. Jokšas ir A. Galkus[17] tyrė Klaipėdos uosto akvatorijos dugno nuosėdų užterštumą, D. Styra[18] - apibendrino radioaktyvios taršos problematiką Baltijos jūroje, ir kiti[19]. Šią problematiką nagrinėjo ir užsienio mokslo atstovai[20]. Taip pat yra Baltijos jūros aplinkos apsaugos komisijos (HELCOM)[21] publikacijų[22].

Konstatuotina, kad darbo problema moksle yra nepakankamai išnagrinėta, todėl darbas pasižymi moksliniu naujumu.

Darbas bus reikšmingas teisės mokslui ir praktikai, nes jame pateiktos išvados ir pasiūlymai padės stiprinti jūrų vandenų apsaugą Europoje ir konkrečiai Lietuvoje Baltijos jūros atveju. Darbas bus naudingas teisės specialistams, besispecializuojantiems jūros vandenų apsaugos srityje, taip pat aplinkosaugos specialistams, nes leis geriau suprasti jūrų vandenų apsaugos Europoje teisinio mechanizmo ypatybes, privalumus ir trūkumus. Taip pat darbas bus naudingas teisės mokslininkams,

[13] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73

[14]Trimonis E. (2002). Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. Vilnius,

[15]Žaromskis R. (1996), Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. Vilnius; Žaromskis R., Pupienis D. (2003). Srovių greičio ypatumai skirtingose Pietryčių Baltijos hidrodinaminėse zonose, Geografija, t. 39(1): 16-23.

[16]Olenin S., Daunys D., Bučas M., Bagdanavičiūtė I. (sudarytojai) (2012). Lietuvos Baltijos jūros aplinkos būklė: preliminarus vertinimas. Klaipėdos universiteto leidykla, 74 p.

[17]Jokšas K., Galkus A. (1999). Klaipėdos uosto akvatorijos dugno nuosėdų užterštumas. Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba.. Kaunas: Technologija,

[18]Styra D. (2000) Radioaktyvioji tarša. Baltijos jūros ekologinės problemos. Vilniaus Gedimino universitetas. Vilnius,

[19]Lesutienė J., Gasiūnaitė Z.R., Strikaitytė R., Žilienė R. (2014). Trophic position and basal energy sources of the invasive prawn Palaemonelegans in the exposed littoral of the SE Baltic Sea. Aquatic Invasions, 9 (1): 37–45.;

[20]BACC Author Team (2011). Assessment of Climate Change for the Baltic Sea Basin. Regional Climate Studies, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, XXII, 474 p.; Wulff F.L., Rahm L.A., Larsson P. (ed-s.) (2001). A systems analysis of the Baltic Sea. Ecological Studies, 148.;Telesh I., Schubert H., Skarlato S. (2011). Revisiting Remane's concept: evidence for high plankton diversity and a protistan species maximum in the horohalinicum of the Baltic Sea. Marine Ecology Progress Series, 421: 1–11; Harff J., Björck S., Hoth P. (ed-s) (2011). The Baltic Sea Basin. Central and Eastern European Development Studies (CEEDES). Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, XIII, 449 p.; Fritzmaurice M. International Legal Problems of the Environmental Protection of the Baltic Sea. Boston: Kluwer Law International, 1992.

[21] HELCOM (2019). Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://www.helcom.fi/

[22] HELCOM (1986). Water Balance of the Baltic Sea. Baltic Sea Environ. Proc. No. 16. HELCOM (2009). Biodiversity in the Baltic Sea – An integrated thematic assessment on biodiversity and nature conservation in the Baltic Sea. Baltic Sea Environ. Proc. No. 116B; HELCOM (2009). Eutrophication in the Baltic Sea – Anintegratedthematicassessmentoftheeffectsofnutrientenrichmentandeutrophicationinthe Baltic Sea region. Baltic Sea Environ. Proc. No. 115B. HELCOM (2010). Towards an ecologically coherent network of well-managed Marine Protected Areas – Implementation report on the status and ecological coherence of the HELCOM BSPA network. Baltic Sea Environ. Proc. No. 124B; HELCOM (2013). Climate change in the Baltic Sea Area: HELCOM thematic assessment in 2013. Baltic Sea Environ. Proc. No. 137; HELCOM (2013). HELCOM Red List of Baltic Sea species in danger of becoming extinct. Baltic Sea Environ. Proc. No. 140.

kurie galės pasinaudoti šio tyrimo rezultatais ir kitiems, besidomintiems aplinkos apsaugos ir jūrų vandenų apsaugos problematika bei šios srities praktikams.

Tyrimo objektas. Jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas Europoje.

Tyrimo tikslas. Įvertinti jūrų vandenų apsaugos teisinio reglamentavimo Europoje ypatumus.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant tyrimo tikslo, darbe keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti jūrų vandenų sampratą bei jūrų vandenų apsaugos teisinį reglamentavimą Europoje.
2. Išanalizuoti jūros vandenų apsaugos Europoje institucinę sistemą.
3. Ištirti Baltijos jūros apsaugos teisinio reglamentavimo problematiką.

Tyrimo metodika. Siekiant darbo tikslo bei įgyvendinant šiame magistro darbe iškeltus uždavinius, naudojami lingvistinis, lyginamasis, teleologinis, sisteminis, loginis-analitinis ir istorinis metodai. Lingvistinis metodas naudotas, siekiant paaiškinti galiojančių teisinių dokumentų – tarptautinių sutarčių, regioninių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių jūrų vandenų apsaugą, normas. Šis metodas naudotas taip pat paaiškinant atskiras darbe naudojamas sąvokas. Lyginamuoju metodu naudotasi siekiant palyginti atskirų teisinių dokumentų nuostatas, taip pat atskirų jūrų vandenų apsaugos teisinį reglamentavimą. Teleologinis metodas naudotas, siekiant paaiškinti teisinių instrumentų ir teisinių dokumentų – tarptautinių sutarčių, regioninių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių jūrų vandenų apsaugą, - priėmimo tikslus. Sisteminiu metodu bei loginiu-analitiniu metodais remiamasi darant darbo išvadas bei apibendrinimus, tiek atskirose darbo dalyse, tiek ir galutines darbo išvadas. Taip pat šie metodai taikyti, nagrinėjant jūrų vandenų apsaugos mechanizmus visos aplinkos apsaugos sistemos požiūriu. Istorinis metodas naudotas tiriant jūrų vandenų apsaugos Europoje retrospektyviniu aspektu.

Tyrimo struktūra. Darbas susideda iš įvado, trijų dėstomųjų – tiriamųjų dalių, išvadų ir pasiūlymų, literatūros sąrašo. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama jūros vandenų kaip teisinės vertybės samprata ir reikšmė, taip pat aptariamas jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas tarptautinėse sutartyse, regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis. Antra dalis skirta ištirti jūrų vandenų apsaugos institucinę sistemą, išskiriant Europos ir nacionalines institucijas. Trečia darbo dalis skirta Baltijos jūros apsaugos teisinio reglamentavimo problematikai.

Ginamasis teiginys: Jūrų vandenų apsaugos Europoje teisinis reglamentavimas neužtikrina tinkamos jūrų vandenų apsaugos Europoje.

1. JŪRŲ VANDENŲ APLINKOSAUGOS REIKALAVIMAI

1.1. Jūros vandenys kaip teisinė vertybė: samprata ir reikšmė

Vidužemio jūros, Baltijos jūros, Juodosios jūros ir šiaurės rytų Atlanto vandenyno vandenys, taip pat Azorų, Madeiros ir Kanarų salas supantys vandenys priklauso Europos Sąjungos valstybių narių jurisdikcijoje esantiems jūrų vandenims, į kuriuos jos turi suverenias teises[23]. Europos tikslas yra tvarus jūrų bei vandenynų naudojimas, sėkminga ir tausi žvejyba, klestinti mėlynoji ekonomika, Europa taip pat turi rodyti iniciatyvą tarptautinio vandenynų valdymo srityje ir atlikti svarbų vaidmenį ne tik Jungtinių Tautų diskusijose, visų pirma 2020 m. Lisabonoje įvyksiančioje JT konferencijoje dėl vandenynų, tačiau ir kituose regioniniuose bei tarptautiniuose forumuose. Siekiama sukurti naują darnios mėlynosios ekonomikos viziją, apimančią įvairiausias sritis – žinias apie jūras ir jų mokslinius tyrimus, jūrinių teritorijų planavimą, jūrų atsinaujinančiąją energiją, mėlynąsias investicijas ir regioninį bendradarbiavimą jūrų srityje.–vienas pagrindinių uždavinių.[24] Tai akivaizdžiai demonstruoja bendrą Europos, tame tarpe ir ES susirūpinimą vandenynų apsauga.

Prieš pradedant nagrinėti jūrų vandenų tematiką, susijusią su jų apsauga Europoje, reikėtų visų pirma išryškinti sąvokų „vandenynas“ ir „jūra“ turinį, kuris gali būti aiškinamas geografine, semantine ar teisine prasmėmis. Geografiniu požiūriu pagal tarptautinį apibrėžimą yra tik trys vandenynai: Atlanto vandenynas, Ramusis ir Indijos vandenynai.[25] Jūros, kurios yra pasaulinio vandenyno dalis, yra apibrėžiamos dažniausiai pagal geografinę padėtį žemynų atžvilgiu. Vidužemyninę jūrą (angl. *Mediterranean Seas*) daugiausia supa sausuma. Pagal šį apibrėžimą Arkties ar Karibų jūros yra vidužemyninės jūros: Arkties vidužemyninė jūra ir Karibų vidužemyninė jūra.[26] Europos ir Afrikos apsupta yra tiesiog Vidužemio jūra. Pagal šį skirstymą tokia yra ir Baltijos jūra, apie kurios vandenų apsaugą kalbėsime trečioje šio darbo dalyje. Tai baseinai, įsiterpę į vieną kurį nors žemyną. Šių jūrų pagrindinis bruožas – ribotas ryšys su atvirąja jūra. Dėl to jos dar vadinamos tarpžemyninėmis. Tarp

[23]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).

[24]Von der Leyen, Ursula. Europos Komisijos Pirmininkė. Įgaliojimų raštas Virginijui Sinkevičiui, Komisijos nariui, atsakingam už aplinką, vandenynus ir žuvininkystę. Briuselis, 2019 m. gruodžio 1 d. P. 4. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/mission-letter-virginijus-sinkevicius_en.pdf

[25]Stewart, R. H. Introduction To Physical Oceanography. Department of Oceanography, Texas A & M University. 1997–2000. P. 22-23

[26]Stewart, R. H. Introduction To Physical Oceanography. Department of Oceanography, Texas A & M University. 1997–2000. P. 22-23

būdingų šio tipo jūrų hidrologijos bruožų pažymėtina: savita vandens masių stratifikacija (susisluoksniavimas)[27], priklausanti nuo gėlo vandens ir apskritai vandens balanso; autonomiškų apykaitinių sistemų susiformavimas; komplikuotas potvynių ir atoslūgių bangos prasiskverbimas į šių jūrų akvatorijas ir kt.[28] Tuo tarpu pakraštinės jūros (angl. *Marginal Seas*) yra apibūdintos tik įdubomis pakrantėje. Arabijos jūra ir Pietų Kinijos jūra yra kraštinės jūros. Jų dubuo, vandens masės bei jų dinamika nedaug skiriasi nuo vandenyno. Nuo vandenyno jas riboje tik dugno iškilumai ir negausios salos. Nemažai atvirų jūrų yra Ramiajame vandenyne. Atlanto vandenyne tipiškų atvirų jūrų beveik nėra. Dauguma atvirų jūrų pasižymi dideliais gyliais.[29]

Semantine prasme pažymėtina, kad skirtumas tarp jūros ir vandenyno yra dialektinis, kai jūra (angl. *sea*) yra terminas britų anglų kalba, o vandenynas (angl. *ocean*) yra terminas Šiaurės Amerikos anglų kalba. Remiantis Kembridžo žodynu[30], jie abu reiškia druskos vandens masę, kuri apima didžiąją dalį žemės paviršiaus, tik vandenynas apibrėžiamas kaip daug didesnė vandens masė.[31] Manytina, kad pagal šias prielaidas, jūros yra vandenyno dalis. Darbe atskirais atvejais semantine prasme kalbama apie vandenyną, kaip virš jūrų esančią ir ją apimančią didesnę struktūrą.

Teisinius jūros sampratos aspektus nagrinėsime žemiau, kalbėdami apie teisinį reguliavimą.

Iš esmės jūros tipas nulemia ir jos vandenų apsaugos teisinį reguliavimą ir jo tikslus. Atitinkamos jūros vandenų apsauga per specifines priemones, kurių reikalinga imtis, siekia išsaugoti konkrečią jūrą. Uždaros jūros teršiamos labiau nei atviros pakrančių jūros. Jų galimybės išsivalyti yra ribojamos daugelio specifinių aspektų, tarp kurių – uždarumas ir kaip taisyklė – intensyvi ūkinė veikla jūroje ir jos priekrantėje. Tačiau atvirose jūrose vandenų apsaugos iššūkiai yra susiję su ekosistemų apsauga, ūkinės veiklos (žuvininkystės) ribojimu, klimato atšilimu ir kitais panašiais aspektais.

Jūrų ir pakrančių ekosistemų vertės nustatymas yra svarbi supratimo apie jūrų ekosistemų reikšmę žmonių gerovei dalis. Jūros vandenys, kaip ekosistemos dalis, turi visų pirma ekonominę

---

[27] Stratifikacija - (lot. stratum - sluoksnis + facio - darau): 1 .geol. nuosėdinių uolienų susisluoksniavimas; 2. bot. kurių ne kurių sėklų daiginimo paspartinimas: sėklos sumaišomos su drėgnu smėliu, durpėmis ar samanomis ir laikomos 1-5 °C temperatūroje iki kelių mėnesių; 3. meteor. vertikalusis temperatūros pasiskirstymas atmosferoje; 4. sociologijoje - visuomenės susiskaidymas pagal tam tikrus kriterijus: pajamas, turtą, visuomeninę padėtį, papročius, gyvenimo būdą ir t.t.; 5. komp. sistemos objektų išdėstymas lygiais sluoksniais, siekiant sukurti hierarchinį sistemos aprašą (modelį). Žiūrėta 2020 m. kovo 3 d. https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Stratifikacija

[28] Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. P.19-20

[29] Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. P.18-19

[30] Kembridžo žodynas. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sea ;

[31] Tačiau žodynas lietuvių kalba nepateikia subordinacinio elemento tarp šių sąvokų ir nurodo, kad „jūra“ suprantama, kaip didelis sūraus vandens plotas, susisiekiantis su vandenynu. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/J/jura. Vandenynas apibrėžiamas, kaip vandens plotas tarp žemynų. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/vandenynas

vertę. Ją galima įvertinti kaip ekonominį vienetą, o tai yra pirma sąlyga ir teisinei apsaugai. Konkreti ekonominė vertybė kaip taisyklė yra ginama teisės nuo įvairių pažeidimų. Galime teigti, kad ekonominė jūrų vandenų vertė sudaro teisinės jūrų vandenų apsaugos pagrindą.

Pagrindinės grėsmės jūrų vandenims yra klimato kaitos poveikis, tarša (įskaitant taršą pavojingomis medžiagomis, taip pat taršą iš sausumoje esančių šaltinių, šiukšles, mikrobiologinę taršą, avarijų metu išsiliejusią naftą, taršą dėl laivybos veiklos, naftos ir dujų paieškos jūroje, taršą dėl laivų išmontavimo ir akustinę taršą), komercinės žvejybos poveikis, nevietinės (egzotiškos) rūšys, paprastai patenkančios iš laivų išpilant balastinį vandenį, praturtinimas maistinėmis medžiagomis (eutrofikacija) ir dėl to padidėjęs dumblių žydėjimas, neteisėtas radionuklidų išmetimas. Šios grėsmės lemia ir atitinkamo teisinio reglamentavimo poreikį, kuris nagrinėjamas žemiau.

Šiaurės rytų Atlanto vandenynas, Vidužemio jūra ir Juodoji jūra yra trys iš septynių pasaulio jūrų regionų, kuriuose žuvų ištekliams labiausiai reikia atsigauti. Manoma, kad Baltijos regiono ekologija tiesiog „sulūžo“ ir yra įtraukta į nuolatinę eutrofikaciją. Tai lemia spaudimas, atsirandantis dėl veiklos jūroje, tokios kaip naftos ir dujų žvalgymas, dugno gilinimas ir smėlio bei žvyro gavyba, laivyba, komercinė žvejyba ir turizmas. Tačiau sausumos veikla (žemės ūkis ir pramonė apskritai) sudaro 80% jūros vandenų taršos.[32]

Todėl šiomis problemomis susirūpinusi ne tik Europa, bet ir kiti pasaulio regionai. Afrika parengė integruotą jūrų strategiją iki 2050 m. (angl. *2050 AFRICA'S INTEGRATED MARITIME STRATEGY*).[33] Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) pretenduoja į didžiausią pasaulyje 11,5 mln. km2 išimtinę ekonominę zoną (IEZ). JAV nėra pasirašiusios ar prisijungusios prie Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS), tačiau reikalauja, kad jos jūrų zonos atitiktų UNCLOS.[34] Kai kurios aplinkosaugos rekomendacijos jūrų vandenų srityje buvo įgyvendintos gana greitai.[35] Tačiau JAV išlieka didžiausia UNCLOS neratifikavusia valstybe. Pagrindinė to priežastis yra konvencijos XI dalis,

[32]European Commission. EU Marine Strategy. The story behind the strategy. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2006. P. 9

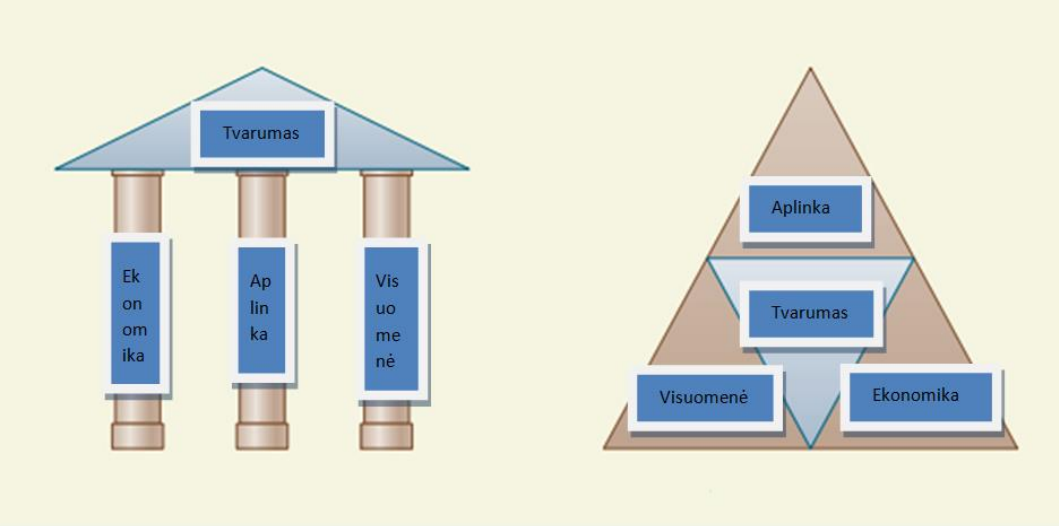
[33]„2050 m. Afrikos integruota jūrų strategiją“ sudaro visa apimantys, suderinti ir nuoseklūs ilgalaikiai daugiasluoksniai veiksmų planai, kuriais bus pasiekti Afrikos Sąjungos tikslai padidinti jūrų gyvybingumą klestinčioje Afrikoje. 2050 m. strategijos vizija yra skatinti didesnį turto kūrimąsi iš Afrikos vandenynų ir jūrų, saugiu ir ekologiniu požiūriu tvariu būdu plėtojant tvarią klestinčią mėlynąją ekonomiką. African Union. 2050 Africa's Integrated Maritime Strategy. (2050 AIM STRATEGY). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 3 d. https://cggrps.com/wp-content/uploads/2050-AIM-Strategy_EN.pdf

[34]Cicin-Sain, B., Ehler, Ch. N., Kuska, G. F. United States of America Ocean Policy. The Ocean Policy Summit. 2005 Lisbon, Portugal.Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://www.researchgate.net/publication/237537528_UNITED_STATES_OF_AMERICA_OCEAN_POLICY

[35]Cicin-Sain, B., Ehler, Ch. N., Kuska, G. F. United Statesof America OceanPolicy. The Ocean Policy Summit. 2005 Lisbon, Portugal. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://www.researchgate.net/publication/237537528_UNITED_STATES_OF_AMERICA_OCEAN_POLICY

kurioje kalbama apie tarptautiniuose vandenyse esančių gamtinių išteklių naudojimą. Konstatuotina, kad didelę dalį JAV jūrų vandenų problematikos sudaro išimtinai ekonominiai (politiniai) interesai.

Pažymėtina, kad svarbi sąvoka jūrų vandenų apsaugos atveju yra tvarumas, kaip vertybinis aspektas. Jau minėjome, kad pagrindinis EK tikslas yra „tvarus jūrų bei vandenynų naudojimas."[36] Moksle pastebima, kad šis terminas viešose diskusijose vartojamas taip dažnai, kad savotiškai jau yra paveiktas infliacijos.[37] N. Gelpke ir M. Visbeck pateikia įžvalgą, kad kalbant apie aplinkos bei ekonomikos ir visuomenės santykį, tvarumo požiūriu, klasikiniame trijų ramsčių modelyje - aplinka, ekonomika ir visuomenė - yra pavaizduotos kaip trys vienodo pobūdžio faktoriai (ramsčiai), palaikantys tvarumą. Santykinis modelis atvaizduojamas kaip trikampio formos sistema, kurioje tvarumas sudaro centrinę modelio dalį. [38] Šiuos tvarumo modelius vaizduoja 1 paveikslas.

1 paveikslas. Klasikinis ir santykinis „trijų ramsčių" modeliai. Parengta autorės pagal Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 17

Galime daryti išvadą, kad jūrų vandenų teisinės apsaugos reglamentavime taip pat visada užprogramuota priešprieša tarp ekonominės vertės ir aplinkos apsaugos polių, lemianti ir tuos

[36]Von der Leyen, U. Europos Komisijos Pirmininkė. Įgaliojimų raštas Virginijui Sinkevičiui, Komisijos nariui, atsakingam už aplinką, vandenynus ir žuvininkystę. Briuselis, 2019 m. gruodžio 1 d. P. 4. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/mission-letter-virginijus-sinkevicius_en.pdf

[37]Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 10

[38]Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 17

rezultatus, kuriuose jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas pasiekia praktiškai. Klausimas tik vienas - kurioje pusėje yra visuomenė, o taip pat ir valstybės? Šiuo požiūriu kalbant apie Europą, iš viso 75 % Europos išorės prekybos ir 37 % ES vidaus prekybos sudaro jūrų prekyba. Didžioji dalis šios veiklos, nors ir ne visa, sutelkta prie Europos krantų.

Dar vienas vertybinis aspektas, bet taip pat susijęs su ekonomika – mėlynoji ekonomika (arba jūrų ekonomika, mėlynasis augimas (ES atveju)[39]). Nurodoma, kad nėra vieno tarptautiniu mastu priimto „jūrų ekonomikos“ ar „mėlynosios ekonomikos“ apibrėžimo, todėl šių terminų vartojimas skiriasi atskirose šalyse ar organizacijose.[40] Skirtingus apibrėžimus pateikia 1 lentelė.

Šalis	**Apibrėžimas/Kriterijai**
Jungtinės Amerikos Valstijos	Ekonominė veikla, kuri yra: a) pramonė, kurios apibrėžimas aiškiai susieja jos veiklą su jūra, arba b) kuri iš dalies susijusi su jūra ir yra prie kranto esančioje teritorijoje(pašto indekse).
Jungtinė Karalystė	Veikla, susijusi su darbu jūroje. Taip pat veikla, susijusi su prekių gamyba ar paslaugų teikimu, kurie tiesiogiai prisidės prie veiklos jūroje. ar jūroje.
Australija	Jūroje vykdoma veikla, kai pagrindinis indėlis yra jūrų ištekliai, arba prieiga prie jūros yra reikšmingas veiklos faktorius.
Airija	Ekonominė veikla, kuriai tiesiogiai ar netiesiogiai naudojama jūra.
Kinija	Visų rūšių veiklų, susijusios su jūrų išteklių plėtra, naudojimu ir apsauga, visuma.
Kanada	Tos pramonės šakos, kurios įsikūrusios Kanados jūrų zonose ir pakrančių bendruomenėse, besiribojančiose su šiomis zonomis, arba jų pajamos yra priklausomos nuo veiklos šiose teritorijose.
Naujoji Zelandija	Ekonominė veikla, vykdoma jūros aplinkoje arba naudoja jūros aplinką, arba gamina tokiai veiklai reikalingas prekes ir paslaugas arba tiesiogiai prisideda prie nacionalinės ekonomikos.

[39]Komisijos komunikatas „Mėlynasis augimas. Tvaraus jūrų ir jūrininkystės sektoriaus augimo galimybės“ Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52012DC0494:EN:NOT (2012-09-13)
[40]United Nations Conference on Trade and Development. Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity. 2018. P.6. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf

Korėjos Respublika	Jūroje vykdoma ekonominė veikla, kuri taip pat apima ekonominę veiklą, pagal kurią prekės ir paslaugos įtraukiamos į jūros veiklą, o jūrų ištekliai naudojami kaip pagrindinis indėlis.

1 lentelė. Jūra grįstos ekonominės veiklos apibrėžimai atskirose šalyse. Parengta autorės pagal United Nations Conference on Trade and Development. Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity. 2018. P.6.Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf

Kaip matyti atskirose šalyse pateikiami skirtingi šios ekonomikos sampratos apibrėžimai. Tai neprisideda prie vieningo supratimo ir atitinkamai teisinio reguliavimo, o kaip pasekmė - vieningos jūrų vandenų apsaugos. Europos sąjungoje mėlynasis augimas suprantamas kaip ilgalaikė strategija, kuria siekiama remti tvarų visų jūrų ir jūrininkystės sektorių augimą. Strategiją sudaro trys dalys:

1. specialios integruotos jūrų politikos priemonės: a) žinios apie jūrą[41]– siekiama pasirūpinti geresnėmis galimybėmis gauti informacijos apie jūrą, b) jūrų erdvės planavimas[42]– norima užtikrinti veiksmingą ir tvarų veiklos jūroje valdymą, c) integruotas jūrų stebėjimas[43]– siekiama, kad valdžios institucijos susidarytų geresnį vaizdą, kas vyksta jūroje.

2. jūrų baseinų strategijos, skirtos užtikrinti, kad būtų imamasi tinkamiausių priemonių tvariam augimui skatinti, kuriomis būtų atsižvelgiama į vietos klimato, okeanografinius, ekonominius, kultūrinius ir socialinius veiksnius: a) Adrijos ir Jonijos jūrų[44], b) Arkties vandenyno [45], c) Atlanto vandenyno[46], d) Baltijos jūros[47], e) Juodosios jūros[48], f) Vidužemio jūros[49], g) Šiaurės jūros[50].

3. tikslinis požiūris į konkrečią veiklą: a) akvakultūra (žuvininkystės interneto svetainė)[51], b) pakrančių turizmas[52], c) jūrų biotechnologijos[53], d) vandenyno energija[54], e) iškasenų gavyba jūros dugne[55].

[41] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/marine_knowledge_2020
[42] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning
[43] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/integrated_maritime_surveillance
[44] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/adriatic_ionian
[45] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/arctic_ocean
[46] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/atlantic_ocean
[47] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/baltic_sea
[48] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/black_sea
[49] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/mediterranean_sea
[50] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/north_sea
[51] http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/index_lt.htm
[52] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/coastal_tourism
[53] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/biotechnology

Tokiu būdu ekonominiai aspektai suponuoja ir nulemia jūrų vandenų apsaugos galimybes vienoje ar kitoje atskirai nagrinėjamoje jūroje. Konstatuotinas ekonominių klausimų pirmumas prieš aplinkosauginius, tačiau įmanomai didesniu mastu kompensuojant ekonomikos (mėlynosios, ar kaip bepavadintum) potencialią daromą žalą jūrų vandenims.

Be skirtingos terminijos, šalys ir institucijos jūrų ekonominei veiklai taiko skirtingus sektorių klasifikatorius. Vandenynų ekonomikos sektorių skaičius svyruoja nuo šešių Jungtinėse Amerikos Valstijose iki aštuoniolikos Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje ir trisdešimt dviejų Japonijoje. Be to, kiekviename sektoriuje veikiančios pramonės šakos taip pat skiriasi priklausomai nuo šalies. Pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė netraktuoja jūros gėrybių perdirbimo kaip jūrų sektoriaus, tuo tarpu Prancūzija įtraukia elektros energijos gamybą šiluminės ir branduolinės energijos būdu, kurios jokia kita šalis nepriskiria jūriniams sektoriams.[56]

Darytina išvada, kad tokia situacija taip pat neprisideda prie vieningo vertybinio, o kartu ir teisinio (aplinkosauginio) reglamentavimo supratimo tiek pasaulyje, tiek konkrečiai Europoje ir kelia sunkumų tinkamai organizuojant ir reglamentuojant jūrų vandenų apsaugą Europoje.

Ūkinė veikla jūrose sparčiai plečiasi, visų pirma dėl pasaulio gyventojų pokyčių, ekonomikos augimo, prekybos ir kylančių pajamų lygio, klimato ir aplinkos bei technologijų.[57] Tai tik keletas problemų, su kuriomis susiduria jūros. Jūrų vandenų patiriamo poveikio laipsnis priklauso nuo daugelio vertybinių priežasčių, jų masto ir pobūdžio:

- Kai kurie sunkumai gali atsirasti tiesiogiai dėl atskirų piliečių veiksmų (pvz., šiukšlių išmetimas). Tokiu atveju piliečių informavimas apie ryšį su jūrų vandenų apsauga gali paskatinti pakeisti elgesį (pvz., sumažinti šiukšlinimą), ypač jei tai palaikoma teikiant vartotojams alternatyvius pasirinkimo variantus (pvz., geriamo vandens fontanai kaip alternatyva plastikiniams buteliams).
- Kai kurie iš jų nulemti komercinės veiklos, tačiau vis dar yra glaudus ryšys su piliečių pasirinkimu (pvz., kokią žuvį vartoti), nors reikia ir reguliavimo. Tokiu atveju piliečių informavimas gali pakeisti vartojimo įpročius, kurie savo ruožtu daro įtaką komercinių

[54] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean_energy
[55] https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/seabed_mining
[56] United Nations Conference on Trade and Development. Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity. 2018. P.6. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf
[57] OECD (2016), The Ocean Economy in 2030, OECD Publishing, Paris. P. 13. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. https://geoblueplanet.org/wp-content/uploads/2016/05/OECD-ocean-economy.pdf.

bendrovių sprendimams. Tačiau kai kuriais atvejais pokyčiai yra riboti, todėl dažnai reikia taikyti reguliavimą.

- Kai kuriuos atvejus piliečiams sunkiau paveikti savo veiksmais, taigi vienintelis būdas yra reguliavimas (pvz., balastinio vandens kontrolei). Vis dėlto piliečių sąmoningumas yra naudingas kuriant paramą reguliavimo intervencijai.[58]

Tarp rekomendacijų siekiant plėtoti vertybėmis pagrįstą požiūrį į jūrų apsaugą Europoje, pateikiamos šios:

- Visos institucijos ir suinteresuotosios šalys (ES, valstybės narės, valstybinės ir privačios institucijos) turėtų aiškiai pripažinti vertybėmis grindžiamo požiūrio svarbą.
- Valstybės narės, valstybinės ir privačios institucijos ir ES institucijos turėtų nustatyti joms svarbius jūrų raštingumo poreikius ir nustatyti procesus, finansavimą ir kt., kad būtų gerinamas jūrų raštingumas.
- Valstybės narės turėtų nustatyti, kur yra galimybių įgyvendinti tikrą vertybėmis pagrįstą požiūrį įgyvendinant konkrečią politiką ir procesus.
- Valstybės narės turėtų įdiegti, tobulinti ir patobulinti vertybėmis grindžiamo požiūrio priemones, pagrįstas specifiniais tų šalių bendruomenių poreikiais ir aplinkybėmis.
- Europos Komisija turėtų sukurti naujus metodus ir priemones, kad būtų galima geriau suprasti ir suvokti ES piliečių vertybes.
- Europos Komisija turėtų išbandyti ilgesnį ir nuodugnesnį piliečių vertybių nustatymą ir naudojimą tam tikruose politikos vertinimo punktuose (*ex-ante* arba *ex-post*).
- ES lėšos turėtų būti skiriamos remti iniciatyvas valstybių narių lygmeniu, siekiant į vertybėmis grindžiamą požiūrį į sprendimų priėmimą, ypač remiant ES politikos įgyvendinimą.
- Europos Parlamentas (ir atskiri EP nariai) turėtų išnagrinėti, kaip geriau suprasti ir naudoti piliečių vertybes ir kaip jas atpažinti kalbant asmenims ir lobistų grupėms.[59]

Apibendrinant, jūrų vandenų kaip teisinės vertybės supratimas yra sąlygojamas visų pirma požiūrio į jūrų vandenis (ekonominis ar aplinkosauginis), o taip pat ir pačios ekonominės veiklos skirtingo supratimo, kas savo ruožtu įtakoja ir skirtingą apsaugos apimtį bei atitinkamai ir teisinį reglamentavimą. Taip pat konstatuotina, kad pagrindinės grėsmės jūrų vandenims yra klimato kaitos

[58]Farmer, A. Ocean protection: why citizens' values matter. Institute for European Environmental Policy. Brussels.2018. P. 4

[59]Farmer, A. Ocean protection: why citizens' values matter. Institute for European Environmental Policy. Brussels. 2018. P. 17

poveikis, tarša (įskaitant taršą pavojingomis medžiagomis, taip pat taršą iš sausumoje esančių šaltinių, šiukšles, mikrobiologinę taršą, avarijų metu išsiliejusią naftą, taršą dėl laivybos veiklos, naftos ir dujų paieškos jūroje, taršą dėl laivų išmontavimo ir akustinę taršą), komercinės žvejybos poveikis, nevietinės (egzotiškos) rūšys, paprastai patenkančios iš laivų išpilant balastinį vandenį, praturtinimas maistinėmis medžiagomis (eutrofikacija) ir dėl to padidėjęs dumblių žydėjimas, neteisėtas radionuklidų išmetimas.

1.2. Jūrų vandenų apsaugos teisinis reglamentavimas

1.2.1. Tarptautinės jūrų vandenų reglamentavimas

Dar XVII a pradžioje Hugo Grotius suformulavo pagrindinį teisinį principą, kad pasaulio jūros priklauso visiems ir sudaro bendrą visų turtą. Šis principas žinomas Laisvosios jūros doktrinos (angl. *Freedom of the Seas Doctrine*)[60] pavadinimu ir ligi pat šių dienų nulemia šiuolaikinės jūrų teisės pagrindus.

Tarptautinės jūrų aplinkos apsaugos teisėje išskiriamos trys pagrindinės sritys, kurios labiausiai įtakoja jūrų aplinkos išsaugojimą. Tai gyvųjų išteklių naudojimas ir žvejyba, jūrų aplinkos taršos prevencija ir kontrolė bei atsakomybės už jūrų aplinkai padarytą žalą taikymas. Būtina siekti, kad jūrų aplinka būtų saugoma kompleksiškai. 1982 m. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija apima visas aukščiau išvardintas sritis.

Kaip teigia I. Isokaitė, „Jūros erdvių teisinį režimą ir įvairius jūrų ir vandenynų naudojimo aspektus reglamentuoja universali visuotinė 1982 m. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (UNCLOS), kuria tiesiogiai remiasi arba su ja vienaip ar kitaip susijusios beveik visos tarptautinės sutartys jūrų teisės klausimais. Prisijungimas prie šios konvencijos koregavo ir valstybių dalyvių nacionalinius teisės aktus.“[61] Tokiu būdu, darytina išvada, kad kalbant apie tarptautinės, regioninės ir nacionalinės teisės ar teisinio reglamentavimo ryšį, jis yra tiesiogiai paremtas UNCLOS.

UNCLOS kartais yra vadinama „jūrų konstitucija“, nes jos taikymo sritis labai išsami; faktiškai visi jūrų naudojimo atvejai aptariami konvencijoje. Daugybė nuostatų yra susijusios su jūrų aplinkos ir jūrų gyvūnijos apsauga. UNCLOS XII dalis pavadinta „Jūros aplinkos apsauga ir išsaugojimas“ ir apima tiek bendruosius, tiek specialiuosius valstybių, šios Konvencijos Šalių, įsipareigojimus užkirsti

[60] Grotius, H. Freedom of the Seas. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/grotius/Seas.pdf

[61] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73. P. 75

kelią taršai, ją mažinti ir kontroliuoti. UNCLOS apibrėžta jūros aplinkos teršimo“ sąvoka – žmogaus veikla, kurios metu tiesiogiai ar netiesiogiai paskleidžiamos medžiagos ar energija jūros aplinkoje, įskaitant upės žiotis, ir kuri sukelia arba gali sukelti žalingas pasekmes, tokias kaip: žala gyviesiems ištekliams ir jūros gyvūnams, pavojus žmonių sveikatai, kliūtys veiklai jūroje, įskaitant žvejybą ir kitą teisėtą jūros panaudojimą, taip pat naudojamo jūros vandens kokybės ir poilsio sąlygų pablogėjimas (1 straipsnis).

Taip pat ypatingas UNCLOS indėlis yra tas, kad ji ne tik nustatė, kad teritorinės jūros plotis yra ne daugiau kaip 12 jūrmylių, bet ir išskyrė kitus jūros segmentus, kuriuose pakrančių valstybių interesai yra suderinti su kitų valstybių poreikiais. Kiekvienoje iš šių zonų galioja skirtingos teisės ir pareigos, susijusios su jūrų apsauga. Už teritorinės jūros ribų iki 200 jūrmylių atstumu yra jūros segmentas, vadinamas išskirtine ekonomine zona (IEZ)[62]. Pakrantės valstybės kontinentinis šelfas apima jūros dugną ir jo gelmes tų povandeninių rajonų, kurie tęsiasi už tos valstybės teritorinės jūros per visą jos sausumos teritorijos natūralų tęsinį iki žemyno povandeninio krašto išorinės ribos arba 200 jūrmylių nuo bazinių linijų, nuo kurių yra matuojamas teritorinės jūros plotis, jei žemyno povandeninio krašto išorinė riba nesiekia šio atstumo (UNCLOS 76 straipsnis).[63]Lietuva ratifikavo UNCLOS 2003 m. lapkričio 12 d.[64]

Vidaus vandenys yra sudedamoji valstybės, turinčios jūros pakrantę, teritorijos dalis. 1958 m. Ženevos konvencijos dėl teritorinės jūros ir gretutinės zonos 5 straipsnyje nurodoma, kad vandenys, esantys kranto pusėje nuo teritorinės jūros bazinės (išeitinės) linijos, sudaro valstybės vidaus vandenis. Šią sąvoką įtvirtina ir 1982 m. konvencija UNCLOS. Vidaus vandenys – tai tokia jūros įlanka (atšaka) ar atsišakojimas, kuris yra teritorijos dalyje ir kurį galima pagrįstai atskirti iki kranto ir tas krantas yra ar bent gali būti valstybės dalimi. Tokia vidaus vandenų, kaip valstybės teritorijos dalies, samprata išlieka ir šiais laikais, todėl vidaus vandenys nėra detaliau reguliuojami UNCLOS. Pakrantės valstybė turi teritorinio suverenumo teisę vidaus vandenyse.[65] Pagal Tarptautinės jūrų teisės doktriną paprastai prie valstybės vidaus vandenų yra priskiriami: 1) vandenys, esantys iki teritorinės jūros bazinės linijos;

[62]Išskirtinė ekonominė zona - gretutinė teritorija už pakrantės valstybės teritorinės jūros, kurioje galioja konkreti teisinė tvarka, pagal kurią pakrantės valstybės teisėms ir jurisdikcijai, taip pat kitų valstybių teisėms ir laisvėms taikomos atitinkamos Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos nuostatos. Europos Komisija. INSPIRE. INSPIRE registrai. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.lt.html

[63]Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija. Valstybės žinios, 2003-11-13, Nr. 107-4786

[64]UN. Oceans and Law of Seas. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm

[65]Churchill R. R., Love H. V. The Law oft he Sea. Manchester University Press, 1988. P. 51-58

2) jūrų uostų vandenys; 3) jūrų, esančių vienos valstybės teritorijoje, vandenys; 4) jūros užtakiai ar limanai, taip pat įlankų vandenys.[66]

Tačiau taip pat pastebima, kad šiuo metu UNCLOS netenkina net šių reikalavimų: vergų darbas naudojamas žvejybos laivynuose, užsiimančiuose nelegalia, nedeklaruojama ir nereglamentuojama žvejyba, nebaudžiamai vykdant veiklą visame pasaulyje.[67]

Tarptautinis Teisingumo Teismas taip pat sprendžia bylas, remdamasis UNCLOS. Byloje C‑391/05 *Jan de Nul NV prieš Hauptzollamt Oldenburg*[68] generalinis advokatas Y.Bot savo 2006 m. gruodžio 14 d. išvadoje pateiktoje teismui pažymėjo, kad „pagal Jūrų teisės konvencijos preambulę ja siekiama „<...> nustatyti jūrų ir vandenynų teisinį režimą, kuris palengvintų tarptautinius santykius ir skatintų taikų jūrų ir vandenynų naudojimą, teisingą ir veiksmingą jų išteklių panaudojimą, jų gyvųjų išteklių išsaugojimą, taip pat jūrų aplinkos tyrimus, apsaugą ir išsaugojimą“. Bazinės linijos įrankis naudojamas nustatant šį „teisinį režimą“, nes, kaip matėme, jis leidžia atskirti jūrų erdves, apibrėžtas šioje konvencijoje, t. y. vidaus vandenis, teritorinę jūrą, gretutinę zoną ir išskirtinę ekonominę zoną. Taigi jis naudojamas apibrėžiant teises, kurias gali įgyvendinti susitariančiosios šalys, ir įsipareigojimus, kurie nustatyti šioms valstybėms kiekvienoje iš šių erdvių pagal Jūrų teisės konvencijos nuostatas.“[69]

Generalinis advokatas nurodė, kad „Pirmiausia nustatant kriterijų, leidžiantį atriboti „Bendrijos vandenų“ ir „vidaus vandenų“ sąvokas, atmesiu „bazinės linijos“ kriterijų 1982 m. gruodžio 10 d. Montego Bėjuje pasirašytos Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos 3‑7 straipsnių prasme. Taip pat atmesiu funkcinį aiškinimo metodą, pagal kurį iš esmės laikoma, kad Bendrijos vandenys Direktyvos 92/81 8 straipsnio 1 dalies c punkto pirmosios pastraipos prasme yra visi vandenys, kuriuose paprastai vyksta komercinė jūrinė navigacija. Vietoj to remsiuosi aiškinimu, pagal kurį „Bendrijos vandenų“

[66]Katuoka S. Tarptautinė jūrų teisė. Vilnius: Eugrimas, 1997. P. 26
[67]Haines St. UNCLOS: fit for purpose? Žiūrėta 2020 m. vasario 23 https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2018/unclos-fit-for-purpose/
[68] Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 1 March 2007. Jan De Nul NV v Hauptzollamt Oldenburg. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=61412&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079
[69] Opinion of Mr. Bot. Case C-391/05 delivered on 14 December 2006. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=72529&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079

sąvoka apima jūros vandenis, į kuriuos valstybės narės turi suverenias teises arba kurie priklauso jų jurisdikcijai, išskyrus vidaus vandenis, numatytus Direktyvos 92/81 8 straipsnio 2 dalies b punkte.“ [70]

Teismas priimdamas prejudicinį sprendimą konstatavo, kad „Sąvoka „Bendrijos vandenys" 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/81/EEB dėl akcizo už mineralines alyvas struktūrų derinimo, iš dalies pakeistos 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva 94/74/EB, 8 straipsnio 1 dalies c punkto pirmosios pastraipos prasme reiškia visus vandenis, kuriais gali plaukioti visi, įskaitant ir didžiausio tonažo, laivai, jūrų keliais plaukiojantys komerciniais tikslais.“ [71]

Moksle taip pat pažymima svarbi Teisingumo teismo įtaka aplinkosaugai ir nurodoma, kad „aplinkos teisės taikymo ir aiškinimo klausimus Europos Sąjungos Teisingumo Teismas sprendžia nagrinėdamas bylas pagal dvejopo pobūdžio procedūras: pirma, pagal nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą, reikalingą, jų manymu, galutiniam sprendimui priimti nagrinėjamoje byloje, ir, antra, pagal ieškinius dėl valstybių narių nevykdomų prisiimtų įsipareigojimų. Trečdalis visų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išnagrinėtų bylų, kuriose valstybės narės buvo nubaustos didelėmis piniginėmis baudomis, buvo tiesiogiai susijusios su valstybių narių prisiimtų įsipareigojimų nevykdymu aplinkos apsaugos srityje, todėl Lietuvai būtina tinkamai išsiaiškinti ir taikyti Europos Sąjungos teisę, kad būtų išvengta didelių piniginių baudų. Siekiamybe turėtų tapti tinkamas ir laiku įvykdytas Europos Sąjungos direktyvų nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę.“[72]

Darytina išvada, kad remiantis UNCLOS nustatyta plati Bendrijos vandenų, kaip teisinės kategorijos samprata. Taip pat konstatuotina, kad nepaisant to, kad UNCLOS buvo didelis žingsnis į priekį, reglamentuojant jūrų teisę, tame tarpe ir jūrų vandenų apsaugą, jos nuostatų nepakanka net ir pagrindiniams tikslams, susijusiems su teisėtu jūrų naudojimu, pasiekti, nekalbant apie aplinkosaugos uždavinių įgyvendinimą.

Toliau į jūrą nuo IEZ jūros vandenys yra vadinami „atvirąja jūra“. Kai šios jūrų zonos eina link jūros, nuo teritorinės jūros iki atvirosios jūros, pakrančių valstybės teisės mažėja, o kitų jūrų vartotojų teisės didėja. Teritorinės jūros sąvoka atsirado ir įsitvirtino tarptautinėje teisėje kaip valstybių siekio

[70] Opinion of Mr. Bot. Case C-391/05 delivered on 14 December 2006. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=72529&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079

[71] Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 1 March 2007. Jan De Nul NV v Hauptzollamt Oldenburg. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=61412&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079

[72] Prapiestienė, R., Prapiestytė, D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos aplinkos politiką. Geografija. 2010. T. 46. Nr. 1. P. 40

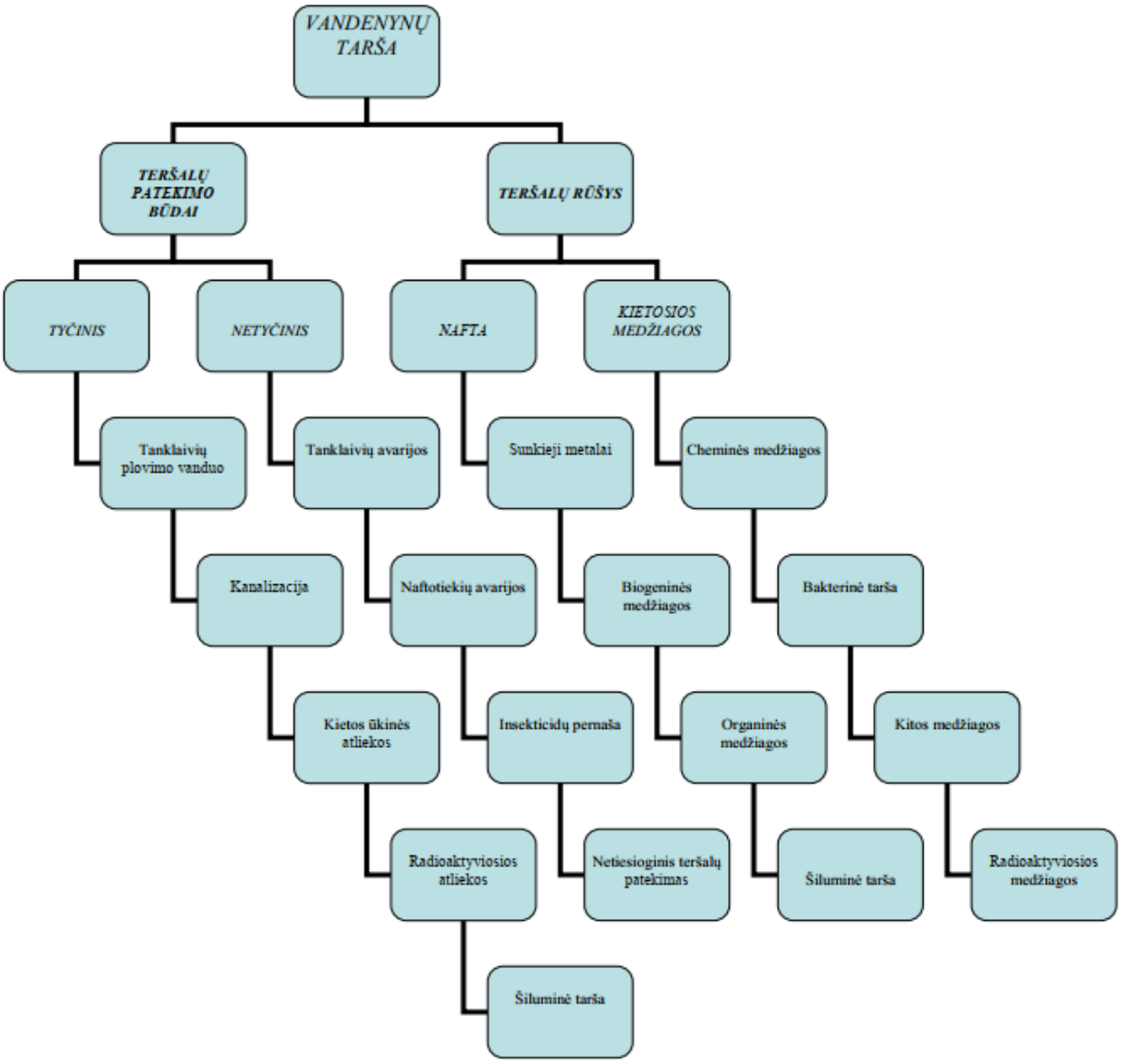
išplėsti savo suverenitetą prie valstybės krantų esančios jūros dalyje rezultatas. Taip buvo norima apsaugoti savo ekonominius interesus, garantuoti saugumą. [73]

Konstatuotina, kad tarptautinės konvencijos sukuria pagrindus, kuriuose ES, jos valstybės narės ir trečiosios šalys iš viso pasaulio dirba kartu. Jos sudaro teisinio reguliavimo pagrindą, saugant jūrų aplinką, nustatydamos valstybių jurisdikcijos ribas. Tačiau jose numatyta nepakankamai vykdymo ir kontrolės galių, todėl jų įsipareigojimus sunku įgyvendinti. Pasauliniu lygmeniu taip pat egzistuoja mažai suderintų daugybė strategijų, konvencijų ir susitarimų. Tokiu būdu daugelis tarptautinių susitarimų dėl jūrų aplinkos yra blogai įgyvendinami ir vykdomi.

Kalbant apie jūrų vandenų apsaugą, paminėtinos dvi sritys, kuriose tarptautinė bendruomenė veikia gana aktyviai: jūrų teršimas ir perteklinė žvejyba. Viena sritis yra tiesiogiai susijusi su aplinkosauga, kita – su ekonominiais valstybių interesais. Didžiausią problemų dalį sudaro tarša, kuri yra labai įvairios prigimties ir masto. Pats taršos apibrėžimas, lyginant atskirų konvencijų reglamentavimą iš esmės vienodas, kai kuriose jų toks apibrėžimas visai nepateikiamas. UNCLOS 1 straipsnyje 1 dalyje 4 punkte tarša apibūdinama kaip „„jūros aplinkos teršimas“ – žmogaus veikla, kurios metu tiesiogiai ar netiesiogiai paskleidžiamos medžiagos ar energija jūros aplinkoje, įskaitant upės žiotis, ir kuri sukelia arba gali sukelti žalingas pasekmes, tokias kaip: žala gyviesiems ištekliams ir jūros gyvūnams, pavojus žmonių sveikatai, kliūtys veiklai jūroje, įskaitant žvejybą ir kitą teisėtą jūros panaudojimą, taip pat naudojamo jūros vandens kokybės ir poilsio sąlygų pablogėjimas“.[74] . Panašią taršos sąvoką taiko ir Konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos - „tarša“ reiškia žmogaus vykdomą tiesioginį ar netiesioginį išmetimą į jūrą, įskaitant upių žiotis, medžiagų ar energijos, galinčių sukelti pavojų žmogaus sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams ir jūros ekosistemoms, sutrukdyti teisėtą jūros naudojimą, įskaitant žvejybą, pabloginti vartojamo jūros vandens kokybę, sąlygoti poilsio galimybių sumažėjimą. (2 straipsnis 1 dalis).[75]

Jūrų vandenų taršos rūšis ir patekimo būdus vaizduoja 2 paveikslas.

[73]Международное морское право: учебник. Отв. ред. Блищенко И. П. Москва, 1988. С. 40
[74] Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija. Valstybės žinios, 2003-11-13, Nr. 107-4786
[75] 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Valstybės žinios, 1997-03-12, Nr. 21-499

2 paveikslas. Vandenyno tarša. Iš: Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V., 1996, P. 122

Aplinkosaugai skirta UNCLOS XII dalis pavadinta „Jūros aplinkos apsauga ir išsaugojimas“ (192 – 196 straipsniai), kuri sudaro galima sakyti „konstitucines“ nuostatas jūros aplinkos apsaugai. Taikomos priemonės pagal UNCLOS taip pat apima priemones, būtinas saugoti ir išsaugoti retas ar pažeidžiamas ekosistemas, taip pat natūralią terpę nykstančioms ar pavojuje atsidūrusioms rūšims bei kitoms jūros gyvybės formoms, taip pat toms, kurioms gresia išnykimas (194 str. 5 d.).

Ypatingai daug dėmesio taršos mažinimui skirta UNCLOS XII dalies straipsniuose. Akcentuojama tai, jog valstybes turi pareigą išsaugoti jūros aplinką. Todėl valstybes pagal galimybes privalo imtis visų būtinų priemonių, kad būtų išvengta jūros aplinkos teršimo iš bet kokio šaltinio, jis būtų sumažintas ir kontroliuojamas, tuo tikslu naudodamos veiksmingiausias priemones, kuriomis valstybes disponuoja ir kurios atitinka jų galimybes. Valstybės turi siekti suderinti savo politiką aplinkos apsaugos klausimu su kitomis valstybėmis. Daugelį funkcijų valstybės turi užtikrinti pačios arba per kompetentingas tarptautines organizacijas. Būtent tai, jog nenurodoma kaip konkrečiai turi būti atlikta viena ar kita apsaugos priemonė bei kokia tarptautinė organizacija yra kompetentinga atitinkamoje srityje rodo, jog ši UNCLOS yra bendro pobūdžio teisinis dokumentas. Joje yra numatytos bendros gaires, tačiau specifinius klausimus išsamiau reglamentuoja regioninės tarptautinės sutartys.

1999 m. Lietuva ir Latvija sudarė susitarimą dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje[76], tačiau Latvija jo neratifikavo. Kadangi kontinentinio šelfo delimitavimo klausimas liko neišspręstas, tarp kaimynių kyla nesutarimai dėl pasienyje esančio naftos telkinio E24.[77]Tokiu būdu jūrų vandenų apsaugos aspektai susiję ir su svarbiais ekonominiais valstybių interesais.

Be UNCLOS daugybė tarptautinių sutarčių reglamentuoja įvairius jūrų taršos aspektus. Viena pirmųjų buvo 1914 m. Tarptautinė žmonių gyvybės apsaugos jūroje konvencija (SOLAS). Šalys narės iš esmės pakeitė SOLAS 1929, 1948, 1960, 1974 ir 1978 m.[78]

Svarbesnė sutartis, reglamentuojanti jūrų naftos taršą, yra Tarptautinė jūrų taršos nafta prevencijos konvencija (OILPOL). Ši konvencija įsigaliojo 1961 m. gruodžio 8 d. ir buvo skirta taršai, atsirandančiai dėl įprastų tanklaivių operacijų ir iš laivų išleidžiamų naftos atliekų.[79] Konvencija uždraudė koncentruoto šių medžiagų išmetimą 50 mylių nuo žemės paviršiaus ir ragino šalis aprūpinti įrenginius. tvarkyti ir apdoroti laivų naftos atliekas.

[76]Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis „Dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje“. Valstybės žinios. 1999, Nr.100-2893

[77]15 min. Nei Lietuva, nei Latvija neskuba iš Baltijos jūros pasiimti joms priklausančių 150 mlrd. Lt. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.https://www.15min.lt/verslas/naujiena/energetika/nei-lietuva-nei-latvija-neskuba-is-baltijos-juros-pasiimti-joms-priklausanciu-150-mlrd-lt-664-433009

[78]International Maritime Organization (IMO), International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx

[79]International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil. 1954. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.https://sedac.ciesin.columbia.edu/entri/texts/pollution.of.sea.by.oil.1954.html

Viena iš svarbiausių bendrųjų tarptautinių jūrų taršos sutarčių yra Konvencija dėl jūrų taršos prevencijos išmetant atliekas ir kitas medžiagas, geriau žinoma kaip Londono konvencija, kuri buvo priimta 1972 m. lapkričio mėn. Londone ir įsigaliojo 1975rugpjūčio 30 d.[80]Jos tikslas yra užkirsti kelią jūros taršai, išmetant atliekas ir kitas medžiagas, galinčias sukelti pavojų žmonių sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams ir jūros gyvybei, sugadinti privalumus ar kištis į teisėtą kitų jūros išteklių naudojimą. Panašus principas (7 principas) yra deklaruotas jau minėtoje Stokholmo konferencijoje.

Tarptautinė konvencija dėl teršimo iš laivų prevencijos konvencija (MARPOL), buvo priimta 1973 m. ir kartu su 1978 m. protokolu įsigaliojo 1983 m. spalio 2 d.[81], o jos tikslas yra užkirsti kelią taršai bei kuo labiau sumažinti taršą iš laivų. Šeši konvencijos priedai skirti beveik visoms įmanomoms laivų taršoms.

Tarptautinė konvencija dėl pasirengimo naftos taršai, reagavimo ir bendradarbiavimo buvo priimta 1990 m. lapkričio mėn., įsigaliojo 1995 m. gegužės 13 d.(OPRC)[82]. Konvencija siekiama užkirsti kelią jūrų taršai nafta, naudojant atsargumo principą. Joje reikalaujama, kad šalys patvirtintų tinkamas reagavimo į naftos išsiliejimus priemones, teiktų savitarpio pagalbą ir bendradarbiautų reaguojant į naftos išsiliejimus, rengiant avarinius naftos taršos avarinius planus, kaupiant naftos taršos įrangą ir priimant ataskaitas dėl naftos išsiliejimo.

Taršos aspektu taip pat paminėtina visai neseniai priimta Visuotinė jūrų aplinkos apsaugos nuo sausumos veiklos programa (GPA) nėra tikroji konvencija, bet greičiau visuotinis susitarimas imtis veiksmų siekiant apsaugoti jūrų vandenis nuo sausumos taršos[83] priimtas 1995 m., dalyvaujant 108 šalims ir Europos Komisijai UNEP konferencijoje Vašingtone, JAV. GPA yra vienintelis pasaulinis tarpvyriausybinis mechanizmas, tiesiogiai skirtas sausumos, gėlo vandens, pakrančių ir jūrų ekosistemų ryšiui. Juo siekiama teikti konceptualias ir praktines rekomendacijas, kurias turi naudoti nacionalinės ir (arba) regioninės valdžios institucijos, projektuojant ir įgyvendinant tvarius veiksmus,

[80]IMO, Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, 1972, Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/LCLP/Pages/default.aspx

[81]International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). Adoption: 1973 (Convention), 1978 (1978 Protocol), 1997 (Protocol - Annex VI); Entry into force: 2 October 1983 (Annexes I and II). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx

[82]International Convention on Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation (OPRC). Adoption: 30 November 1990; Entry into force: 13 May 1995. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-(OPRC).aspx

[83]The Global Programme of Action for Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/global-programme-action-protection-marine-environment-land

siekiant užkirsti kelią, sumažinti, kontroliuoti ir (arba) panaikinti jūrų būklės blogėjimą dėl sausumos veiklos.[84]

Perteklinės žvejybos atveju egzistuoja daugybė sutarčių, pavyzdžiui, Tarptautinė konvencija dėl Atlanto tunų apsaugos, siekiant reglamentuoti atskiras jūrų rūšis, kurioms kyla pavojus.[85] Tačiau, kaip teigiame moksle, šis dėmesys atskiroms rūšims pasirodė esąs neveiksmingas, nagrinėjant perteklinio gaudymo padarinius netikslinėms rūšims, buveinėms ir jūrų ekosistemoms.[86] Dėl to, atsižvelgiant į žuvų žvejybos pereikvojimo paplitimą ir jo šalutinį poveikį, ypač turėdami omenyje jūrų vandenų ir jų gyventojų kompleksiškumą, mokslininkai vis dažniau rekomenduoja saugomas jūrų teritorijas (angl. *Marine protected area*, MPA), jūrų rezervatus ir nacionalines MPA bei jūrų rezervatų sistemas, kaip geriausią priemonę išsaugoti ir atkurti jūrų biologinę įvairovę.[87] Apskritai MPA yra bet kokia jūros teritorija, atribota įstatymų ir saugoma nuo bent kelių naudojimo būdų. Labiausiai efektyvi MPA rūšis yra jūrų draustinis.[88]

Viena iš pirmųjų su biologine įvairove susijusių sutarčių buvo 1972 m. lapkričio mėn. priimta Konvencija dėl pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos, geriau žinoma kaip Pasaulio paveldo konvencija.[89] Ir nors Pasaulio paveldo konvencija netaikoma konkrečiai jūrų teritorijoms, šalys, kurios yra jos narės, yra priskyrusios daugybę jūrų vietų kaip pasaulio paveldo vietas, įskaitant Didįjį barjerinį rifą Australijoje ir Galapagų salas Ekvadore.[90]

Didelę reikšmę perteklinės žvejybos požiūriu turi ir UNCLOS. Kelios jos nuostatos sustiprina pakrančių valstybių galimybes sudaryti MPA, jūrų rezervatus, MPA ir jūrų rezervatų sistemas. Pirmiausia, UNCLOS nustato pakrančių valstybių jurisdikciją įvairiose jūros vietose. Taip pat reikšmės turi IEZ nustatymas, kurioje įgyvendinama jurisdikcija, įskaitant ir jūrų aplinkos apsaugą. Keletas kitų UNCLOS nuostatų įpareigoja valstybes saugoti jūrų biologinę įvairovę, nors mokslo

[84]The Global Programme of Action for Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/global-programme-action-protection-marine-environment-land.

[85] Taip pat paminėtinos 1986-06-09 Tarptautinė konvencija dėl Atlanto tunų apsaugos; 1982-12-13 Lašišų išsaugojimo Šiaurės Atlante konvencija; l98l-09-04 Konvencija dėl Antarkties jurų gyvųjų išteklių apsaugos; 1978-12-28 Konvencija dėl būsimo daugiašalio bendradarbiavimo žvejyboje Šiaurės Vakarų Atlante; 1992-03-17 Susitarimas dėl mažųjų banginių apsaugos Baltijos ir Šiaures jūrose; 2001-04-20 Konvencija dėl žuvininkystes išteklių išsaugojimo ir valdymo pietryčių Atlante.

[86]Ogden, J. C. Maintaining Biodiversity in the Oceans, 43:3 Environment, 28, 29 (2001). P. 29-30

[87]R. K. Craig. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. Journal of Land Use & Environmental Law. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), p. 364

[88]R. K. Craig. Taking Steps Toward Marine Wilderness Protection? Fishing and Coral Reef Marine Reserves in Florida and Hawaii, 34:1 Mc George Law. Review. 155, 167-68 (Winter 2003).

[89] UNESCO. Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-562-4.pdf

[90]UNESCO. World Heritage List. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://whc.unesco.org/en/list/

teigimu, šios pareigos dažnai kertasi su šalių teisėmis eksploatuoti jūrų išteklius ir neskatina jų optimalaus naudojimo.[91]

1992 m. priėmta Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija, kuri įsigaliojo 1993 m. gruodžio 29 d.[92], Pagrindinis jos principas yra tas, kad „valstybės turi<...> suverenią teisę eksploatuoti savo išteklius pagal savo aplinkos politiką ir atsakomybę užtikrinant, kad jų jurisdikcijai priklausanti ar kontroliuojama veikla nepadarytų žalos kitų valstybių ar teritorijų, esančių už nacionalinės jurisdikcijos ribų, aplinkai. “ (3 str.)[93]. 1995 m. rugpjūčio 4 d. UNCLOS šalys dalyvės priėmė Susitarimą dėl tranzitinių ir toli migruojančių žuvų atsargų (įsigaliojo 2001 m. gruodžio 11 d.), kad būtų išsamiau išnagrinėti jurisdikciją peržengusių ar keliaujančių per atvirą jūrą žuvų išteklių valdymo ribų klausimai.[94]

Europos Parlamentas savo rezoliucijoje pažymėjo, kad „pripažįsta esminį Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS) vaidmenį siekiant sukurti pagrindinę teisinę sistemą, pagal kurią būtų koordinuojamos pastangos ir užtikrinamas nuoseklumas sprendžiant pasaulines su vandenynais susijusias problemas; primygtinai ragina pakrančių valstybes nares laikytis savo prievolių pagal UNCLOS – apsaugoti ir išsaugoti jūros aplinką ir jos gyvuosius išteklius ir toliau laikytis savo prievolių kontroliuoti jūros taršą; pažymi, kad valstybės narės yra atsakingos už žalą, kilusią pažeidus tarptautinius įsipareigojimus dėl kovos su tokia tarša“.[95]

Pabaigai pažymėtina, kad dar didesnės aplinkosaugos ir ekonominės problemos nei Europoje, kyla pavyzdžiui Arktikos regione. Kaip teigia Europos Komisija, „Europos Sąjunga, nors ir su Arkties vandenyno pakrante tiesiogiai nesiriboja, su Arktimi yra neatsiejamai susijusi. Mus sieja istoriniai, ekonominiai, prekybiniai ir geografiniai ryšiai, o tam tikra dabartinė ES veikla, finansavimas, projektai ir sprendimai jau daro poveikį darniam regiono vystymuisi.“[96]

---

[91]R. K. Craig. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. Journal of Land Use & Environmental Law. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), p. 364

[92]The Conventionon Biological Diversity. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://www.cbd.int/

[93]The Conventionon Biological Diversity. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://www.cbd.int/

[94] Agreement on Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, Aug. 4, 1995, art. 5(g) (entered into force Dec. 11, 2001), Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm.

[95]2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija „Tarptautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.“ (2017/2055(INI)) (2018/C 458/02). Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA

[96]Europos Komisija. Integruotoji ES Arkties politika. Dažnai užduodami klausimai. Briuselis, 2016 m. balandžio 27 d. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_16_1540; Taip pat žr.: Hertell, H. H. Arctic Melt: The Tipping Point for an Arctic Treaty. Georgetown International Environmental Law Review, 2009, Vol. 21, Issue 3, 565-590; Nowlan, L. Arctic Legal Regime for Environmental Protection. IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 44, 2001.

Sutiktina su R. K. Craig, kuri daro išvadą, kad tik tarptautinės teisės režimas, kuris sprendžia grėsmes jūrų biologinei įvairovei, įskaitant taršą ir per didelę žvejybą, tiek individualiais, tiek bendrais klausimais gali tikėtis sustabdyti ar net pakeisti augančią jūrų rūšių išnykimo tendenciją ir jūrų biologinės įvairovės nykimą. visais lygiais. Pripažintina, kad išsamesni jūrų biologinės įvairovės išsaugojimo paketai pradeda tapti tarptautinės teisės dalimi, ir rekomenduotina visoms šalims laikytis kompleksiškesnio požiūrio į jūrų biologinės įvairovės išsaugojimą.[97]

Visi aptarti tarptautiniai teisiniai instrumentai yra nukreipti į jūrų vandenų apsaugą pagal savo apimtį ir tikslus, kiekvienas savoje srityje ir su savais uždaviniais, tačiau jų visuma duoda pakankamą pagrindą kalbėti apie kompleksinę jūrų vandenų apsaugą globaliu mastu.

1.2.2. Europos Sąjungos teisinis reglamentavimas

Vandens apsauga ES pradėta rūpintis nuo 8-ojo dešimtmečio, kai tapo akivaizdu, kad hidrosferos tarša yra žymiai didesnė negu atmosferos arba litosferos. Taigi vandens sektorius yra vienas iš pirmųjų aplinkos sektorių, kuriam nustatyti ES reikalavimai, šiuo metu šį sektorių reglamentuoja 25 direktyvos ir sprendimai. Pagal ES aplinkos politikos principus, vandens ištekliai skirstomi į keturias grupes, viena iš kurių yra jūrų vanduo (kitos: gėlas, požeminis ir paviršinis). Ilgą laiką prioritetas ES vandens politikos sityje buvo skiriamas gėlo, požeminio ir paviršinio vandens apsaugai, kadangi šio tipo vandenys labiausiai buvo teršiami dėl žmonių ūkinės veiklos. Jūrų vandenų apsauga labiau susirūpinta 9-10 dešimtmetyje. Tai susiję su tarptautiniais veiksmais jūrų apsaugos srityje, ir pirmiausia, 1982 m. priimta Jungtinių Tautų Jūrų teisės konvencija.

Kaip pabrėžia Europos parlamentas savo 2018 m. sausio 16 d. rezoliucijoje dėl tarptautinio vandenynų valdymo[98], „siekiant sukurti darnią jūrų ekonomiką ir sumažinti neigiamą poveikį jūrų aplinkai reikia imtis veiksmų klimato kaitos, jūrų ir vandenynų taršos iš sausumoje esančių šaltinių, jūros taršos ir eutrofikacijos[99], jūrų ekosistemų ir biologinės įvairovės apsaugos, išsaugojimo ir

[97]R. K. Craig. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. Journal of Land Use & Environmental Law. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005). p. 333-369

[98]2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija „Tarptautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.“ (2017/2055(INI)) (2018/C 458/02). Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA

[99]Eutrofikacija – ekosistemos kitimas, sukeltas cheminių maisto medžiagų, dažniausiai tirpių azoto ir fosforo junginių, pertekliaus. Vandens ekosistemos yra ypač jautrios fosfatų padaugėjimui, tuo tarpu sausumos ekosistemas labiausiai neigiamai veikia nitratų padidėjimas. Wikipedija. Eutrofikacija. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://lt.wikipedia.org/wiki/Eutrofikacija

atkūrimo ir tausaus jūrų išteklių naudojimo srityse“. Atsižvelgdamas į tai, Parlamentas „primygtinai ragina Komisiją remti tarptautines pastangas apsaugoti jūrų biologinę įvairovę, visų pirma vykstant deryboms dėl naujos teisiškai privalomos jūrų biologinės įvairovės išsaugojimo ir tausaus jos naudojimo nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančiuose rajonuose priemonės“.[100]

Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje ES buvo priimta svarbių teisės aktų, skirtų jūrų bei jūrų aplinkos apsaugai:

• Tarybos sprendimas 93/626/EEB dėl Biologinės įvairovės konvencijos (nuostatos dėl saugomos biologinės įvairovės jūrų teritorijose);

• Tarybos sprendimas 94/157/EB dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos (Helsinkio) konvencijos (patvirtintas tarptautinis susitarimas dėl jūros aplinkos apsaugos nuo taršos);

• Tarybos sprendimas 98/392/EB dėl Europos Bendrijos Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (patvirtinta, kad Europos Bendrija ir jos narės yra JT jūrų teisės konvencijos šalys);

• Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos parlamentui dėl teminės jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategijos, Europos Komisijos priimtas 2005 m. spalio 24 d.;

• Jūrų strategijos pagrindų direktyva 2008/56/EB (nustatyti bendrieji Europos jūrų apsaugos ir valdymo pagrindai).

ES jūrų aplinkos politika yra sudėtinga, nes ES priimta daugiau nei 200 teisės aktų, turinčių įtakos jūrų aplinkos politikai ir valdymui. S.J. Boyes ir M. Elliott[101] tai iliustravo, naudodamiesi terminu „horrendograma“, kad apibūdintų susidariusią sudėtingą figūrą. Dabar, kai ES pereina prie labiau integruoto jūrų valdymo, atsiranda galimybė pristatyti lengviau suprantamą politikos aplinką nespecialistams.

Galime teigti, kad Europos Sąjungos jūrų teisės ištakos yra 2005 metai, Europos Komisijai priėmus Komunikatą dėl teminės jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategijos.[102] Komunikato 3 dalyje įvardijami pagrindiniai instituciniai ir teisiniai barjerai veiksmingai jūrų politikai. Pripažįstama, kad ES ir nacionaliniu lygmeniu taikomos priemonės, kurios tam tikru mastu padeda apsaugoti jūrų aplinką, tačiau dauguma iš šių priemonių taikomos atskiruose sektoriuose ir nėra specialiai skirtos jūrų aplinkos apsaugai. Taip pat daugelis Europos regioninių jūrų yra tarptautinių konvencijų objektas, ir

[100]2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija „Tarptautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.“ (2017/2055(INI)) (2018/C 458/02). Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA

[101]Boyes S. J., Elliot, M. Marine legislation – The ultimate ‘horrendogram’: International law, European directives & national implementation. Marine Pollution Bulletin. Volume 86, Issues 1–2, 15 September 2014, P. 39-47

[102]2005-10-04 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija“ (COM(2005)0504).

dauguma šių konvencijų labai prisideda apsaugant jūrų aplinką. Tačiau šių konvencijų įstatyminė galia nepakankama, ir tai sumažina jų veiksmingumą siekiant sutartų tikslų. Galiausiai globaliu mastu trūksta suderinamumo tarp daugelio galiojančių strategijų, konvencijų ir susitarimų, todėl susiduriama su dideliais sunkumais įgyvendinant daugumą tarptautinių susitarimų dėl jūrų aplinkos ir užtikrinant jų vykdymą. Todėl, „siekiant išvengti tolesnio biologinės įvairovės mažėjimo ir jūrų aplinkos būklės blogėjimo, taip pat skatinti jūrų biologinės įvairovės atkūrimą, reikalinga integruota apsaugos ir atkūrimo politika, kurioje būtų atsižvelgta į visus pavojus ir būtų pateikti aiškūs veiklos tikslai ir kryptys“[103]

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 191 straipsnyje įtvirtinti aplinkos apsaugos principai, kurie taikomi įgyvendinant ES aplinkos politiką: aukštas aplinkos apsaugos lygis, atsargumo, prevencinių veiksmų, žalos šaltinio bei „teršėjas moka“ principai. Šio straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad ES aplinkos politika siekiama aukšto apsaugos lygio atsižvelgiant į skirtingų bendrijos regionų būklės įvairovę.[104] Remiantis šiais principais priimami daugelis ES antrinės teisės aktų, kurie sudaro kompleksinį ir platų teisinį pagrindą jūros vandenų teisinei apsaugai Europoje, konkrečiai ES. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 11 ir 192–193 straipsniai taip pat susiję su aplinkos, tame tarpe ir jūrų vandenų apsauga. ES yra kompetentinga imtis veiksmų visose aplinkos politikos srityse, tokiose kaip oro ir vandens tarša, atliekų tvarkymas ir klimato kaita. Jos veikimo sritis apribota subsidiarumo principo taikymu ir reikalavimu, kad Taryboje sprendimai fiskaliniais klausimais, taip pat miestų ir teritorijų planavimo, žemės panaudojimo, kiekybinio vandens išteklių valdymo, energijos išteklių pasirinkimo ir energijos tiekimo sistemos klausimais būtų priimami vieningai.

Pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, reglamentuojantis jūrų vandenų apsaugą yra 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (toliau – Jūrų direktyva)[105]. Jos dešimtmetį apimantis galiojimas, taip pat verčia įvertinti ir pasiektus rezultatus, pagal tikslus, kurie buvo kelti priimant Jūrų direktyvą. Kaip ir apžvelgti galimas perspektyvas, tobulinant jūrų vandenų apsaugą Europoje.

[103]2005-10-04 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija“ (COM(2005)0504).
[104]Europos Sąjungos sutartis ir sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2012. Nr. C 326/1
[105]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).

Kalbant apie Jūrų direktyvą, ji negali būti traktuojamas kaip atskiras teisės aktas, nes yra skirtas papildyti daugelį kitų Europos, regioninių ir tarptautinių dokumentų.[106] Visų pirma, Jūrų direktyva yra susijusi su Europos buveinių[107] ir paukščių[108] direktyvomis, kurios suteikia teisinį pagrindą saugomų teritorijų paskyrimui valstybių narių suverenitetui ir jurisdikcijai priklausančiose jūros teritorijose. Jas jungia stebėsenos programos, skirtos nuolatiniam jūrų vandenų aplinkos būklės vertinimui. Jas įgyvendina valstybės narės pagal Jūrų direktyvą ir turi būti suderinamos su atitinkamomis vertinimo ir stebėsenos nuostatomis, nustatytomis Buveinių ir Paukščių direktyvose.

Ko gero daugiausiai ginčų keliantis reguliavimo ryšys yra tarp Jūrų direktyvą ir Europos bendrosios žuvininkystės politikos (BŽP). Jūrų direktyva nesuteikia teisinio pagrindo valstybėms narėms priimti vienašališkas apsaugos ar valdymo priemones, skirtas žuvų ištekliams ar jūrų ekosistemoms. Jūrų direktyva, priešingai, riboja valstybių narių galią žuvininkystės valdymo srityje teikdama Komisijai rekomendacijas, kai negalima imtis veiksmų nacionaliniu lygiu ir kai reikalingos ES priemonės.(Jūrų direktyvos 15 str.)

Galiausiai Jūrų direktyva yra tiesiogiai susijusi su bendros pareigos vykdymu, kuri kyla visoms UNCLOS šalims, imantis visų priemonių, būtinų užkirsti kelią jūrų aplinkos taršai, ją sumažinti ir kontroliuoti, taip pat vykdant konkretesnius įsipareigojimus neperkelti padarytos žalos ar pavojų iš vienos teritorijos į kitą arba vienos rūšies taršą paverčiant kita (UNCLOS 194 ir 195 str.; Jūrų direktyvos preambulės 17 p.). Remiantis UNCLOS, Jūrų konvencija siekiama apsaugoti ir išsaugoti retas ar trapias ekosistemas, taip pat išeikvotų, nykstančių ar esančių pavojuje rūšių buveines ir kitas jūrų gyvybės formas (UNCLOS 94(5) str.). Regioniniu mastu Jūrų direktyva padeda valstybėms narėms vykdyti įsipareigojimus pagal keletą regioninių sutarčių, taikomų jūrų aplinkai. Europos jūras saugo šios regioninės konvencijos:

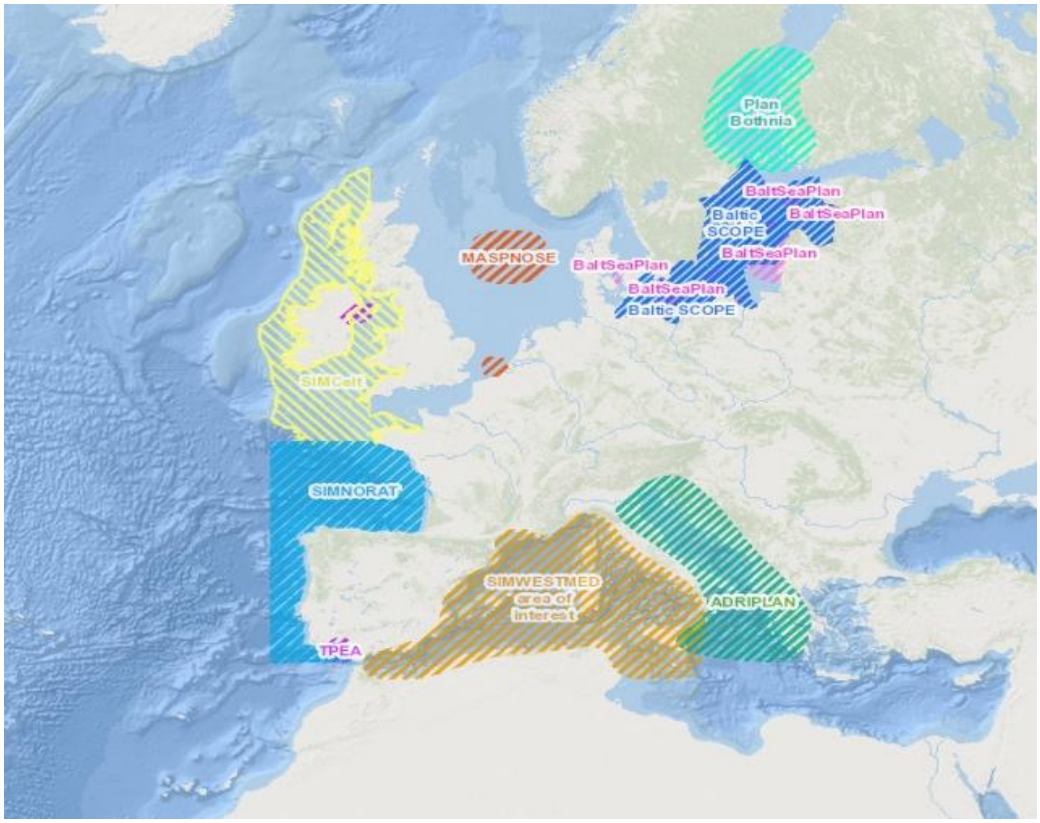
- 1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos šiaurės rytų Atlante (atsižvelgiant į ankstesnes 1972 ir 1974 m. versijas),[109]
- 1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione (atsižvelgiant į ankstesnę 1974 m. versiją),[110]

[106] Long, R. The Marine Strategy Framework Directive: A New European Approach to the Regulation of the Marine Environment, Marine Natural Resources and Marine Ecological Services (2011) Journal of Energy and Natural Resources Law 29 (1) p. 12.
[107] Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora OJ L 206, 22.7.1992, p. 7.
[108] Council Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds, OJ 2010 L20/7.
[109]1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos šiaurės rytų Atlante. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.ospar.org/

• 1995 m. Vidužemio jūros jūrų aplinkos ir pakrančių apsaugos konvencija,[111]

• 1992 m. Juodosios jūros apsaugos konvencija[112].

Europos jūras ir jų regionus vaizduoja 3 paveikslas.

3 paveikslas. Europos jūros ir regionai.

Šaltinis:https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/atlas/maritime_atlas/#lang=EN;p=w;bkgd=5;theme=113:0.8;c=2065933.2060890202,6661522.5126679875;z=4

Akivaizdu, kad Jūrų direktyva nustato reguliavimo struktūrą, kuria yra siekiama sujungti į visumą platų ES antrinės teisės aktų, regioninių ir tarptautinių susitarimų spektrą. Kai kuriais atvejais šia direktyva siekiama papildyti galiojančius įstatymus, numatančius sausumos ar pakrančių aplinkos apsaugą.[113]

---

[110]1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.helcom.fi

[111]1995 m. Vidužemio jūros jūrų aplinkos ir pakrančių apsaugos konvencija. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23. http://www.unepmap.org/home.asp

[112]1992 m. Juodosios jūros apsaugos konvencija .Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.blacksea-commission.org/

[113] Long, R. The Marine Strategy Framework Directive: A New European Approach to the Regulation of the Marine Environment, Marine Natural Resources and Marine Ecological Services (2011) Journal of Energy and Natural Resources Law 29 (1) p. 17.

Vienas svarbiausių dokumentų, nusakantis Europos Sąjungos poziciją jūrų vandenų apsaugos atžvilgiu yra Integruota jūrų politika Europos Sąjungai (IJP)[114], paremta pripažinimu, kad visi Europos vandenynų ir jūrų klausimai yra tarpusavyje susiję, todėl turi būti sprendžiami bendradarbiaujant su kitomis Europos Sąjungos ir / ar trečiosiomis valstybėmis. Integruota politika turi padidinti Europos galimybes sprendžiant globalizacijos ir konkurencingumo, klimato pokyčių, jūrų aplinkos blogėjimo, jūrų saugos ir saugumo, energijos saugumo bei tvarumo problemas. IJP taip pat yra pagrįsta jūrų raštingumo (angl. *Oceans Learning*) koncepcija, nors terminas „jūrų raštingumas“ pačiame tekste nėra aiškiai nurodytas. Skatinant žinių apie jūrą tobulinimą, siejant jį su tikslų siekimu, suteikiama galimybė sustiprinti jūrų raštingumą, kad būtų užtikrintas tvarus mėlynasis augimas.

IJP – tai kompleksinis požiūris į visas su jūra susijusias ES politikos kryptis. Grindžiama idėja, kad koordinuodama savo politikos kryptis ES gali gauti daugiau naudos iš jūrų ir vandenynų ir daryti mažesnį poveikį aplinkai, IJP apima tokias įvairias sritis kaip žvejyba ir akvakultūra, laivyba ir jūrų uostai, jūrų aplinka, jūrų moksliniai tyrimai, energijos gamyba jūroje, laivų statyba ir su jūra susijusios pramonės šakos, jūrų priežiūra, jūrų ir pakrančių turizmas, užimtumas, pakrančių regionų plėtra ir su jūrų reikalais susiję išorės santykiai.[115]

IJP yra sistema, kurios tikslas – plėtoti ir derinti įvairią ir kartais prieštaringą su jūromis susijusią veiklą[116], siekiant skatinti kuo intensyvesnį tausų vandenynų ir jūrų naudojimą ir sudaryti sąlygas jūrų ir pakrančių regionų augimui atskirose srityse[117], taip pat sukurti jūrų politikos žinių ir naujovių

[114]2007-10-10 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Integruota jūrų politika Europos Sąjungai“ (COM(2007)575). 2008-05-20 Europos Parlamento rezoliucija dėl Integruotos jūrų politikos Europos Sąjungai (2009/C 279 E/06). 2009-10-15 Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „ES integruotos jūrų politikos įgyvendinimo pažangos ataskaita“ (KOM(2009)540).

[115]Europos Parlamentas. Integruota jūrų politika. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.3.8.pdf

[116]Europos Parlamentas. Integruota jūrų politika. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.3.8.pdf

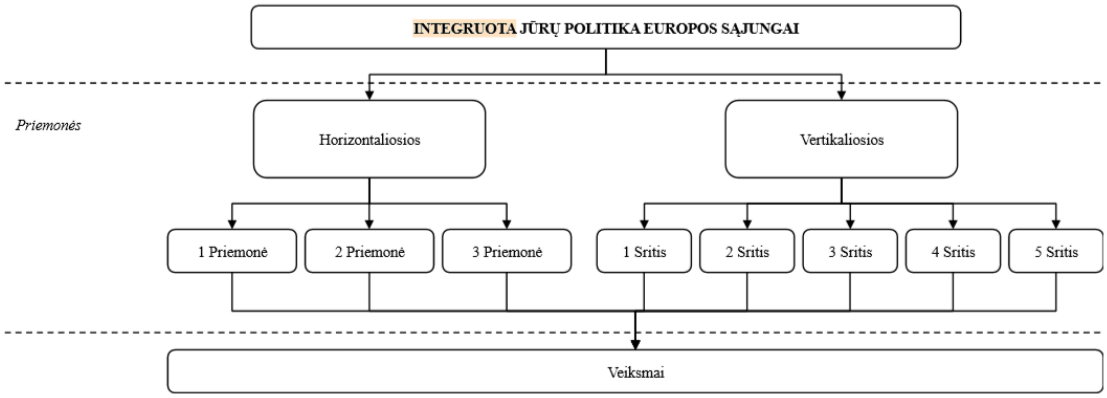
[117] Tarp jų yra laivyba: didinti Europos jūrų transporto efektyvumą, užtikrinti jo ilgalaikį konkurencingumą sukuriant Europos jūrų transporto erdvę be kliūčių ir parengti 2008–2018 m. jūrų transporto strategiją; jūrų uostai: parengti uostams aktualių aplinkosaugos teisės aktų taikymo gaires ir pateikti pasiūlymų dėl naujos uostų politikos; laivų statyba: skatinti naudotis technologinėmis inovacijomis ir įvairius sektorius apimančių jūrų klasterių Europos tinklu; užimtumas jūrų sektoriuje: kelti profesinę kvalifikaciją, kad šiame sektoriuje būtų užtikrinta daugiau galimybių daryti karjerą; aplinka: mažinti klimato kaitos poveikį pakrančių zonose ir geriau prie jo prisitaikyti, mažinti taršą iš laivų ir iš jų išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį; žuvininkystės valdymas: užtikrinti, kad žuvys nebebūtų išmetamos į jūrą, panaikinti žalingą žvejybos praktiką (pvz., žvejybą dugniniais tralais jautriose vietovėse) ir neteisėtą, nedeklaruojamą ir nereglamentuojamą žvejybą, taip pat skatinti plėtoti aplinkos požiūriu saugią akvakultūrą;

bazę[118], gerinti gyvenimo kokybę pakrančių regionuose[119], taip pat didinti jūrinės Europos matomumą[120].

Europos Komisija taip pat pabrėžia, kad analizuojant integruotą jūrų politiką, turėtų būti akcentuojami veiksmai penkiose srityse:

- Tausaus vandenynų ir jūrų naudojimo skatinimas;
- Jūrų politikai skirtos žinių ir naujovių bazės kūrimas;
- Aukščiausios gyvenimo kokybės pakrančių regionuose užtikrinimas;
- Europos lyderiavimo tarptautiniuose jūrų reikaluose skatinimas;
- Jūrinės Europos svarbos didinimas.[121]

Integruotos jūrų politikos Europos Sąjungai struktūrą vaizduoja 4 paveikslas.

[118] Ją siekiama sukurti, remiantis išsamia Europos jūrų ir jūrininkystės mokslinių tyrimų strategija (Jūrų strategijos pagrindų direktyva (2008/56/EB)). Mokslinių tyrimų septintoji bendroji programa prisidėjo prie strategijos įgyvendinimo inovacijomis, gautomis iš mokslinių tyrimų, atliktų siekiant, kad sprendžiant su jūromis susijusius klausimus būtų taikomas integruotas metodas (2007–2013 m.); pagal 2014–2020 m. bendrąją mokslinių tyrimų ir inovacijų programą „Horizontas 2020“ skelbiamais bendrais, kelis sektorius apimančiais konkursais ir galimybėmis, susijusiomis su mėlynosios ekonomikos inovacijomis; parama su klimato kaita ir jos poveikiu jūrinei veiklai, aplinkai, pakrantės zonoms ir saloms susijusiems moksliniams tyrimams; partneryste Europos jūrų mokslo srityje, siekiant užmegzti mokslo bendruomenės, verslo atstovų ir politiką formuojančių asmenų dialogą;

[119] Norima skatinti pakrančių ir jūrų turizmą; parengti jūrų srities projektų ir pakrančių regionų Bendrijos finansavimo duomenų bazę; sukurti Bendrijos nelaimių prevencijos strategiją; plėtoti ES atokiausių regionų ir salų galimybes jūrų srityje; skatinti ES tvarkant tarptautinius jūrų srities reikalus atlikti lyderės vaidmenį: bendradarbiauti jūrų srities klausimais remiantis plėtros politikos, Europos kaimynystės politikos ir Šiaurės dimensijos programos gairėmis, siekiant užtikrinti, kad dėmesys būtų skiriamas jūrų politikos klausimams ir bendrų jūrų vandenų valdymo aspektams; formuoti ES jūrų politiką remiantis struktūrizuotu dialogu su pagrindiniais partneriais;

[120] Numatoma išleisti Europos jūrų atlasą – internetinę priemonę, padedančią atkreipti dėmesį į bendrą Europos jūrų paveldą;
kasmet gegužės 20 d. minėti Europos jūrų dieną; kurti jūrų reikalų vidaus koordinavimo struktūras ir apibrėžti pakrančių regionų atsakomybę ir kompetencijos sritis.

[121] Europos Parlamentas. Integruota jūrų politika. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.3.8.pdf

4 paveikslas. Integruotos jūrų politikos Europos Sąjungai struktūra. Iš: Baltijos slėnis. Lietuvos jūrinio sektoriaus vystymo galimybių studija. Savvin. 2011. P. 16.

Taigi, IJP siekiama į jūrų klausimus žvelgti darniau, labiau koordinuojant įvairias politikos sritis. Daugiausia dėmesio skiriama klausimams, kurie nepriklauso vieno sektoriaus politikai, tokiems kaip vadinamasis mėlynasis augimas (ekonomikos augimas, kurio pagrindas – įvairūs jūrų sektoriai) arba klausimams, kuriuos sprendžiant reikia koordinuoti įvairius sektorius ir subjektus, tokiems kaip žinios apie jūras. IJP sudaro šios kompleksinės politikos sritys: „mėlynasis augimas“, jūrų duomenys ir žinios apie jūras, jūrų erdvės planavimas, integruotas jūrų stebėjimas, jūrų baseinų strategijos. Ja siekiama koordinuoti, o ne pakeisti konkrečių jūrų sektorių politiką.

Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje[122], kuri yra Europos Sąjungos jūrų politikos aplinkosaugos pagrindas, reikalaujama, kad valstybės narės savo jūrų vandenyse iki 2020 m. pasiektų geros aplinkos būklės ir taip apsaugotų išteklių pagrindą, nuo kurio priklauso su jūromis susijusi ekonominė ir socialinė veikla. Įgyvendinant šią direktyvą bus pasinaudota toliau tobulinamomis kompleksinėmis TJP priemonėmis, pavyzdžiui, jūrų erdvės planavimu ir Europos jūrų stebėjimo ir duomenų tinklu (EJSDT, angl. EMODNET), o savo ruožtu įvairiais šiai direktyvai įgyvendinti reikalingais veiksmais, pavyzdžiui, numatyta 2012 m., o vėliau reguliariai atliekama su jūromis susijusia žmogaus veiklos socialine ir ekonomine analize bus prisidedama prie tolesnio TJP vystymo. Ekosisteminis metodas, kaip bendrasis principas, taip pat įtrauktas į bendrąją žuvininkystės politiką, kuri yra glaudžiai susijusi su Jūrų strategijos pagrindų direktyva. ES ėmėsi lyderės vaidmens formuodama pasaulinių jūrų išteklių politiką ir priėmė Reglamentą dėl pažeidžiamų jūrų ekosistemų atviroje jūroje apsaugos nuo dugniniais žvejybos įrankiais daromo neigiamo poveikio.[123] Jūrų strategijos pagrindų direktyva – tai ES integruotos jūrų politikos aplinkosaugos ramstis, kuris buvo sukurtas siekiant stiprinti darnų jūrų ekonomikos vystymąsi, kartu geriau apsaugant jūrų aplinką. Direktyvoje nustatomi Europos jūrų regionai (Baltijos jūros, Šiaurės Rytų Atlanto vandenyno, Vidužemio jūros ir Juodosios jūros) ir subregionai laikantis geografinių ribų, nustatytų pagal esamas regionines jūrų konvencijas. Siekiant iki 2020 m. užtikrinti gerą aplinkos būklę. valstybės narės turi parengti savo ekosistemines jūros vandenų strategijas, kurios būtų persvarstomos kas šešeri metai. Be to, rekomendacijoje dėl integruoto

[122]2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva) (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).

[123]2009-10-15 Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „ES integruotos jūrų politikos įgyvendinimo pažangos ataskaita“ (KOM(2009)540).

pakrančių zonų tvarkymo nustatyti gero pakrančių planavimo bei tvarkymo principai, į kuriuos turi atsižvelgti valstybės narės.[124]

Lietuvai reikšmingas Europos dokumentas yra Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (BJRS) – pirmoji makroregioninė strategija, apimanti visas suinteresuotas Baltijos jūros regiono valstybes – Daniją, Estiją, Suomiją, Vokietiją, Latviją, Lietuvą, Lenkiją ir Švediją. BJRS įgyvendinimu siekiama, kad Baltijos jūros regionas taptų: 1) ekologiškai tvarus, 2) klestintis, 3) patrauklus ir lengvai pasiekiamas bei 4) saugus ir patikimas.

Taip pat pabrėžtina, kad kiekvieno jūrinio subsektoriaus (laivybos ir uostų, laivų statybos ir remonto, žvejybos ir akvakultūros, jūrinės energetikos, jūrinės rekreacijos ir turizmo) plėtrą bei aplinkosauginius klausimus papildomai reglamentuoja atskiri tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniai dokumentai.

Galiausiai pateikiama nuomonė, kuria akivaizdžiai parodo, koks sudėtingas yra jūrų vandenų apsaugos uždavinys ir nepaisant visų pastangų numatyti rezultatai nėra patenkinami. Jūrinės saugomos teritorijos (angl. *marine protected areas*) steigiamos siekiant išsaugoti dėl žmogaus ūkinės veiklos pavojuje atsidūrusias jūrines ekosistemas, buveines ir gyvūnų bei augalų rūšis, kontroliuoti žuvies pergaudą ir šiukšlių laidojimą, prižiūrėti laivybos kelius, vykdyti mokslinius tyrimus bei visuomenės informavimą. Gerai suplanuotos ir atsakingai valdomos, jos prisideda prie vertingų gamtinių resursų išsaugojimo ir atkūrimo, teikia socialinę, ekonominę ir kultūrinę naudą[125]. Teigiama[126], kad Europos jūrų būklė išlieka prasta ir joms labai trūksta tinkamos biologinės įvairovės apsaugos. 19 iš 23 jūrų ES valstybių narių atsilieka, rengdamos savo saugomų jūrų teritorijų (MPA) valdymo planus. Išvada padaryta likus vieneriems metams iki 2020 m. Galiojančio tarptautinių susitarimų, kuriais siekiama veiksmingai apsaugoti 10 proc. jūrų (Konvencijos dėl biologinės įvairovės Aichi 11 tikslas ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi 14 tikslas). Saugomos jūrų teritorijos yra priemonės, skirtos apsaugoti konkrečias rūšis ar buveines jūrų ekosistemose, tačiau siekiant užtikrinti veiksmingą biologinės įvairovės apsaugą, jos turi būti tinkamai valdomos. Ataskaitoje teigiama, kad tik 1,8% ES jūrų teritorijos yra MPA, kuriems taikomi valdymo planai, nepaisant kad apsaugai jų skirta 12,4%. Tai iš tikrųjų paverčia juos popieriniais parkais. Remiantis WWF atliktu tyrimu, vienuolika ES valstybių

[124]Europos Parlamentas. Vandens apsauga ir vandentvarka. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/74/vandens-apsauga-ir-vandentvarka

[125] Jūros gamtos apsauga Lietuvoje. Jūrinės saugomos teritorijos. Kas tai? Žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. http://www.corpi.ku.lt/denoflit/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=44&cntnt01origid=33&cntnt01returnid=33

[126] WWF. EU failing 2020 commitments for marine biodiversity protection. 10 September 2019. Žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. http://www.wwf.eu/?uNewsID=352796

narių nepranešė apie jokius savo MPA valdymo planus, o aštuonios turi valdymo planus, skirtus mažiau nei 10% savo jūrų ploto.[127]

1.2.3. Nacionalinis įstatyminis reglamentavimas

Nacionalinis įstatyminis reguliavimas yra tiesiogiai nulemtas ES reikalavimų. Jūrų aplinkosaugos srityje Europos Komisija ragina[128] šalis pasirengti jų suverenitetui ar jurisdikcijai priklausančių jūrų vandenų kiekviename regione ar subregione strategijas, taip pat regioninius aplinkosaugos tikslus ir pažangai įvertinti skirtus rodiklius bei stebėjimo priemones. Nacionalinis įstatyminis reguliavimas Lietuvoje ir apima strateginių dokumentų rengimą ir priėmimą, nacionalinių teisės aktų priėmimą, pakeitimą, tarptautinių ir ES teisės normų realizavimą. Per nacionalinius teisės aktus yra įgyvendinamos tiek tarptautinės, tiek Europos Sąjungos teisės normos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir konstitucinėje jurisprudencijoje yra įtvirtinti natūralios gamtinės aplinkos ir jos, atskirų objektų naudojimo ir apsaugos santykių teisinio reguliavimo pagrindai.[129] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 straipsnyje teigima, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenis, teršti vandenis ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją.[130] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnyje[131] apibrėžta valstybės pareiga saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, tinkamai reguliuojant teisės aktais. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnyje nustatyta, kad „Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“. Atsižvelgiant į šią nuostatą valstybė, siekdama įgyvendinti Lietuvos Respublikos 53 straipsnyje minėtas nuostatas, privalo atsižvelgti į UNCLOS bei kitų tarptautinių instrumentų nuostatas.

---

[127] WWF. EU failing 2020 commitments for marine biodiversity protection. 10 September 2019. Žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. http://www.wwf.eu/?uNewsID=352796

[128] 2005-10-04 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija“ (COM(2005)0504).

[129] Lapinskas, K. Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XII konferencijos medžiaga. Konstitucinės gamtinės aplinkos apsaugos pagrindų ir kitos jurisprudencijos problemos. Vilnius, 2008 m. rugsėjo 9-12 d.

[130] Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220 (1992-11-10);Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

[131] Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220 (1992-11-10);Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)..

Aplinkos apsaugos teisinio reglamentavimo konstitucingumo aspektai buvo aiškinami ir Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimuose. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose aiškino daugelį aplinkos apsaugos aspektų: miškų priskyrimas ypatingą teisinį statusą turintiems valstybinės reikšmės miškams; valstybės pareiga užtikrinti natūralios gamtinės aplinkos apsaugą, laukinė gyvūnija kaip natūralios gamtinės aplinkos dalis; žemė, vandens telkiniai ir kiti natūralios gamtinės aplinkos objektai kaip visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės; ypač vertingų vietovių apsauga, nuosavybės teisių atkūrimas valstybiniuose parkuose ir draustiniuose; medžioklės ir su ja susijusių santykių reguliavimas ir kt. Nors jūrų vandenų apsaugos atveju tokių nutarimų nėra, tačiau kiti nagrinėti klausimai rodo didelį dėmesį, kurį skiria šiam reguliavimo sektoriui Konstitucinis Teismas.

Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymas[132] (JAAĮ) yra teisinio reguliavimo pagrindas jūrų vandenų apsaugai Lietuvos Respublikoje. Šis įstatymas nustato jūros aplinkos apsaugos pagrindinius principus ir priemones, teises ir pareigas asmenų, kurie verčiasi ūkine veikla, darančia ar galinčia daryti tiesioginį ar netiesioginį poveikį jūros aplinkai, taip pat valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją ir pagrindines funkcijas jūros aplinkos apsaugos valdymo srityje (JAAĮ 1 str. 1 d.).

JAAĮ (4 str.) nustatyti pagrindiniai principai, pagal kuriuos fiziniai ir juridiniai asmenys turi imtis visų priemonių, padedančių išvengti teršimo bei jį likviduoti ir apsaugoti jūros rajoną nuo visokios veiklos žalingų pasekmių, taip pat atkurti užterštas jūros zonas. JAAĮ 4 straipsnio 2 dalis nustato, kad visiems sausumoje ir jūros rajone esantiems taršos šaltiniams fiziniai ir juridiniai asmenys turi taikyti šiuos principus:

1) prevencinį – imtis apsaugos priemonių, jei yra prielaidų manyti, kad medžiagos ar energija, tiesiogiai ar netiesiogiai patekusios į jūrą, gali sukelti pavojų žmonių sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams, jūros ekosistemoms, poilsiavimui ar kliudyti kitai teisėtai veiklai jūroje, netgi tada, kai neįrodytas tokio patekimo ir jo poveikio priežastinis ryšys;

2) geriausios esamos technologijos ir geriausios aplinkos apsaugos praktikos taip, kaip nustatyta Helsinkio konvencijos II priede.

Be JAAĮ vienas pagrindinių Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių ir įgyvendinančių tarptautinių teisės aktų nuostatas konkrečioje aplinkos taršos iš laivų jūroje ribojimo srityje yra ir Lietuvos Respublikos saugios laivybos įstatymas[133]. Įstatymu (2 str. 15 d.) reglamentuojama saugios laivybos valdymo sistema – struktūrizuota ir dokumentuota sistema,

[132]Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1997-11-28, Nr. 108-2731
[133] Lietuvos Respublikos saugios laivybos įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 75-2264

įgalinanti laivybos kompanijos darbuotojus efektyviai įgyvendinti laivybos kompanijos saugios laivybos užtikrinimo ir aplinkos apsaugos politiką. Tokiu būdu laivyba turi būti vykdoma pagal nustatytą aplinkos apsaugos politiką. Pavojingi ar aplinką teršiantys kroviniai jūrų laivais gabenami vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais ir tarptautinėmis sutartimis bei 1973 metų Tarptautinės apsaugos nuo teršimo iš laivų konvencijos, Tarptautinio pavojingų krovinių gabenimo jūra kodekso, Tarptautinio laivų, skirtų gabenti supiltus pavojingus birius cheminius krovinius, statybos ir įrangos kodeksu, Tarptautinio laivų, skirtų gabenti suskystintas dujas, statybos ir įrangos kodekso bei kitų Tarptautinės jūrų organizacijos kodeksų nustatyta tvarka (30 str. 1 d.).

Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymo[134] 13 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad aplinkos monitoringo informacija kitoms valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms teikiama įstatymų ir tarptautinių susitarimų nustatyta tvarka, o pagal Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymo 28 straipsnio[135] nuostatas, jeigu Lietuvos Respublikos jūros rajone planuojama veikla gali turėti reikšmingos neigiamos įtakos Baltijos jūros aplinkai, apie tai Aplinkos ministerija informuoja Helsinkio komisiją ir kaimynines valstybes, kurioms tokia veikla gali daryti neigiamą poveikį. Darytina išvada, kad UNCLOS 206 straipsnio, kuriame numatyta pareiga valstybei apie rezultatų ataskaitas arba pagal jurisdikciją planuojamos ar kontroliuojamos veiklos, kuri gali sukelti rimtą aplinkos teršimą, įvertinimus informuoti kompetentingas tarptautines organizacijas bei UNCLOS 198 straipsnio reikalavimai, nacionalinėje teisėje yra įgyvendinti ir taip pat suderinti su tarptautinio teisinio reglamentavimo nuostatomis.

Konstatuotina, kad yra tiesioginė sąsaja tarp regioninių tarptautinio teisinio reglamentavimo jūrų vandenų apsaugos srityje ir nacionalinio teisinio reguliavimo, jau pačių principų srityje. Tokia situacija turi užtikrinti ir garantuoti tinkamą jūrų vandenų apsaugą, nes nacionaliniu mastu galioja identiški tarptautiniai apsaugos principai.

Lietuvoje svarbus jūrų aplinkosaugos sričiai dokumentas yra ir Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategija[136], kurioje numatytas tikslas – pasiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros būklę iki 2020 metų. Šio tikslo bus siekiama apsaugant ir atkuriant jūros aplinką, užkertant kelią taršos patekimui į jūros aplinką. Pastebėtina, kad sulaukus 2020 metų vis tik mes negalime pasakyti, kad tikslai numatyti šioje strategijoje yra pasiekti. Tai rodytų, kad nepaisant teisinio reglamentavimo jūrų vandenų

[134] Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. Valstybės žinios. 1997, Nr. 112-2824.
[135] Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 108-2731.
[136] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo. Valstybės žinios. 2010, Nr. 105-5431.

apsaugos srityje kompleksiškumo ir išsamumo visuose lygiuose, kalbant apie konkrečių uždavinių įgyvendinimą turime rimtų problemų. Kita vertus, pati įstatyminė bazė savo pobūdžiu yra pakankama, todėl kalbėti galime tik apie praktinį jūrų vandenų apsaugos teisės normų taikymo problematiką. Kas, beje nėra vien tik šios teisės srities problema.

Lietuvos Respublikos Seimas 2015 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. XII-1781 patvirtino Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano dalį „Jūrinės teritorijos“.[137]. Planuojamos Lietuvos Respublikos jūrinės teritorijos apima Lietuvos Respublikos išskirtinę ekonominę zoną (toliau – IEZ) ir teritorinės jūros dalį, Lietuvos Respublikos sutartimis su kaimyninėmis valstybėmis atribotas nuo Baltijos jūroje esančių kitų šalių teritorijų (1 skyriaus 1 punktas).

Šiame dokumente nustatomi bendrieji planavimo principai, tikslai, pareigos priekrantės savivaldybėms, sprendinių formavimo principai ir kiti aspektai.

Vienas iš siekių yra sveika jūros aplinka (11.3. p.). Gera aplinkos būklė yra viena iš esminių sąlygų užtikrinant turimų gamtinių išteklių kokybę. Atsižvelgiant į tai, kad Baltijos jūra – jautri ekosistema, svarbu saugoti gamtines vertybes ir siekti geros jūros aplinkos būklės, kaip būtinos sąlygos su išteklių naudojimu susijusių ūkinių veiklų plėtrai. Teritorijų planavimo stebėsena, saugomų vertybių stebėsena ir moksliniai tyrimai sudarys prielaidas kontroliuoti ir koreguoti darnios plėtros kryptis ir mastą.

Siekdama užtikrinti visų valstybės institucijų koordinuotą veiklą jūroje, efektyvų ir tausų jūros ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų naudojimą, išvengti jūroje atliekamų funkcijų kartojimosi, įgyvendindama 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/89/ES, kuria nustatoma jūrinių teritorijų planavimo sistema (OL 2014 L 257, p. 135), ir atsižvelgdama į pagrindinius integruotos jūrų politikos principus ir gaires, išdėstytus 2007 m. spalio 10 d. Europos Komisijos komunikate „Integruota jūrų politika Europos Sąjungai“ (KOM(2007) 575 galutinis) ir 2008 m. birželio 26 d. Komisijos komunikate „Integruoto jūrų politikos požiūrio gairės. Integruoto jūrų valdymo ir konsultacijų su suinteresuotomis šalimis geroji patirtis“ (KOM (2008) 395 galutinis), Lietuvos Respublikos Vyriausybė2012 m. spalio 24 d. priėmė nutarimą Nr. 1280 „Dėl Lietuvos Respublikos integruotos jūrų politikos įgyvendinimo“[138]. Juo nustatytos Lietuvos Respublikos integruotos jūrų politikos įgyvendinimo kryptys ir sudaryta speciali komisija.

[137]Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. XII-1781 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano dalies „Jūrinės teritorijos“ patvirtinimo“. TAR, 2015-06-17, Nr. 9675

[138]Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1280 „Dėl Lietuvos Respublikos integruotos jūrų politikos įgyvendinimo“. Valstybės žinios, 2012-10-27, Nr. 125-6271

Tokiu būdu nacionaliniais teisės aktais ir teisiniu reglamentavimu yra susiejamas ES ir nacionalinis lygmuo, įgyvendinant jūrų vandenų apsaugos Europoje tikslus.

2. INSTITUCINĖ SISTEMA JŪROS VANDENŲ APSAUGAI

2.1. Europos institucijų veikla

Jūrų vandenų apsaugai vienu ar kitu aspektais darančias įtaką institucijas galima suskirstyti pagal valdymo lygius:

1. Visuotinai atsakingos JT institucijos, kurios užsiima tik jūromis, tokios kaip Tarptautinė jūrų organizacija (TJO);

2. JT valdžios institucijos, tokios kaip Maisto ir žemės ūkio organizacija (FAO), kurios iš esmės sprendžia kitus aspektus, tik iš dalies susijusius su jūra;

3. Tarptautinės organizacijos, daugiausia susijusios su geografiškai atskirtais jūros regionais, pavyzdžiui, Oslo ir Paryžiaus konvencija (OSPAR), atsakinga už Šiaurės rytų Atlanto vandenyną;

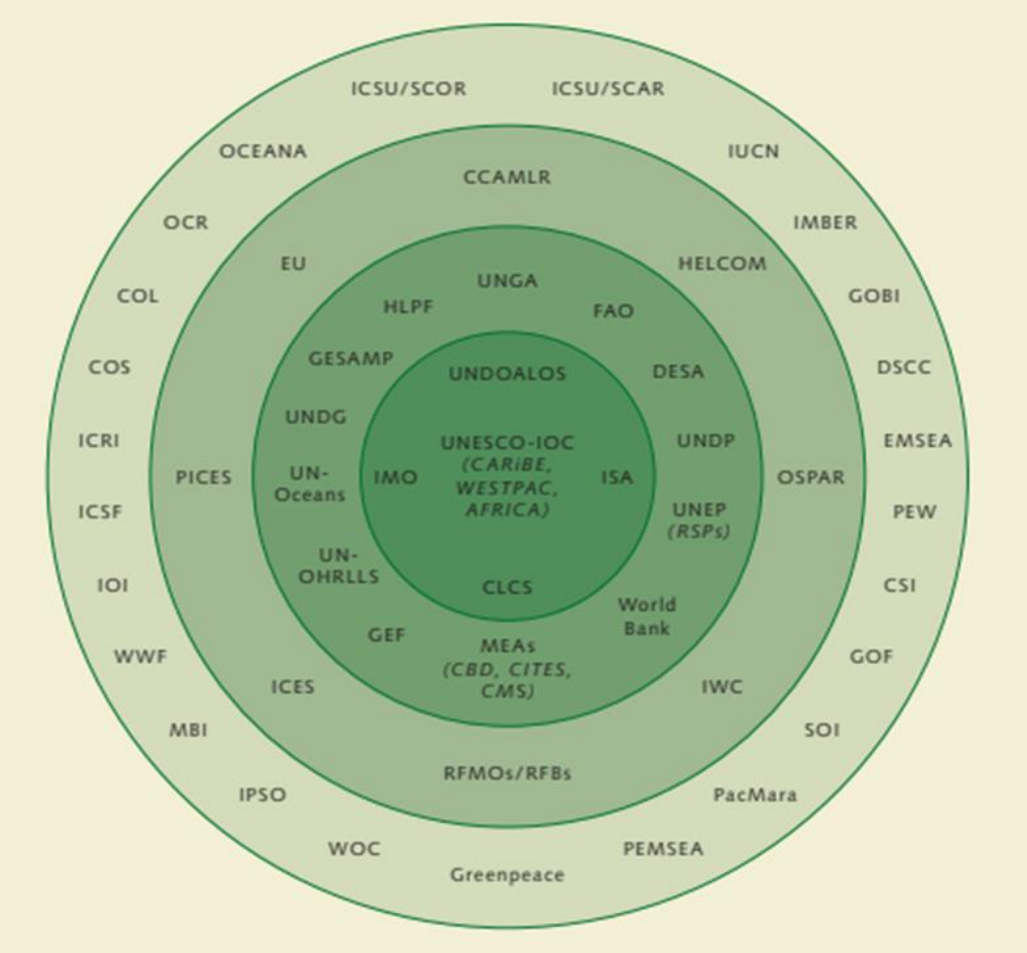
4. Nevyriausybinės institucijos. Be to, kiekviena nacionalinė valstybė yra atsakinga už savo teritorinių vandenų apsaugą, priimdama atitinkamus įstatymus.[139]

Galime konstatuoti, kad šiuo atveju jeigu kalbame apie Europos institucijas, jos yra trečiojoje grupėje. Nacionalinės institucijos tiesiog nepatenka į šią schemą, nes per visas šalis jų pakankamai daug. Lietuvos nacionalines institucijas aptarsime kitame skyrelyje.

Institucijų, susijusių su jūrų vandenų apsauga gausą pagal jų pobūdį ir veiklos sritis vaizduoja 5 paveikslas. Tamsiausia žalia spalva vaizduojamos institucijos, kurios tiesiogiai susijusios su jūrų vandenimis. Šviesesne žalia pažymėtos institucijos, kurios turi platesnį mandatą, bet taip pat susijusios su jūrų reikalais. Tarpvyriausybinės organizacijos sudaro trečią koncentrinį ratą, kai tuo tarpu nevyriausybinės organizacijos yra schemos išoriniame rate.[140]

[139]Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans.2015, 4. p. 80

[140]Abreviatūros žymi:**CBD** Convention on Biological Diversity **CCAMLR** Commission for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources **CITES** Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora **CLCS** Commission on the Limits of the Continental Shelf **CMS** Convention on Migratory Species **COL** Consortium for Ocean Leadership (NGO comprising various marine research institutions) **COS** Center for Oceans Solutions (professional training institution of various marine research institutions) **CSI** Cetacean Society International (NGO for the protection of whales) **DESA** Department of Economic and Social Affairs (of the UN) **DOALOS** Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea **DSCC** Deep Sea Conservation Coalition **EMSEA** European Marine Science Educators Association **EU** European Union F**AO** Food and Agriculture Organization **GEF** Global Environment Facility **GESAMP** Joint Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection **GOBI** Global Ocean Biodiversity Initiative **GOF** Global Ocean Forum **Greenpeace** NGO for protection of the natural environment **HELCOM** Helsinki Commission (inter-state commission for protection of the Baltic Sea) **HLPF** High-Level Political Forum on Sustainable Development (UN forum) **ICES** International Council for the Exploration of the Sea **ICRI** International Coral Reef Initiative **ICSF** International Collective in Support of Fish workers**ICSU** International Council for Science **ICSU/SCOR** Scientific

5 paveikslas. Institucijos, susijusios su jūrų vandenų apsauga. Iš: Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 80

Committee on Oceanic Research **ICSU/SCAR** Scientific Committee on Antarctic Research **IMBER** Integrated Marine Biogeochemistry and Ecosystem Research **IMO** International Maritime Organization **IOC** Intergovernmental Oceanographic Commission (under the auspices of UNESCO) **IOC CARIBE** IOC Sub-Commission for the Caribbean and Adjacent Regions **IOC WESTPAC** IOC Sub-Commission for the Western Pacific **IOC AFRICA** IOC Sub-Commission for Africa and the Adjacent Island States **IOI** International Ocean Institute (NGO for the protection of the oceans) **IPSO** International Programme on the State of the Ocean **ISA** International Seabed Authority **IUCN** International Union for Conservation of Nature and Natural Resources **IWC** International Whaling Commission **MBI** Monaco Blue Initiative (NGO promoting the creation of marine protected areas) **MEA** Multilateral Environmental Agreement **OCR** Ocean Conservation Research (NGO for the abatement of ocean noise pollution) **OCEANA** NGO for the conservation of marine biodiversity **OSPAR** Oslo and Paris Convention (Convention on protection of the North-East Atlantic and the North Sea) **PacMara** Pacific Marine Analysis and Research Association **PEMSEA** Partnerships in Environmental Management for the Seas of East Asia **PICES** North Pacific Marine Science Organization **PEW Charitable Trusts** (independent non-profit foundation) **RFMOs** Regional Fisheries Management Organizations **RSP** Regional Seas Programmes**S OI** Sustainable Ocean Initiative **UN** United Nations **UNDG** UN Development Group **UNDP** UN Development Programme **UNEP** UN Environment Programme **UNESCO** UN Educational, Scientific and Cultural Organization **UNGA** United Nations General Assembly **UN-OHRLLS** UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States **UNSG** Secretary-General of the UN **WOC** World Ocean Council **WWF** World Wide Fund (NGO for nature conservation)

Moksle taip pat pastebima, kad bet kurios geografinės teritorijos, įskaitant jūrų erdves, valdymas iš tikrųjų yra suinteresuotųjų šalių ryšių palaikymas, atsižvelgiant į erdvinį ir laiko išteklius, siekiant daugelio sankcionuotų ekonominių, socialinių, politinių ir aplinkos apsaugos tikslų. Geras valdymas grindžiamas visų suinteresuotųjų šalių interesų pripažinimu ir įtraukimu, kai įmanoma. Valdymas apima prioritetų, kurie gali nustatyti interesų hierarchiją, nustatymą, tačiau pagrindinis klausimas yra pripažinti tai, kas ignoruojama, ir tai, kam tam tikrose situacijose teikiama pirmenybė.[141] Valdysenoje reikia atsižvelgti į eilę faktorių (pvz. suinteresuotų asmenų grupių nustatymas), tarp kurių teisiniai klausimai užima vieną pagrindinių vietų. Šiuo požiūriu išryškinama kiekvienos šalies teisinių pagrindų vaidmuo valdant jūrų erdvę. Šios sistemos paprastai būna daugiasluoksnės ir kompleksinės, pradedant UNCLOS, tarptautine paprotine teise ir tarptautinėmis sutartimis, baigiant nacionaliniais, valstybiniais ir vietos lygmens įstatymais, kurie išplaukia iš tradicijų, įstatymų ir teismų praktikos. Teisinis interesų jūrų erdvėje sudėtingumas yra gana ženklus. Reikia įvertinti valstybių suvereniteto aspektus, teisėkūros jurisdikciją, administracinės valdžios ypatumus, nuosavybės teisės įtaką, specifinį jūrinių interesų pobūdį, teisinės sistemos kaitą, sukeliančią daugiau netikrumo nei sausumoje. Taip pat pastebėtina, kad jūrų erdvėje išimtinio naudojimo ar nuosavybės teisių praktiškai nėra, susidomėjimas jūrų erdve paprastai būna mažesnis, silpna žemės ir vandens sąsaja, sudėtingi privatūs ir viešieji interesai, sienos ir ribos nėra tiksliai apibrėžtos.[142]

1999 m. iš tanklaivio „Erika“ išsiliejus naftai, ES buvo paskatinta imtis veiksmų, kad sustiprintų savo vaidmenį jūrų saugos ir jūrų taršos srityje. Įsteigta Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA)[143] atsakinga, be kita ko, už taršos iš laivų prevenciją ir reagavimą į taršą iš laivų, taip pat į jūrų taršą iš naftos ir dujų įrenginių. Direktyvos dėl taršos iš laivų, sankcijų už pažeidimus įvedimo ir jos atnaujinimo pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad asmenims, atsakingiems už teršalų išmetimą į jūrą, būtų taikomos veiksmingos ir atgrasomosios sankcijos, kurios gali būti baudžiamosios arba administracinės. Teršalų išmetimas iš laivų laikomas nusikalstama veika, jei tai daroma tyčia, neatsargiai ar dėl didelio aplaidumo ir dėl to labai pablogėja vandens kokybė.[144]

---

[141]Sutherland, M., Nichols, S. Issues in the Governance of Marine Spaces. P. 1 Žiūrėta 2020 m. sausio 3 dhttps://www.researchgate.net/publication/241433817_Issues_in_the_Governance_of_Marine_Spaces

[142]Sutherland, M., Nichols, S. Issues in the Governance of Marine Spaces. P. 5-8 Žiūrėta 2020 m. sausio 3 dhttps://www.researchgate.net/publication/241433817_Issues_in_the_Governance_of_Marine_Spaces

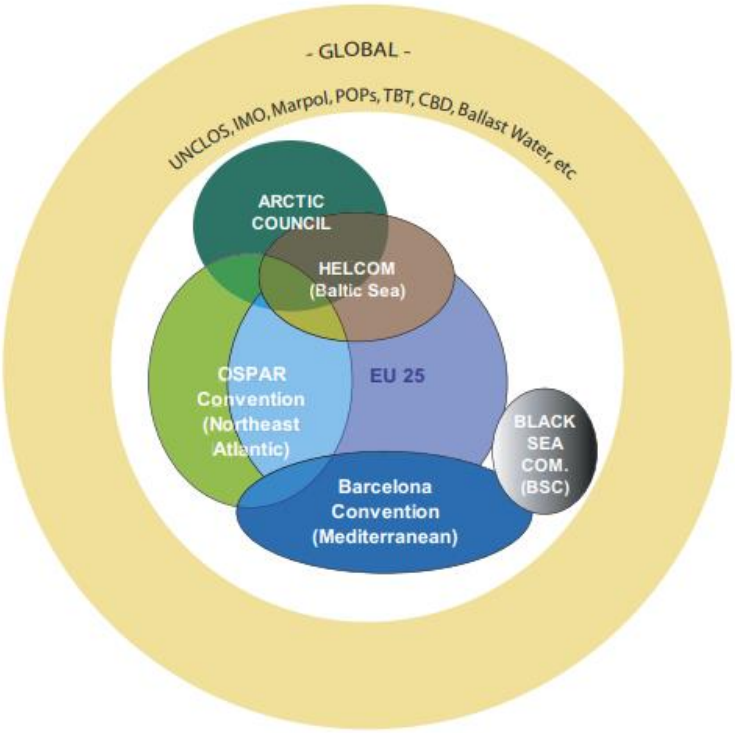
[143]Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA). Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.emsa.europa.eu

[144]Europos Parlamentas. Vandens apsauga ir vandentvarka. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/74/vandens-apsauga-ir-vandentvarka

Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA) teikia technines žinias ir operatyvinę pagalbą siekdama saugios laivybos, geresnės parengties taršos atvejams ir reagavimo į juos, didesnio jūrų saugumo. Dauguma agentūros uždavinių yra prevenciniai, pavyzdžiui, ji stebi, kaip taikomi kai kurie teisės aktai, ir vertina jų bendrą veiksmingumą, tačiau kai kuriais atvejais ji reaguoja į įvykius, pavyzdžiui, į jūrą išsiliejus dideliam kiekiui naftos siunčia į ES šalis naftos surinkimo laivus, pastebi jūrų taršą naudodamasi palydovinėmis stebėjimo priemonėmis. EMSA realiuoju laiku teikia vyriausybėms ir valdžios institucijoms išsamių, patikimų žinių apie tai, kas vyksta jūroje, kad padėtų joms veiksmingai įgyvendinti jūrų politiką. Be to, EMSA teikia kintančius įvairių visos Europos jūrininkystės sektoriaus dalyvių poreikius atitinkančias jūrų paslaugas: pranešimai apie laivus, žemės stebėjimas, integruota jūrų informacija, reagavimas taršos atvejais, uosto valstybės kontrolė. EMSA atlieka labai svarbų vaidmenį, skatindama remtis geriausia patirtimi. Spręsdama daugybę tiek saugos, tiek saugumo problemų, susijusių su teisiniais ir veiklos aspektais, EMSA įgijo išsamių žinių, kokių sunkumų kyla ir kaip juos įveikti. EMSA vadovauja vykdomasis direktorius, kuriam tiesiogiai padeda vykdomoji tarnyba, 3 departamentų vadovai, patarėjas politikos klausimais, apskaitos pareigūnas ir vidaus kontrolės koordinatorius. 3 agentūros departamentai – bendrųjų paslaugų, saugos ir standartų, operacijų – suskirstyti į 10 skyrius.[145]

6 paveiksle atvaizduotas Europos jūrų vandenų apsaugos institucinis tinklas, kurio teisinius pagrindus esame aptarę aukščiau šiame darbe.

[145]Europos Sąjunga. Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA).Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emsa_lt

6 paveikslas. Europos jūrų vandenų apsaugos institucinis tinklas. Iš: European Commission. EU Marine Strategy. The story behind the strategy. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2006,P. 11

Pagrindiniai instituciniai elementai Europoje yra OSPAR (1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos šiaurės rytų Atlante (atsižvelgiant į ankstesnes 1972 ir 1974 m. versijas),[146] HELCOM (1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione (atsižvelgiant į ankstesnę 1974 m. versiją) (toliau – taip pat ir Konvencija),[147] UNEPMAP (1995 m. Vidužemio jūros jūrų aplinkos ir pakrančių apsaugos konvencija,[148] ir BLACKSEA – COMMISSION (1992 m. Juodosios jūros apsaugos konvencija)[149].Taip pat schemoje pažymėtas Arkties jūros blokas, nes ES turi interesų ir šioje jūsų dalyje, tačiau šiame darbe jo institucinės struktūros nenagrinėsime. Šiame skyrelyje aptarsime tris iš keturių, nes HELCOM nagrinėsime trečioje šio darbo dalyje.

[146]1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos šiaurės rytų Atlante. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.ospar.org/
[147]1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.helcom.fi
[148]1995 m. Vidužemio jūros jūrų aplinkos ir pakrančių apsaugos konvencija. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23. http://www.unepmap.org/home.asp
[149]1992 m. Juodosios jūros apsaugos konvencija .Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.blacksea-commission.org/

OSPAR[150] yra mechanizmas, kuriuo 15 valstybių[151] ir ES bendradarbiauja, saugant Šiaurės Rytų Atlanto jūros aplinką. OSPAR buvo pradėta 1972 m., įgyvendinant Oslo konvenciją prieš šiukšlinimą, ir buvo išplėsta 1974 m. Paryžiaus konvencija, kad ji apimtų jūros taršos šaltinius sausumoje ir jūros pramonę. Šios dvi konvencijos buvo suvienodintos, atnaujintos ir išplėstos 1992 m. OSPAR konvencija. Naujasis biologinės įvairovės ir ekosistemų priedas buvo priimtas 1998 m., kad apimtų neteršiančią žmogaus veiklą, kuri gali neigiamai paveikti jūrą. Susitariančiosios Šalys yra Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Islandija, Airija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Ispanija, Švedija, Šveicarija ir Jungtinė Karalystė kartu su Europos Sąjunga. Suomija nėra vakariniuose Europos pakrantėse, tačiau kai kurios jos upės teka į Barenco jūrą ir istoriškai ji dalyvavo bandymuose kontroliuoti pavojingų atliekų išmetimą Atlanto vandenyne ir Šiaurės jūroje. Liuksemburgas ir Šveicarija yra Susitariančiosios Šalys dėl savo padėties Reino upės baseinuose. Komisija išrenka pirmininką ir du pirmininko pavaduotojus vienbalsiai Susitariančiųjų Šalių metiniuose Komisijos posėdžiuose.

Remdamasi Šiaurės rytų Atlanto aplinkos strategija (NEAE strategija), OSPAR tęsia darbą, susijusį su ekosistemos metodo (NEAE strategijos I dalis) ir penkių teminių strategijų rinkinio (NEAE strategijos II dalis) įgyvendinimu, siekiant pašalinti pagrindines grėsmes, kurias ji nustatė klausimais, kurie priklauso jos kompetencijai. Kiekviena tema yra įgyvendinama, stebint ir vertinant jūrų aplinkos būklę, kurios rezultatai naudojami stebint strategijų įgyvendinimą ir iš to kylančią naudą jūrų aplinkai. Šešios strategijos[152]taikomos kartu paremiant ekosistemų metodą penkiuose regionuose[153]. Komitetai programas ir priemones rengia remdamiesi Susitariančiųjų Šalių pasiūlymais.[154]

1975 m. 16 Vidužemio jūros šalių[155] ir Europos Sąjunga priėmė Vidužemio jūros regiono veiksmų planą (angl. *Mediterranean Action Plan* MAP) - pirmą regioninę jūrų programą, vadovaujamą UNEP. 1995 m. Susitariančiosios Šalys priėmė Vidužemio jūros pakrantės zonų jūrų aplinkos apsaugos ir tvaraus vystymosi veiksmų planą (MAP II etapas), kad pakeistų 1975 m. Vidužemio jūros regiono veiksmų planą. Konvencija galioja jau 22 metus ir susitariančios šalį šiuo periodu saugo

[150]OSPAR taip pavadintas dėl originalių Oslo ir Paryžiaus konvencijų („OS“ Oslui ir „PAR“ Paryžiui).
[151]Penkiolika valstybių yra Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Islandija, Airija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Ispanija, Švedija, Šveicarija ir Jungtinė Karalystė.
[152]Biologinė įvairovė ir ekosistemų strategija, Eutrofikacijos strategija, Pavojingų medžiagų strategija, Jūros pramonės strategija, Radioaktyviųjų medžiagų strategija, Jungtinė vertinimo ir stebėsenos programa.
[153]Arktika, Didžioji Šiaurės jūra, Keltų jūra, Biskajos įlanka ir Iberijos pakrantė, Atlantika.
[154]OSPAR Commission. North-East Atlantic Environment Strategy.Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://www.ospar.org/convention/strategy
[155]Valstybės: Albanija, Alžyras, Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Kipras, Egiptas, Europos bendrija, Prancūzija, Graikija, Izraelis, Italija, Libanas, Libija, Malta, Monakas, Juodkalnija, Marokas, Slovėnija, Ispanija, Sirija, Tunisas, Turkija

Vidužemio jūros vandenis ir pakrančių aplinką, kartu įgyvendindamos regioninius ir nacionalinius planus, kuriais siekiama tvaraus vystymosi.[156]

Kas dvejus metus rengiamuose ministrų susitikimuose Susitariančiosios Šalys priima sprendimus dėl MAP strategijų, biudžeto ir programos, siekdamos MAP tikslo. Jie paskiria kontaktinius centrus, kurie apžvelgia darbų pažangą ir užtikrina rekomendacijų įgyvendinimą nacionaliniu lygiu. Šešių Susitariančiųjų Šalių atstovų rotacinis biuras vadovauja ir pataria MAP sekretoriatui (esančiam Atėnuose) pereinamuoju laikotarpiu tarp dvejų metų susitikimų. MAP veiklą iš esmės finansuoja Susitariančiosios Šalys iš savo įnašų į Vidužemio jūros patikos fondą. Kiti pagrindiniai finansavimo šaltiniai konkretiems projektams ir veiklai remti yra savanoriškos Europos Sąjungos, JT agentūrų ir Visuotinės aplinkos fondo (angl. *Global Environment Facility* GEF) įmokos.

Pagrindiniai MAP prioritetai ateinančiam dešimtmečiui yra šie: masiškai sumažinti taršą iš sausumos šaltinių; apsaugoti jūrų ir pakrančių buveines bei nykstančias rūšis; padaryti jūrinę veiklą saugesnę ir sąmoningesnę Vidužemio jūros regiono aplinkai; suintensyvinti pakrančių teritorijų planavimą; stebėti invazinių rūšių plitimą; apriboti ir skubiai įtakoti naftos taršą; toliau skatinti tvarų vystymąsi Vidužemio jūros regione.[157]

BLACKSEA – COMMISSION- Juodosios jūros apsaugos nuo taršos komisija įsteigta įgyvendinant Juodosios jūros apsaugos nuo taršos konvenciją. Juodosios jūros komisiją sudaro po vieną atstovą iš kiekvienos konvencijos Susitariančiųjų Šalių[158]. Jai pirmininkaujama rotacijos principu. Juodosios jūros komisija susitinka bent kartą per metus ar bet kuriai iš susitariančių šalių paprašius.

Pagrindinės „Juodosios komisijos“ funkcijos apibrėžtos Konvencijos 18 straipsnyje:

1. Skatinti šios konvencijos įgyvendinimą ir pranešti Susitariančiosioms Šalims apie jos darbą.
2. Pateikti rekomendacijas dėl priemonių, būtinų šios Konvencijos tikslams pasiekti.
3. Svarstyti klausimus, susijusius su šios Konvencijos įgyvendinimu, ir rekomenduoti tokius Konvencijos ir protokolų pakeitimus, kurie gali būti reikalingi, įskaitant Konvencijos priedų ir protokolų pakeitimus.

[156]European Commission. Our Oceans, Seas and Coasts. The Barcelona Convention. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://ec.europa.eu/environment/marine/international-cooperation/regional-sea-conventions/barcelona-convention/index_en.htm

[157]European Commission. Our Oceans, Seas and Coasts. The Barcelona Convention. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://ec.europa.eu/environment/marine/international-cooperation/regional-sea-conventions/barcelona-convention/index_en.htm

[158]Bulgarija, Gruzija, Rumunija, Rusijos Federacija, Turkija ir Ukraina.

4. Parengti kriterijus, susijusius su Juodosios jūros aplinkos užteršimo prevencija, sumažinimu ir kontrole bei taršos padarinių pašalinimu, taip pat rekomendacijas dėl atitinkamų priemonių.
5. Skatinti Susitariančiąsias Šalis priimti papildomas priemones, kurių reikia Juodosios jūros aplinkai apsaugoti ir tuo tikslu priimti, apdoroti ir platinti Susitariančiosioms Šalims atitinkamą mokslinę, techninę ir statistinę informaciją bei skatinti mokslinius ir techninius tyrimus.
6. Bendradarbiauti su kompetentingomis tarptautinėmis organizacijomis, ypač siekiant sukurti tinkamas programas arba gauti pagalbą šios konvencijos tikslams pasiekti.
7. Apsvarstyti visus Susitariančiųjų Šalių iškeltus klausimus.
8. Vykdyti kitas funkcijas, numatytas kitose šios Konvencijos nuostatose arba kurias Susitariančiosios Šalys vienbalsiai paveda Komisijai.

Konkreti komisijos veikla grindžiama Juodosios jūros apsaugos nuo taršos konvencija, Juodosios jūros strateginiu veiksmų planu, suderintu su nacionaliniais ir regioniniais projektais bei veikla, tarptautinėmis finansavimo agentūromis, nacionalinės ir regioninės politikos priemonėmis bei bendromis šalių pastangomis atkurti ir išsaugoti Juodosios jūros aplinką.[159]

2.2. Nacionalinis institucijų tinklas

Kartu su ES lygmenyje vykusių jūrų aplinkos būklės kriterijų ir metodinių standartų parengimu, šalys narės vykdė Jūrų direktyvos principų perkėlimą į nacionalinę teisę ir paskyrė institucijas, atsakingas už Direktyvos įgyvendinimą.[160] Lietuva yra ne išimtis šiuo atveju. Aplinkos ministerija 2012 m. pradėjo rengti dokumentus jūros aplinkos apsaugos valdymui stiprinti – tai dar viena priemonė siekiant įgyvendinti Nacionalinę Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją, kurią Vyriausybė patvirtino 2010 metais. Ji leis tobulinti integruotą vandens telkinių valdymą, jam taikyti darnaus vystymosi principus, diegti ekosistemomis pagrįstus veiklos valdymo metodus. Remiantis šiais dokumentais bus atnaujinta ir Nacionalinė Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategija.[161]

[159]The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.blacksea-commission.org/Institutions/The%20Black%20Sea%20Commission/

[160]Jūrinių tyrimų konsorciumas. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas. Priemonių programa pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą 2008/56/EB (santrauka). Tarpinė ataskaita, 2015-06-22. Klaipėda, 2015. P. 8. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/files/JSPD_Priemoniu_programos_santrauka_visuomenei1549886342648.pdf

[161]Delfi. Bus stiprinamas Baltijos jūros aplinkos valdymas. 2012-02-15. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://www.delfi.lt/grynas/aplinka/bus-stiprinamas-baltijos-juros-aplinkos-apsaugos-valdymas.d?id=55530157

Tokiu būdu konstatuotina, kad valdymo sričiai Lietuvoje skiriamas didelis dėmesys.

Jūros ekosistemos yra ypatingai sudėtingos ir dar nepakankamai suprantamos. Visos ES šalys pripažįsta, jog apkrovų poveikis jūros sistemoms ar deskriptorių rodikliams yra vienas iš svarbiausių tyrinėtinų objektų. Kartu tai reiškia, jog bet kokia ūkinė veikla jūroje ar vidaus vandenyse turi įtakos jos vandens kokybei. Tai reiškia, jog visos su vandens išteklių (ne tik tiesiogiai jūros) valdymu susijusios institucijos privalo bendradarbiauti, kad būtų pasiekti nustatyti ne tik JSPD, bet ir Bendrosios vandens politikos bei kitų direktyvų, perkeltų į Lietuvos teisę, tikslai. Būtina, jog bendradarbiavimas tarp įvairių Lietuvos ministerijų ir kitų atsakingų organizacijų, tokių kaip Aplinkos, Žemės ūkio, Susisiekimo, Ūkio ministerijos ir joms priklausančios vykdančiosios organizacijos vyktų pirmiausia įgyvendinant jau esamas priemones.[162]

Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija (AM) pagal savo nuostatus[163]formuoja valstybės politiką aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės ir taršos prevencijos, gamtos išteklių naudojimo, klimato kaitos, aplinkos monitoringo, cheminių medžiagų ir mišinių valdymo, poveikio aplinkai vertinimo, strateginio pasekmių aplinkai vertinimo, atliekų (išskyrus radioaktyviąsias) tvarkymo, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos, žemės gelmių, hidrometeorologijos, miškų ūkio, teritorinės sanglaudos teritorijų planavimo ir priežiūros, urbanistikos ir architektūros, statybos ir jos priežiūros, būsto, aplinkos oro, vandens ir nuotekų, genetiškai modifikuotų organizmų valdymo, žuvų išteklių naudojimo ir kontrolės (priežiūros) vidaus vandenyse srityse ir organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą (7.2 p.). Tokiu būdu ministerija yra politiką formuojanti ir kontroliuojanti institucija, atsakinga ir už jūrų (konkrečiai Baltijos jūros) vandenų apsaugos politiką visais aspektais.

Aplinkos Apsaugos agentūra pagal nuostatus yra įstaiga prie ministerijos (1 p.).[164] Agentūros paskirtis – pagal kompetenciją įgyvendinti priemones, skirtas saugoti aplinkos orą nuo taršos, išlaikyti zonose ir aglomeracijose mažesnius oro užterštumo lygius ir kaip galima geresnę aplinkos oro kokybę, įgyvendinti priemones, skirtas išsaugoti ir gerinti paviršinių vandens telkinių būklę, pagal

[162]Jūrinių tyrimų konsorciumas. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas. Priemonių programa pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą 2008/56/EB (santrauka). Tarpinė ataskaita, 2015-06-22. Klaipėda, 2015. P. 86. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/files/JSPD_Priemoniu_programos_santrauka_visuomenei1549886342648.pdf

[163]Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimu Nr. 1138 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimo Nr. 1473 redakcija). Valstybės žinios, 1998-09-25, Nr. 84-2353

[164]Aplinkos Apsaugos Agentūros nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-385 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. vasario 4 d. įsakymo Nr. D1-78 redakcija su paskutiniais pakeitimais, padarytais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. D1-182). Valstybės žinios, 2004-07-24, Nr. 115-4310

kompetenciją rinkti, vertinti ir (ar) kitaip tvarkyti ir teikti informaciją apie aplinkos būklę, cheminių medžiagų ir preparatų (mišinių) srautus, taršą ir taršos prevencijos priemones, įgyvendinti ūkinės veiklos aplinkosauginį reguliavimą, įgyvendinti cheminių medžiagų ir preparatų (mišinių) valdymo politiką, užtikrinti racionalų gyvosios gamtos išteklių naudojimą ir tinkamą, teisės aktų reikalavimus atitinkančią jų apsaugą (2 p.). Tokiu būdu specifinėje srityje agentūra užtikrina ir jūros aplinkos tinkamą būklę pagal savo kompetenciją ir savo veikloje be kitų teisės aktų, vadovaujasi Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymu (3 p.). Agentūra teisės aktų nustatyta tvarka vykdo paviršinių vandens telkinių būklės, Baltijos jūros ir Kuršių marių krantų pokyčių dinamikos valstybinį monitoringą (10.4.3 p.p.), taip pat teisės aktų nustatyta tvarka teikia duomenis ir informaciją apie paviršinių vandens telkinių būklę, Baltijos jūros ir Kuršių marių krantų pokyčius, teršalus, patenkančius į paviršinius vandens telkinius nacionalinėms ir tarptautinėms institucijoms ir organizacijoms, užsienio valstybių atsakingoms institucijoms bei kitiems aplinkos duomenų ir informacijos vartotojams (10.4.8p.p.)[165]

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos (toliau – Departamentas)[166] pagal savo nuostatus (nuo 2018 m. rugsėjo 6 d. galiojanti redakcija)[167] yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos. Departamento veiklos tikslai (9 punktas)yra :

- pagal kompetenciją įgyvendinti valstybės politiką aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės (taršos prevencijos, atliekų (išskyrus radioaktyviąsias) tvarkymo, gamintojų / importuotojų pareigų vykdymo, cheminių medžiagų naudojimo ir genetiškai modifikuotų organizmų (toliau – GMO) apgalvoto išleidimo į aplinką ne tiekimo rinkai tikslais, genetiškai modifikuotų mikroorganizmų (toliau – GMM) riboto naudojimo kontrolės, kraštovaizdžio, biologinės įvairovės apsaugos) srityje;
- įgyvendinti valstybės politiką gamtos išteklių, išskyrus miškų, naudojimo ir apsaugos srityje;
- pagal kompetenciją įgyvendinti aplinkosauginių ekstremalių situacijų ir avarijų likvidavimo koordinavimą bei prevenciją.

[165]Aplinkos Apsaugos Agentūros nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-385 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. vasario 4 d. įsakymo Nr. D1-78 redakcija su paskutiniais pakeitimais, padarytais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. D1-182). Valstybės žinios, 2004-07-24, Nr. 115-4310

[166]Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. sausio 10 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl biudžetinės įstaigos Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos steigimo“. TAR, 2018-01-12, Nr. 520

[167]Aplinkos apsaugos departamento nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. balandžio 6 d. įsakymu Nr. D1-277 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo“. TAR, 2018-04-16, Nr. 6090.

Įgyvendinant HELCOM, įgalinimus turi keletas institucijų. Lietuvos Respublikos Vyriausybė tvirtina bendrą aplinkos apsaugos strategiją, taip pat formuoja aplinkos apsaugos politiką, koordinuoja valstybės ir savivaldos institucijų veiklą, perduoda ar nustato įgaliojimus kitoms institucijoms. HELCOM įgyvendinimas yra pavestas Aplinkos ministerijai, kuri ir formuoja aplinkos apsaugos politiką bei strategiją, rengia įstatymų ir poįstatyminių aktų projektus, į kuriuos įtraukiamos ir HELCOM nuostatos. Vandens išteklių valdymas ir valstybinė jų kontrolė, strateginiai klausimai susiję su paviršinio ir požeminio vandens ištekliais, vandens kokybės standartai, ekonominės ir finansinės reguliavimo priemonės taip pat yra tarp Aplinkos ministerijos vykdomų funkcijų. HELCOM įgyvendinime taip pat dalyvauja Žemės ūkio ministerija bei Susisiekimo ministerija. Žemės ūkio ministerija nustato standartus tręšimui bei pesticidų naudojimui, nustato, reguliuoja ir kontroliuoja gyvulių tankį ploto vienetui, kontroliuoja mėšlidžių tvarkymą, reguliuoja žuvininkystės fermas. Susisiekimo ministerija užtikrina saugią laivybą bei organizuoja ir vykdo uostų aplinkos apsaugą, taršos padarinių likvidavimą bei laivuose susidariusių atliekų tvarkymą. Jūrinių tyrimų centras (JTC) organizuoja ir vykdo taršos įtakos jūrinei aplinkai tyrimus, teikia informaciją apie prognozuojamą taršos plitimą Helsinkio komisijai ir aplamai visuomenei.

3. BALTIJOS JŪROS APSAUGOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMATIKA

Kaip pabrėžia I. Isokaitė, visuotinai reglamentuodama jūros erdvių režimą, numatydama tarptautines pastangas, įsipareigojimus ir veiksmus, UNCLOS taip pat numato regioninio bendradarbiavimo galimybes ir valstybėms deleguotas funkcijas nacionaliniu lygmeniu. Regioninio bendradarbiavimo poreikis stiprus ypač tada, kai regiono valstybės yra uždaros ar pusiau uždaros jūros (o tokia yra ir Baltijos jūra) pakrantės valstybės, nes universalaus reglamentavimo nepakanka tinkamai spręsti konkretaus regiono specifines problemas.[168] Taip pat autorė daro išvadą, kad nors kai kurios Lietuvos jūros erdvių režimo sritys (pvz., teritorinės jūros režimas, saugi laivyba, aplinkos apsauga) sulaukė pakankamo dėmesio, vis dėlto kitose srityse pasitaiko išlikusio segmentiškumo, nenuoseklumo, trūksta aiškumo ir darnos, yra reglamentavimo spragų. [169] Darytina išvada, kad mokslo vertinimu aplinkos apsauga Baltijos jūros atveju palyginus su kitomis sritimis sulaukė pakankamai dėmesio kalbant apie teisinį reglamentavimą.

Baltijos jūra – Atlanto vandenyno baseino jūra Europos šiaurės rytuose. Baltijos jūrą su Šiaurės jūra jungia Danijos sąsiauriai – Mažasis Beltas, Didysis Beltas ir Zundas, per Kategatą ir Skageraką ji susijungia su Šiaurės jūra. Baltijos jūra laikoma labai seklia jūra. Jūros susiformavimo istorija nulėmė dabartinės Baltijos jūros unikalumą, jos hidrografinius ir ekologinius jos bruožus. Baltija pasižymi labai lėtu vandens atsinaujinimu dėl jungčių su Šiaurės jūra siaurumo, dėl įlankų dydžio, gylio ir kitų kintamų sąlygų skirtingose jūros dalyse bei klimato, kuriam būdingas didelis temperatūrų skirtumas vasarą ir ilgą šaltą žiemą.[170] Baltijos jūra yra viena jauniausių pasaulyje, pradėjusi formuotis prieš 13 tūkst. metų iš paskutiniųjų ledynų tirpsmo vandens. Bėgant laikui, ši jūra įgydama ir vėl prasdama ryšį su Atlanto vandenynu, perėjo keletą vystymosi stadijų, tapdama tai ežeru, tai jūra.[171] Šie pagrindiniai faktai apie Baltijos jūrą nulemia ir teisinius aspektus, svarbius Lietuvai ir šios jūros pakrantės valstybėms: Baltijos jūros kontinentinio šelfo specifika, pusiau uždaros jūros statuso įtaka jūros erdvių teisiniam režimui, regiono apibūdinimas ir regioninio bendradarbiavimo ypatumai [172]

Moksle taip pat pažymima, kad „dėl ypatingų geografinių savybių ir didelių laivybos srautų Baltijos jūrai buvo suteiktas specialios teritorijos statusas pagal MARPOL 73/78 konvencijos I, II ir V

[168] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73. P. 75
[169] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73. P. 85
[170] Fritzmaurice M. International Legal Problems of the Environmental Protection of the Baltic Sea. Boston: Kluwer Law International, 1992. P.2
[171] Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. P.21
[172] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73. P. 75

priedus. Dėl šio statuso Baltijos jūrai taikomi griežtesni atliekų išmetimo standartai nei kituose regionuose. 2004 m. balandį Tarptautinė jūrų organizacija pritarė siūlymui, kad visai Baltijos jūrai, išskyrus Rusijos Federacijos vandenis, būtų suteiktas ypač jautrios jūros teritorijos statusas. Tokį statusą visame pasaulyje turi tik 7 saugomos teritorijos. Bet ypač jautrios jūros teritorijos statuso pripažinimas nesukelia jokių teisinių pasekmių, kol nepatvirtintos apsaugos priemonės.“[173]

Baltijos jūra susiduria su ypatingai didele taršos problema. To priežastys yra tai, kad jūros baseino valstybėse gyvena apie 70 mln. žmonių, prie jūros daug didelių uostų, pramoninių objektų. Taip pat iš miestų, žemės ūkio rajonų, pramonės įmonių kasmet į jūrą patenka apie 100 tūkst. tonų įvairių teršalų, daug teršalų patenka iš atmosferos. Baltijos jūra yra vidinė jūra, vanduo čia pasikeičia maždaug per 30 metų, todėl nuodingos medžiagos išlieka ilgiau nei kitose jūrose. Viena didžiausių problemų Baltijos jūroje – tarša nafta ir jos produktais.[174]

Tarptautiniu lygmeniu 1974 metais buvo priimta Baltijos jūros aplinkos apsaugos konvencija, o 1992 m. susitariančių šalių pasirašyta nauja redakcija[175], kurią Lietuva pasirašė kartu su kitomis Baltijos jūros baseino šalimis[176]. Konvencijos šalys sutaria imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant užtikrinti ekologinį Baltijos jūros atstatymą, sudarius jūrinės aplinkos savaiminio atsinaujinimo bei jos ekologinės pusiausvyros išlaikymo galimybę. Baltijos jūra dėl nedidelio biogeninių medžiagų kiekio buvo mažo biologinio produktyvumo, švarus ir skaidrus buvo vandens baseinas. Dabartiniu metu Baltijos jūra yra paskelbta ypač jautria jūrine teritorija, todėl Konvencijos šalys imasi apsaugos priemonių, nes taršios medžiagos ir tuo būdu papildoma energija, patekusios į jūros aplinką, gali sukelti pavojų žmonių sveikatai ir ekosistemoms. 1992 metais Lietuva pradėjo įgyvendinti ir Baltijos jūros jungtinę visapusišką aplinkosaugos veiksmų programą.

Pagrindinė Baltijos jūros valstybių bendradarbiavimo organizacija yra Helsinkio komisija[177]. Ji formuoja Baltijos jūros regiono politiką, nustatydama bendrus tikslus ir veiksmus, yra pagrindinė bendros informacijos teikimo vieta, leidybos, priežiūros ir koordinuojančioji institucija. Komisija jau

[173] Klumbytė, S. Marine Protected Areas in the Baltic Sea under International, European Union and Lithuanian Law. Jurisprudencija, 2006 3(81); 46
[174] Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008. P.38
[175]1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Valstybės žinios, 1997-03-12, Nr. 21-499
[176]Konvenciją pasirašė visos prie Baltijos jūros esančios šalys (Danija, Vokietija, Lenkija, Rusija, Lietuva, Latvija, Estija, Suomija ir Švedija).
[177] Helsinkio komisija. Žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. https://helcom.fi/about-us/

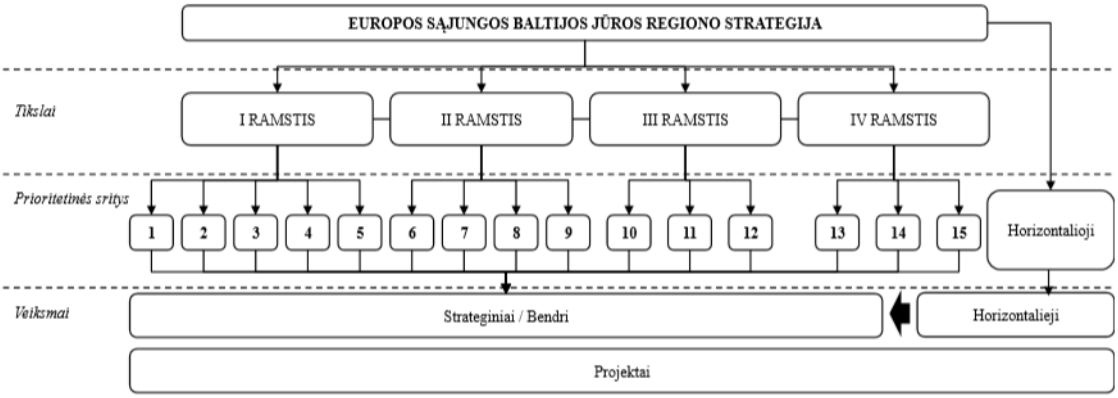
daugiau nei tris dešimtmečius dirba siekdama saugoti Baltijos jūros aplinką, atsižvelgdama į aplinkosauginę, ekonominę ir socialinę Baltijos regiono specifiką ir ypatingą šios jūros jautrumą.[178]

Kaip jau minėta, bendradarbiaujant su TJO, Helsinkio sutarties šalys pasiekė, kad Baltijos jūra pasauliniu lygiu būtų pripažinta kaip jautri jūra ir gautų specialaus (ypatingo) jūros rajono statusą pagal MARPOL 73/78 I, II ir V priedus. Tam buvo nustatyti griežtesni naftos, kenksmingų skystų medžiagų ir šiukšlių išmetimų iš laivų Baltijos jūroje draudimai. Saugios laivybos ir taršos iš laivų prevencinės priemonės išsamiai sureguliuotos tiek globaliomis konvencijomis bei TJO dokumentais, tiek ir papildomomis normomis ir standartais regioniniame lygyje (ES, HELCOM). Viena iš pagrindinių nacionalinių problemų neigiamo laivybos poveikio jūros aplinkai mažinimo srityje – nepakankamas tarptautinių reikalavimų įgyvendinimas (daug neišaiškintų neteisėtų naftos išmetimų kaltininkų, neaiškios laivų sustabdymo ir persekiojimo teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje procedūros) bei nepakankamas veiksmų ir funkcijų koordinavimas tarp atsakingų institucijų. Šalys privalo vykdyti uosto valstybės kontrolę laivuose arba pagal 1982 m. Paryžiaus supratimo memorandumą dėl uosto valstybės kontrolės, arba pagal 1995-06-19 Europos Tarybos direktyvą 95/21/EC. Šiuo metu laivus tikrina ir AAD (Aplinkos apsaugos departamento), ir SLA (Saugios laivybos administracijos) pareigūnai, t. y. funkcijos dubliuojasi (pagal susisiekimo ministro įsakymą visas laivų avarijas ir incidentus tiria SLA, Uosto kapitono tarnybos inspektoriai). Manytina, kad racionalu jog, SLA ir toliau tikrintų laivus ir jų avarijas (tuo pačiu ir bendradarbiautų su Baltijos ir kitomis ES šalimis nustatant pažeidėjus), o AAD įsijungtų į tyrimą tik taršos incidentų atvejais.

Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 1264 „Dėl Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, numatė tokius tikslus: apsaugoti ir išsaugoti jūrinę aplinką, neleisti blogėti jos būklei ir, jeigu įmanoma, atkurti jūros ekosistemas akvatorijose, kuriose ši aplinka neigiamai paveikta; užkirsti kelią taršos patekimui į jūrinę aplinką ar ją mažinti, kad nebūtų daromas poveikis ar nekiltų didelė rizika jūros biologinei įvairovei, jūros ekosistemoms, žmogaus sveikatai ar teisėtam naudojimuisi jūrine aplinka. Taip pat joje pateikiami atitinkami veiksmai: jūros biologinės įvairovės išsaugojimas, ekosistemų apsauga, kenksmingųjų ir pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų grėsmių sumažinimas. Lietuva, vykdydama Jūrų strategijos pagrindų direktyvą, numato veiksmus gerai jūros aplinkos būklei pasiekti iki 2020 m.

[178] Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73. P. 78

Europos Komisijos komunikate „Dėl Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos“[179] įvardintos keturios pagrindinės spręstinos problemos: ekologiškai tvarios aplinkos užtikrinimas, regiono klestėjimo didinimas, regiono prieinamumo ir patrauklumo skatinimas bei regiono saugumo užtikrinimas. Europos Sąjungos Baltijos jūros rajono strategiją vaizduoja 7 paveikslas.

7 paveikslas. Europos Sąjungos Baltijos jūros rajono strategija. Iš: Baltijos slėnis. Lietuvos jūrinio sektoriaus vystymo galimybių studija. Savvin. 2011. P. 16

Baltijos jūros regiono strategijos įgyvendinimas remiasi 4 „ramsčių“ ir horizontaliosios srities veiksmų sistema:

- Pirmasis ramstis – paversti Baltijos jūros regioną ekologiškai tvaria vieta. Aktualiausi veiksmai šiame ramstyje – iki priimtino lygio sumažinti maistinių medžiagų patekimą į jūrą, išsaugoti natūralias gamtines zonas ir biologinę įvairovę, įskaitant žvejybos išteklius, tapti pavyzdiniu ekologiškai švarios laivybos regionu.
- Antrasis ramstis – paversti Baltijos jūros regioną klestinčia vieta. Aktualiausi veiksmai šiame ramstyje – Baltijos jūros regione pašalinti vidaus rinkos kliūtis, pagerinti bendradarbiavimą muitų ir mokesčių srityje, visapusiškai išnaudoti regiono mokslinių tyrimų ir inovacijų potencialą, stiprinti tvarų žemės ūkį, miškininkystę ir žuvininkystę.
- Trečiasis ramstis – paversti Baltijos jūros regioną prieinama ir patrauklia vieta. Aktualiausi veiksmai šiame ramstyje: gerinti energijos rinkų pasiekiamumą, efektyvumą ir saugumą, gerinti vidaus ir išorės transporto jungtis, išsaugoti ir didinti Baltijos jūros regiono patrauklumą, ypač švietimo, jaunimo, turizmo, kultūros ir sveikatos srityse.

[179]2009-06-10 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Dėl Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos“ (COM(2009) 248).

- Ketvirtasis ramstis – paversti Baltijos jūros regioną saugia ir apsaugota vieta. Aktualiausi veiksmai šiame ramstyje: tapti pavyzdiniu jūrų saugumo ir apsaugos regionu, stiprinti reagavimą į nelaimingus atsitikimus jūroje, siekti apsisaugoti nepaprastosios padėties atvejais, mažinti tarpvalstybinio nusikalstamumo mastą ir jo daromą žalą.[180]

Lietuvos Respublikos požiūriu[181] pagrindiniai ES Baltijos jūros regiono strategijos prioritetai yra:

- Viso Baltijos jūros regiono gyventojų gyvenimo kokybės ir viso regiono ekonominio patrauklumo užtikrinimas, didinant ekonomikų konkurencinį pranašumą (sukurti pagrindą ir sąlygas ilgalaikiam naujos kartos ekonominiam, aplinką tausojančiam augimui Baltijos jūros regione, kuris taps dar vienu visos ES ekonomikos augimo postūmiu);
- ES matomumo ir veiksmingumo Baltijos jūros regione ir jos patrauklumo kaimyniniuose regionuose didinimas;
- Naujas visų regiono valstybių požiūris ir koordinuoti veiksmai aplinkosaugos ir klimato kaitos srityse;
- ES vykdomų politikų ir iniciatyvų regione integrali sąveika ir geresnis valdymas, ryšių su Europos kaimynėmis – Centrinės Azijos valstybėmis stiprinimas.

Taip pat dokumente numatyta, kad Lietuva planuoja plėtoti penkis mokslo, studijų ir verslo slėnius, kuriais siekiama sukurti tarptautinio lygio mokslo, studijų ir žinių ekonomikos branduolius, paspartinti žinių visuomenės kūrimą ir sustiprinti ilgalaikius Lietuvos ūkio konkurencingumo pagrindus.[182]

Komisija pasiūlė pradinę strategiją 2009 m. 2012 m. ji buvo adaptuota, kad apimtų bendras makroregionines problemas Baltijos jūros regione. Patikslintas strategijos veiksmų planas buvo pristatytas 2015 m. birželio mėn.

Paminėtini su strategija susiję dokumentai:

- 2010 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 862/2010/ES dėl Sąjungos dalyvavimo kelių valstybių narių įgyvendinamoje Jungtinėje Baltijos jūros mokslinių tyrimų ir plėtros programoje (BONUS) (OL L 256, 2010 9 30, p. 1-14)

[180]Baltijos slėnis. Lietuvos jūrinio sektoriaus vystymo galimybių studija. Savvin. 2011. P. 18

[181]2010-01-20 Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XI-665 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto parengto parlamentinio pranešimo „Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija ir strategijos įgyvendinimo veiksmų planas: Lietuvos požiūris“. Valstybės žinios, 2010, Nr.12-561.

[182]Baltijos slėnis. Lietuvos jūrinio sektoriaus vystymo galimybių studija. Savvin. 2011. P. 18

- Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl ES Baltijos jūros regiono strategijos (ESBJRS) įgyvendinimo (KOM(2011) 381 galutinis, 2011 m. birželio 22 d.)
- Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos (COM(2012) 128 final, 2012 m. kovo 23 d.)
- Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl makroregioninių strategijų pridėtinės vertės (COM(2013) 468 final, 2013 m. birželio 27 d.)

Išnagrinėjus bendruosius jūrų vandenų apsaugos Baltijos jūros regione aspektus, kurie akivaizdžiai patvirtina ES dėmesį šiai jūrai, pereisime prie konkrečių apsaugos aspektų.

Kalbant apie pačią HELCOM[183], jos 1 straipsnyje apibrėžta galiojimo teritorija. Nustatyta, kad ši Konvencija taikoma Baltijos jūros baseinui. Šios Konvencijos tikslams „Baltijos jūros baseinu“ laikoma Baltijos jūra ir įplauka į Baltijos jūrą, apribota Skageno lygiagretės Skagerake (57°44.43″ šiaurės platumos). Jis aprėpia ir vidaus vandenis, t. y. šios Konvencijos tikslams - vandenis, esančius bazinės linijos sausumos pusėje, nuo kurios matuojamas teritorinės jūros plotis iki kranto ribos pagal Konvencijos Šalių nutarimą. Baltijos jūros baseino ribas vaizduoja 8 paveikslas.

Konstatuotina, kad platus jūros baseino apibrėžimas užtikrina ir garantuoja maksimalią Konvencijos galiojimo teritoriją ir tuo pačiu Baltijos jūros vandenų apsaugą tarptautiniu mastu.

[183] 1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.helcom.fi

8 paveikslas. Baltijos jūros baseino ribos. Iš: Ž. Morkvėnas ir D. Daunys. The Book of the Sea. The realms of the Baltic Sea. Vilnius: Baltic Environmental Forum, 2015. P 19

Kalbant apie pagrindinius apsaugos principus, paminėtinas prevencijos principas, nustatytas Konvencijos 3 straipsnio 2 dalyje[184], taip pat principas „teršėjas moka“ (3 str. 4 d.). Kartu nustatyta, kad Konvencijos Šalys atskirai ar kartu imasi visų reikiamų įstatyminių, administracinių ar kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant paremti Baltijos jūros baseino aplinkos atstatymą bei palaikyti jos ekologinę pusiausvyrą (3 str. 1 d.). Nustatyti šie pagrindiniai aspektai, kurie

[184] Konvencijos Šalys taiko preventyvinį principą, t. y. imasi apsaugos priemonių, kai yra pagrindas manyti, kad medžiagos ar energija, tiesiogiai ar netiesiogiai patekusios į jūros aplinką, gali sukelti pavojų žmonių sveikatai, pakenkti gyviesiems ištekliams bei jūros ekosistemoms, sugadinti poilsiavietes arba kliudyti kitokiai teisėtai veiklai jūroje, net tada, kai nėra aiškiai nustatyto priežastinio ryšio tarp medžiagų patekimo ir jų įtariamo poveikio.

įtakoja jūros vandenų apsaugą ir Konvencijos dalyvės įsipareigojo imtis priemonių mažinti jų daromą įtaką Baltijos jūros baseinui. Tarp jų paminėtini pagrindiniai: teršimas iš sausumos taršos šaltinių (6 str.), tarša iš laivų (8 str., įskaitant IV priedą ir HELCOM Kopenhagos deklaraciją), deginimas (10 str.), laidojimas (11 str.), jūros dugno ir jo gelmių žvalgymas ir naudojimas (12 str.), avarinė tarša (13 str.), bendradarbiavimas kovojant su jūros tarša (14 str., įskaitant VISI priedą).

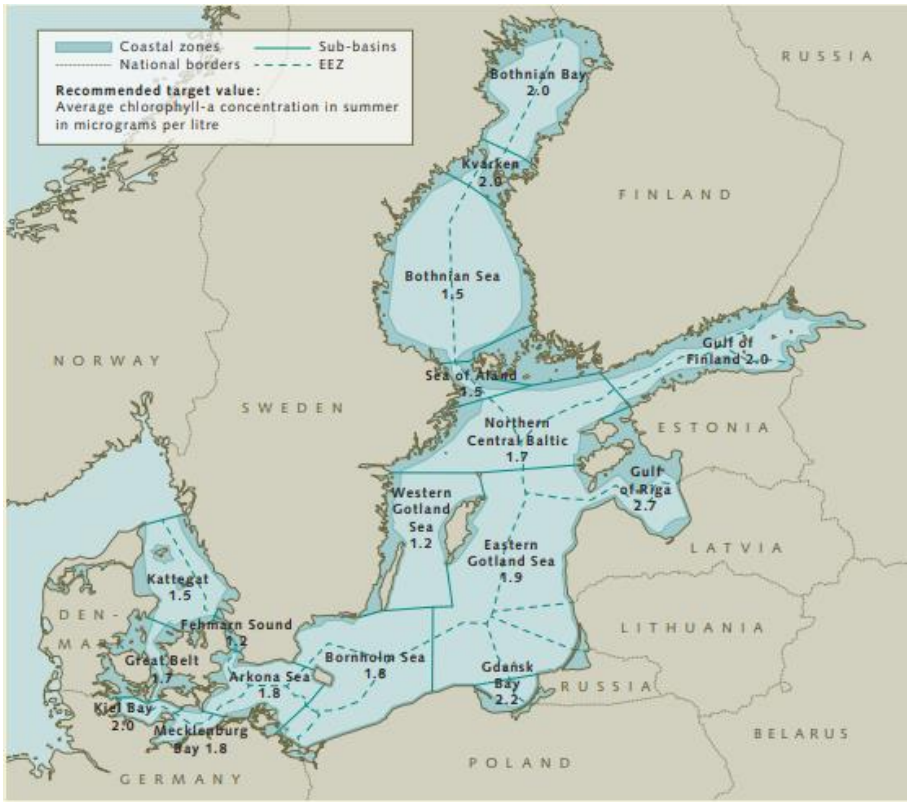
Baltijos jūra laikoma viena labiausiai eutrofikuotų jūrų, todėl biogeninių medžiagų kiekio vertinimas – vienas svarbiausių jos vandens kokybės parametrų. Baltijos jūros priekrantės vandenys pasižymi didesne eutrofikacija, nes yra nuolat papildomi biogeninėmis medžiagomis su vandeniu iš Kuršių marių. Kuršių marios yra labai eutrofikuotas vandens telkinys, kuris daro tiesioginę įtaką Baltijos jūros priekrantės vandenų būklei – didžioji dalis medžiagų, patekusių į Kuršių marias, per Klaipėdos sąsiaurį išnešamos į Baltijos jūrą.[185]

Siekdama sumažinti eutrofikaciją Baltijos šalyse, tarpvyriausybinė jūrų apsaugos komisija HELCOM padalino Baltijos jūrą į subregionus, kuriems kiekvienam buvo priskirtas individualus maksimalus leistinas azoto patekimo lygis (kairėje). Vokiečių mokslininkai kritikavo, kad šie didžiausi leistini kiekiai neįvertina nedidelio masto natūralių maistinių medžiagų koncentracijos pokyčių tarp įvairių tipų pakrančių vandenų, tokių kaip įtekėjimai (įdubimai) ar fiordai. Norėdami išspręsti šią problemą, jie apskaičiavo nedidelio masto, erdvėje diferencijuotas maistinių medžiagų patekimo ribas (apačia). Aukščiau pateikti skaičiai rodo rekomenduojamas ribas vasaros laikotarpiui. Skaičiai nenurodo didžiausių azoto apkrovų, bet maksimalių chlorofilo verčių lygių, t. y. dumblių koncentracijos ribų, kurioms savo ruožtu daro įtaką maistinės medžiagos.[186]

Subregionus vaizduoja 9 paveikslas.

[185] Aplinkos būklė 2014 m. Tik faktai. Aplinkos apsaugos agentūra. Vilnius: 2015. P. 52

[186] Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 17

9 paveikslas. Baltijos jūros subregionai pagal eutrofikacijos lygį. Iš: Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4. p. 17

Dar paminėtinas projektas „Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas“, kuris buvo finansuojamas ES lėšomis, atsakinga institucija – Aplinkos apsaugos agentūra[187]. Projekto pristatyme teigiama, kad Lietuva, ES narė, privalo įgyvendinti naujus jūros aplinkos valdymo principus bei reikalavimus, vadovaujantis direktyva 2008/56/EB, nustatančia Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus. Jūrų direktyva šalis nares įpareigoja tobulinti integruotą jūros aplinkos apsaugos valdymą, taikant ekosistemomis pagrįstą žmogaus veiklos valdymo metodą bei sukuriant sąlygas tausiam jūrų prekių ir paslaugų naudojimui. Jūrų direktyva įpareigoja valstybes nares parengti jūrų strategiją savo jūrų vandenims, laikantis Jūrų direktyvoje nurodyto veiksmų plano, kurios dėka iki 2020 m. turi būti pasiekta ir (ar) išlaikyta gera jūros aplinkos būklė. Jūrų direktyvoje numatyti veiksmai ir priemonės šiam tikslui pasiekti ir pateiktas griežtas reikalavimų perkėlimo ir įgyvendinimo grafikas. Projekto tikslas-padėti įgyvendinti Jūrų strategijos pagrindų direktyvą (2008/56/EB)

[187]Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. http://gamta.lt/cms/index

Lietuvoje ir sudaryti sąlygas iki 2020 m. pasiekti ir(ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę. Tikslui pasiekti turi būti parengtos studijos ir dokumentai, kurie padėtų įgyvendinti JSPD reikalavimus bei iki 2014-07-15 atnaujinti Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją. Parengtų dokumentų įgyvendinimas padės sumažinti jūros taršą, tuo pačiu poveikį kitoms šalims ir Baltijos jūrai bei iki 2020 m. pasiekti užsibrėžtus Baltijos jūros aplinkos apsaugos tikslus. Įgyvendinus šį projektą Lietuva turės parengtus dokumentus, kuriuose bus pasiektas Baltijos jūros aplinkos būklės vertinimo ir stebėsenos metodų, aplinkos apsaugos tikslų ir priemonių suderinamumas Baltijos jūros regione ir ES.[188] Šis projektas pripažįstamas Kaip Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo I etapas.[189]

Aplinkos Apsaugos Agentūra, siekdama įgyvendinti II JSPD etapą, šiuo metu vykdo projektą „Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimo dokumentų (būklės vertinimo) atnaujinimas“ (2019-2020), kurio metu vertinama jūros aplinkos būklė (2012-2017 m. laikotarpis), pagal papildytas Europos Komisijos gaires (atsižvelgus į I JSPD ciklo metu gautus rezultatus), kuriomis nustatomi geros jūrų vandenų aplinkos būklės kriterijai ir metodiniai standartai, stebėsenos ir vertinimo specifikacijos ir standartizuoti metodai (Komisijos sprendimas (ES) 2017/848). Vertinimas atliekamas pagal Lietuvos jūros rajonui priklausančios teritorijos savybes, pavojus ir poveikius, bus atliekama ekonominė ir socialinė jūrinės aplinkos naudojimo bei išlaidų, patiriamų dėl aplinkos būklės blogėjimo, analizė. Projektas tęsiamas ir 2020 metų sausio 20 d. bus parengta galutinė ataskaita, t. y. atnaujintas Lietuvos jūros rajono aplinkos būklės vertinimas, parengti nauji geros aplinkos būklės rodikliai ar patikslinti esami aplinkos apsaugos tikslai, atliktas socio-ekonominio naudojimo bei išlaidų dėl būklės blogėjimo analizė pagal – JSPD 8, 9, 10, 17 straipsnių reikalavimus.[190].

Kalbant apie triukšmo taršą, pastebėsime, kad jūros gyvūnų buveinės, esančios jūrinėje aplinkoje, gali būti apibūdintos pagal joms būdingą garsovaizdį. Jūros gyvūnai povandeninius garsus naudoja siekdami orientuotis aplinkoje, poruotis, bendrauti bei justi.[191] Antropogeninės žmogaus veiklos nuolat spinduliuoja povandeninį triukšmą į šią aplinką. Šios veiklos apima: komercinę laivybą, seisminius dugno tyrimus, gamtinių išteklių žvalgybą, karinę žvalgybą bei minų medžioklę, žuvininkystę, rekreaciją bei uostų plėtrą. Žemo dažnio juostose triukšmingiausios antropogeninės

[188]ES struktūrinė parama 2007-2013 metais. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.esparama.lt/paraiska?id=24909&pgsz=10
[189]Aplinkos Apsaugos Agentūra. Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo I etapas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=9fc5ad62-0fea-4e66-89e9-fbdc70bc86aa
[190]Aplinkos Apsaugos Agentūra. Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo II etapas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=0ec619ef-d389-4966-833f-659262e9c6a8
[191] Hildebrand, J. A. 2009. Anthropogenic and natural sources of ambient noise in the Ocean, Marine Ecology Progress Series 395: 4–20. https://doi.org/10.3354/meps08353

veiklos yra komercinė laivyba bei seisminiai jūros dugno tyrimai[192]. Europos Sąjungos Jūrų strategijos pagrindų direktyvos ir Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymo nuostatos apibrėžia povandeninį triukšmą kaip neigiamą fizinį trikdymą bei neigiamą poveikį jūros aplinkai. Europos Komisijos sprendimo ES/2010/477[193] nuostatose numatyta, jog nuolatinio triukšmo jūroje vertinimas gali būti atliktas stebint triukšmo kitimo tendencijas stebėjimo stotyse ir (arba) remiantis matematiniais modeliais. Yra žinoma, kad vienas iš pagrindinių ir svarbiausių triukšmo šaltinių LR Baltijos jūros teritorijoje yra komercinė laivyba.[194]

Jūrinių saugomų teritorijų (MPA, kurios nagrinėtos aukščiau, kalbant apie regioninį reglamentavimą) atžvilgiu, pastebėtina, kad 17, 5 proc. Lietuvos ploto užima saugomos teritorijos, tai nacionaliniai ir regioniniai parkai, rezervatai ir draustiniai, paveldo objektai, biosferos rezervatai ir biosferos poligonai, kitos saugomos teritorijos, kuriose saugoma išskirtinė biologinė įvairovė ir kraštovaizdis, gamtos ir kultūros paveldo vertybės. Pirmoji saugoma teritorija Lietuvoje – Žuvinto gamtinis rezervatas, buvo įsteigta 1937 m. gamtininko Tado Ivanausko iniciatyva. Šiuo metu Lietuvoje yra 6 valstybiniai rezervatai, 5 nacionaliniai ir 30 regioninių parkų, 1 biosferos rezervatas, 30 biosferos poligonų, beveik 400 draustinių ir apie 600 gamtos paveldo objektų. Saugomos teritorijos taip pat steigiamos ir jūrinėje šalies dalyje. Tai Lietuvos teritorinėje jūroje plytintys Baltijos jūros biosferos poligonas ir Baltijos jūros valstybinis talasologinis draustinis, įsteigtas vertingoms jūrų ekosistemoms saugoti bei Kuršių nerijos nacionalinio parko bei Pajūrio regioninio parko akvatorijos. Jose saugomos unikalios jūrinės buveinės, migruojantys ir žiemojantys vandens paukščiai bei žuvys.

Pirmąsias jūrines saugomas teritorijas Lietuvos išskirtinėje ekonominėje zonoje planuojama įsteigti Sambijos ir Klaipėdos–Ventspilio plynaukštėse[195]. Šiose teritorijose ir toliau bus vykdomi jūrinių ekosistemų tyrimai bei kontroliuojama ūkinė veikla.

Tačiau moksle skeptiškai vertinamai pasiekti rezultatai Baltijos jūros vandenų apsaugos atveju. S. Klumbytė daro išvadą, kad 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos inicijuota saugomų teritorijų Baltijos jūroje sistema iki šiol tinkamai neįgyvendinta. Valstybių narių pasyvumą šioje srityje galbūt lėmė tai, kad Helsinkio komisijos rekomendacijos ir

[192] Marine mammal commission (MMC) 2007. Marine mammals and noise – a sound approach to research and management. A Report to Congress from the Marine Mammal Commission. 370 p.
[193] 2010/477/ES: 2010 m. rugsėjo 1 d. Komisijos sprendimas dėl geros jūrų vandenų aplinkos būklės kriterijų ir metodinių standartų (pranešta dokumentu Nr. C(2010) 5956) Tekstas svarbus EEE. OJ L 232, 2.9.2010, p. 14–24
[194] Bagočius, D., Narščius, A. Povandeninio triukšmo pasiskirstymo modeliavimas Lietuvos Baltijos jūros teritorijoje. Aplinkos apsaugos inžinerija. 2017 9(4): 393–399
[195] Jūros gamtos apsauga Lietuvoje. Projekto teritorijos. Žiūrėta 2020 m. kovo 3 d http://corpi.ku.lt/denoflit/index.php?page=projekto-teritorijos

gairės, susijusios su saugomų teritorijų Baltijos jūroje steigimu, neprivalomos valstybėms narėms ir gali būti įgyvendinamos tik jų gera valia. O valstybėms narėms privalomos Tarybos direktyvos – 79/409/EEB dėl laukinių paukščių išsaugojimo ir 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos – leido sukurti NATURA 2000 saugomų teritorijų tinklą, apimantį ir saugomas teritorijas Baltijos jūroje. Lietuvos Respublikoje įkurtos trys saugomos teritorijos, apimančios ir dalį Baltijos jūros – Kuršių Nerijos nacionalinis parkas, Pajūrio regioninis parkas ir Karklės talasologinis draustinis. Šių saugomų teritorijų nuostatų, apsaugos reglamentų ir generalinių schemų analizė leidžia teigti, kad prioritetas skiriamas žemyninėms minėtų teritorijų dalims. Siekiant užtikrinti tinkamą saugomų teritorijų jūrinių dalių administravimą reikia patvirtinti tokių teritorijų tvarkymo planus, atitinkančius Helsinkio komisijos rekomendacijas. [196]

[196] Klumbytė, S. Marine Protected Areas in the Baltic Sea under International, European Union and Lithuanian Law. Jurisprudencija, 2006 3(81); 46

IŠVADOS

1. Ginamasis teiginys – Jūrų vandenų apsaugos Europoje teisinis reglamentavimas neužtikrina tinkamos jūrų vandenų apsaugos Europoje – pasitvirtino, nes nustatomi jūrų vandenų apsaugos teisinio reglamentavimo tikslai nėra pasiekiami tiek mokslo vertinimu, tiek ir praktinio įgyvendinimo požiūriu.
2. Jūrų vandenų sampratą teisine prasme nustato UNCLOS, kuri yra prilyginama vandenų konstitucijai. Jūros vandenys, kaip ekosistemos dalis, turi visų pirma ekonominę vertę. Ją galima įvertinti kaip ekonominį vienetą, o tai yra pirma sąlyga ir teisinei apsaugai. Konkreti ekonominė vertybė kaip taisyklė yra ginama teisės nuo įvairių pažeidimų. Galime teigti, kad ekonominė jūrų vandenų vertė sudaro teisinės jūrų vandenų apsaugos pagrindą.
3. Tarptautinės konvencijos sudaro teisinio reguliavimo pagrindą, saugant jūrų aplinką, nustatydamos valstybių jurisdikcijos ribas. Tačiau jose numatyta nepakankamai vykdymo ir kontrolės galių, todėl jų įsipareigojimus sunku įgyvendinti. Pasauliniu lygmeniu taip pat egzistuoja mažai suderintų daugybė strategijų, konvencijų ir susitarimų. Tokiu būdu, ir daugelis tarptautinių susitarimų dėl jūrų aplinkos yra blogai įgyvendinami ir vykdomi.
4. Egzistuoja tiesioginė sąsaja tarp regioninių tarptautinio teisinio reglamentavimo jūrų vandenų apsaugos srityje ir nacionalinio teisinio reguliavimo, jau pačių principų srityje. Tokia situacija turi užtikrinti ir garantuoti tinkamą jūrų vandenų apsaugą, nes nacionaliniu mastu galioja identiški tarptautiniai apsaugos principai.
5. Europos mastu egzistuoja tiek bendros kompetencijos institucijos (Europos Parlamentas, Europos Komisija), tiek ir specializuotos, skirtos atskirų konvencijų įgyvendinimui pagal geografinį principą. Valdymo sričiai Lietuvoje taip pat skiriamas didelis dėmesys. Sukurtos institucijos, kurios skirtos tiek tarptautinių konvencijų įgyvendinimui, tiek ir nacionaliniams jūrų apsaugos tikslams įgyvendinti.
6. Aplinkos apsauga Baltijos jūros atveju, palyginus su kitomis sritimis, sulaukė pakankamai dėmesio kalbant apie teisinį reglamentavimą. Platus jūros baseino apibrėžimas nacionaliniuose teisiniuose aktuose užtikrina ir garantuoja maksimalią Konvencijos galiojimo teritoriją ir tuo pačiu Baltijos jūros vandenų apsaugą tarptautiniu mastu.
7. Jūrų direktyva įpareigojo valstybes nares parengti jūrų strategiją savo jūrų vandenims, laikantis Jūrų direktyvoje nurodyto veiksmų plano, kurios dėka iki 2020 m. turi būti pasiekta ir (ar)

išlaikyta gera jūros aplinkos būklė. Tačiau tiek moksle, tiek ir instituciniu lygmeniu pripažįstama, kad šis tikslas nėra pasiektas.

LITERATŪRA

Teisiniai šaltiniai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Aidas“ , 1992, Nr. 220 (1992-11-10);Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)..
2. „Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas“. Valstybės žinios, 1997-11-28, Nr. 108-2731
3. „Lietuvos Respublikos saugios laivybos įstatymas“. Valstybės žinios. 2000, Nr. 75-2264
4. „Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas“. Valstybės žinios. 1997, Nr. 112-2824.
5. „Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 108-2731.
6. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo„. Valstybės žinios. 2010, Nr. 105-5431.
7. „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. XII-1781 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano dalies „Jūrinės teritorijos“ patvirtinimo““. TAR, 2015-06-17, Nr. 9675
8. „Lietuvos Respublikos Seimo 2010-01-20 nutarimas Nr. XI-665 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto parengto parlamentinio pranešimo „Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija ir strategijos įgyvendinimo veiksmų planas: Lietuvos požiūris““. Valstybės žinios, 2010, Nr.12-561.
9. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1280 „Dėl Lietuvos Respublikos integruotos jūrų politikos įgyvendinimo““. Valstybės žinios, 2012-10-27, Nr. 125-6271
10. „Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimu Nr. 1138 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimo Nr. 1473 redakcija)“. Valstybės žinios, 1998-09-25, Nr. 84-2353
11. „Aplinkos Apsaugos Agentūros nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-385 (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. vasario 4 d. įsakymo Nr. D1-78 redakcija su paskutiniais pakeitimais, padarytais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. D1-182)“. Valstybės žinios, 2004-07-24, Nr. 115-4310

12. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. sausio 10 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl biudžetinės įstaigos Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos steigimo““. TAR, 2018-01-12, Nr. 520
13. „Aplinkos apsaugos departamento nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. balandžio 6 d. įsakymu Nr. D1-277 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo““. TAR, 2018-04-16, Nr. 6090
14. „2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (Jūrų strategijos pagrindų direktyva)“ (OL 2008 L 164, p. 19), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2017 m. gegužės 17 d. Komisijos direktyva (ES) 2017/845 (OL 2017 L 125, p. 27).
15. „Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija“. Valstybės žinios, 2003-11-13, Nr. 107-4786
16. „Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis „Dėl teritorinės jūros, išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje““. Valstybės žinios. 1999, Nr.100-2893
17. „2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija „Tarptautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.““ (2017/2055(INI)) (2018/C 458/02). Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA
18. 2010/477/ES: 2010 m. rugsėjo 1 d. Komisijos sprendimas dėl geros jūrų vandenų aplinkos būklės kriterijų ir metodinių standartų (pranešta dokumentu Nr. C(2010) 5956) Tekstas svarbus EEE. OJ L 232, 2.9.2010, p. 14–24
19. International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil. 1954. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.https://sedac.ciesin.columbia.edu/entri/texts/pollution.of.sea.by.oil.1954.html
20. IMO, Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, 1972, Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/OurWork/Environment/LCLP/Pages/default.aspx
21. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). Adoption: 1973 (Convention), 1978 (1978 Protocol), 1997 (Protocol - Annex VI); Entry into force: 2 October 1983 (Annexes I and II). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx

22. International Convention on Oil Pollution Preparedness, Response and Co-operation (OPRC). Adoption: 30 November 1990; Entry into force: 13 May 1995. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Oil-Pollution-Preparedness,-Response-and-Co-operation-(OPRC).aspx
23. UNESCO. Basic Texts of the 1972 World Heritage Convention. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-562-4.pdf
24. The Conventionon Biological Diversity. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://www.cbd.int/
25. Agreement on Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, Aug. 4, 1995, art. 5(g) (entered into force Dec. 11, 2001), Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm.
26. 2005-10-04 Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija“ (COM(2005)0504).
27. 2007-10-10 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Integruota jūrų politika Europos Sąjungai“ (COM(2007)575). 2008-05-20 Europos Parlamento rezoliucija dėl Integruotos jūrų politikos Europos Sąjungai (2009/C 279 E/06).
28. 2009-06-10 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Dėl Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategijos“ (COM(2009) 248).
29. 2009-10-15 Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „ES integruotos jūrų politikos įgyvendinimo pažangos ataskaita“ (KOM(2009)540).
30. Europos Sąjungos sutartis ir sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2012. Nr. C 326/1
31. Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora OJ L 206, 22.7.1992, p. 7.
32. Council Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds, OJ 2010 L20/7.
33. 1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos šiaurės rytų Atlante. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.ospar.org/

34. 1992 m. Konvencija dėl jūrinės aplinkos apsaugos Baltijos jūros regione. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.helcom.fi
35. 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Valstybės žinios, 1997-03-12, Nr. 21-499
36. 1995 m. Vidužemio jūros jūrų aplinkos ir pakrančių apsaugos konvencija. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23. http://www.unepmap.org/home.asp
37. 1992 m. Juodosios jūros apsaugos konvencija .Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.http://www.blacksea-commission.org/

Specialioji literatūra

38. Adamonytė, I., Vaičiukynas, V., Gudas, M. Projektų valdymas ir vandens politika. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva. P. 33
39. Grybauskienė, V. Baltijos jūra. Pakrančių apsauga. Mokomoji knyga. Kaunas: Ardiva, 2008
40. Schiffman,H. S. International Law and Institutions. International Law and the Protection of the Marine Environment. Encyclopedia of Life Support Systems. UNESCO. P.2
41. Rouillard, J. et al. (2018). Protecting and Restoring Biodiversity across the Fresh water, Coastland Marine Realms: Is the existing EU policy frame work fit for purpose? Environmental Policy and Governance. 28, 114–128
42. Guruswamy L., Hendricks B. International Environmental Law in a Nutshell, St. Paul: West.1997.;
43. Guruswamy L.D., Palmer G.W.R., Weston B.H. International Environmental Law and World Order: A Problem Oriented Coursebook. St. Paul: West. 1994
44. Hasler, B. et al. Marine Ecosystem Services. Marine ecosystem services in Nordic marine waters and the Baltic Sea – possibilities for valuation. Nordic Council of Ministers. 2016.
45. Craig, R. K. Protecting International Marine Biodiversity: International treaties and National Systems of Marine Protected Areas. Journal of Land Use & Environmental Law. Vol. 20, No. 2 (SPRING 2005), pp. 333-369;
46. Craig, R. K. Taking Steps Toward Marine Wilderness Protection? Fishing and Coral Reef Marine Reserves in Florida and Hawaii, 34:1 Mc George Law. Review. 155, 167-68 (Winter 2003).
47. Isokaitė, I. Baltijos regiono valstybių jūros erdvių reglamentavimo teisiniai ypatumai. Teisė, 2009, 73

48. Farmer, A. Ocean protection: why citizens' values matter. Institute for European Environmental Policy. Brussels.2018.
49. Trimonis E. (2002). Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. Vilnius,
50. Žaromskis R. (1996), Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. Vilnius;
51. Žaromskis R., Pupienis D. (2003). Srovių greičio ypatumai skirtingose Pietryčių Baltijos hidrodinaminėse zonose, Geografija, t. 39(1): 16-23.
52. Olenin S., Daunys D., Bučas M., Bagdanavičiūtė I. (sudarytojai) (2012). Lietuvos Baltijos jūros aplinkos būklė: preliminarus vertinimas. Klaipėdos universiteto leidykla, 74 p.
53. Jokšas K., Galkus A. (1999). Klaipėdos uosto akvatorijos dugno nuosėdų užterštumas. Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba.. Kaunas: Technologija,
54. Styra D. (2000) Radioaktyvioji tarša. Baltijos jūros ekologinės problemos. Vilniaus Gedimino universitetas. Vilnius,
55. Lesutienė J., Gasiūnaitė Z.R., Strikaitytė R., Žilienė R. (2014). Trophic position and basal energy sources of the invasive prawn Palaemonelegans in the exposed littoral of the SE Baltic Sea. Aquatic Invasions, 9 (1): 37–45
56. BACC Author Team (2011). Assessment of Climate Change for the Baltic Sea Basin. Regional Climate Studies, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, XXII, 474 p.;
57. Wulff F.L., Rahm L.A., Larsson P. (ed-s.) (2001). A systems analysis of the Baltic Sea. Ecological Studies, 148.;
58. Telesh I., Schubert H., Skarlato S. (2011). Revisiting Remane's concept: evidence for high plankton diversity and a protistan species maximum in the horohalinicum of the Baltic Sea. Marine Ecology Progress Series, 421: 1–11;
59. Harff J., Björck S., Hoth P. (ed-s) (2011). The Baltic Sea Basin. Central and Eastern European Development Studies (CEEDES). Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, XIII, 449 p.;
60. Fritzmaurice M. International Legal Problems of the Environmental Protection of the Baltic Sea. Boston: Kluwer Law International, 1992.
61. Stewart, R. H. Introduction To Physical Oceanography. Department of Oceanography, Texas A & M University. 1997–2000. P. 22-23
62. Cicin-Sain, B., Ehler, Ch. N., Kuska, G. F. United States of America Ocean Policy. The Ocean Policy Summit. 2005 Lisbon, Portugal.Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.

https://www.researchgate.net/publication/237537528_UNITED_STATES_OF_AMERICA_OCEAN_POLICY

63. Gelpke N., Visbeck, M. Sustainable Use of Our Oceans – Making Ideas Work. World ocean review. Living with the oceans. 2015, 4
64. Grotius, H. Freedom of the Seas. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/grotius/Seas.pdf
65. Churchill R. R., Love H. V. The Law oft he Sea. Manchester University Press, 1988.
66. Katuoka S. Tarptautinė jūrų teisė. Vilnius: Eugrimas, 1997
67. Prapiestienė, R., Prapiestytė, D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos aplinkos politiką. Geografija. 2010. T. 46. Nr. 1. P. 40
68. [1]Международное морское право: учебник. Отв. ред. Блищенко И. П. Москва, 1988. С. 40
69. Haines St. UNCLOS: fit for purpose? Žiūrėta 2020 m. vasario 23 https://www.maritimefoundation.uk/publications/maritime-2018/unclos-fit-for-purpose/
70. Ogden, J. C. Maintaining Biodiversity in the Oceans, 43:3 Environment, 28, 29 (2001).
71. Boyes S. J., Elliot, M. Marine legislation – The ultimate 'horrendogram': International law, European directives & national implementation. Marine Pollution Bulletin. Volume 86, Issues 1–2, 15 September 2014,
72. Long, R. The Marine Strategy Framework Directive: A New European Approach to the Regulation of the Marine Environment, Marine Natural Resources and Marine Ecological Services (2011) Journal of Energy and Natural Resources Law 29 (1)
73. Lapinskas, K. Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XII konferencijos medžiaga. Konstitucinės gamtinės aplinkos apsaugos pagrindų ir kitos jurisprudencijos problemos. Vilnius, 2008 m. rugsėjo 9-12 d.
74. Sutherland, M., Nichols, S. Issues in the Governance of Marine Spaces. P. 1 Žiūrėta 2020 m. sausio 3 dhttps://www.researchgate.net/publication/241433817_Issues_in_the_Governance_of_Marine_Spaces
75. Klumbytė, S. Marine Protected Areas in the Baltic Sea under International, European Union and Lithuanian Law. Jurisprudencija, 2006 3(81); 46
76. Baltijos slėnis. Lietuvos jūrinio sektoriaus vystymo galimybių studija. Savvin. 2011.

77. Hildebrand, J. A. 2009. Anthropogenic and natural sources of ambient noise in the Ocean, Marine Ecology Progress Series 395: 4–20. https://doi.org/10.3354/meps08353
78. Marine mammal commission (MMC) 2007. Marine mammals and noise – a sound approach to research and management. A Report to Congress from the Marine Mammal Commission. 370 p
79. Bagočius, D., Narščius, A. Povandeninio triukšmo pasiskirstymo modeliavimas Lietuvos Baltijos jūros teritorijoje. Aplinkos apsaugos inžinerija. 2017 9(4): 393–399

Teismų praktika

80. Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 1 March 2007. Jan De Nul NV v Hauptzollamt Oldenburg. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=61412&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079
81. Opinion of Mr. Bot. Case C-391/05 delivered on 14 December 2006. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=72529&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=218079

Internetiniai šaltiniai

82. HELCOM (2019). Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://www.helcom.fi/
83. HELCOM (1986). Water Balance of the Baltic Sea. Baltic Sea Environ. Proc. No. 16.
84. HELCOM (2009). Biodiversity in the Baltic Sea – An integrated thematic assessment on biodiversity and nature conservation in the Baltic Sea. Baltic Sea Environ. Proc. No. 116B;
85. HELCOM (2009). Eutrophication in the Baltic Sea – Anintegratedthematicassessmentoftheeffectsofnutrientenrichmentandeutrophicationinthe Baltic Sea region. Baltic Sea Environ. Proc. No. 115B.
86. HELCOM (2010). Towards an ecologically coherent network of well-managed Marine Protected Areas – Implementation report on the status and ecological coherence of the HELCOM BSPA network. Baltic Sea Environ. Proc. No. 124B;
87. HELCOM (2013). Climate change in the Baltic Sea Area:
88. HELCOM thematic assessment in 2013. Baltic Sea Environ. Proc. No. 137;
89. HELCOM (2013). HELCOM Red List of Baltic Sea species in danger of becoming extinct. Baltic Sea Environ. Proc. No. 140.

90. Von der Leyen, Ursula. Europos Komisijos Pirmininkė. Įgaliojimų raštas Virginijui Sinkevičiui, Komisijos nariui, atsakingam už aplinką, vandenynus ir žuvininkystę. Briuselis, 2019 m. gruodžio 1 d. P. 4. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/mission-letter-virginijus-sinkevicius_en.pdf
91. Kembridžo žodynas. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sea ;
92. Žodynas. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/J/jura..
93. European Commission. EU Marine Strategy. The story behind the strategy. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2006. P. 9
94. African Union. 2050 Africa's Integrated Maritime Strategy. (2050 AIM STRATEGY). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 3 d. https://cggrps.com/wp-content/uploads/2050-AIM-Strategy_EN.pdf
95. Komisijos komunikatas „Mėlynasis augimas. Tvaraus jūrų ir jūrininkystės sektoriaus augimo galimybės" Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52012DC0494:EN:NOT (2012-09-13)
96. United Nations Conference on Trade and Development. Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity. 2018. P.6. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf
97. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/marine_knowledge_2020
98. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning
99. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/integrated_maritime_surveillance
100. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/adriatic_ionian
101. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/arctic_ocean
102. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/atlantic_ocean
103. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/baltic_sea
104. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/black_sea
105. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/mediterranean_sea
106. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/north_sea
107. http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/index_lt.htm
108. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/coastal_tourism
109. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/biotechnology
110. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/ocean_energy

111. https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/seabed_mining

112. United Nations Conference on Trade and Development. Blue Bio Trade: Harnessing Marine Trade to Support Ecological Sustainability and Economic Equity. 2018. P.6. Žiūrėta 2020 m. sausio 2 d. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditcted2018d11_en.pdf

113. OECD (2016), The Ocean Economy in 2030, OECD Publishing, Paris. P. 13. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. https://geoblueplanet.org/wp-content/uploads/2016/05/OECD-ocean-economy.pdf.

114. Europos Komisija. INSPIRE. INSPIRE registrai. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.lt.html

115. UN. Oceans and Law of Seas. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm

116. Aplinkos apsaugos agentūra. Tarpinių ir priekrantės vandenų būklė, ją įtakojantys veiksniai ir būklės gerinimo priemonės. 2010 m. vasaris. p .114-115. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://vanduo.gamta.lt/files/Tarpiniu%20ir%20priekrantes%20vandenu%20bukle.pdf

117. 15 min. Nei Lietuva, nei Latvija neskuba iš Baltijos jūros pasiimti joms priklausančių 150 mlrd. Lt. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23.https://www.15min.lt/verslas/naujiena/energetika/nei-lietuva-nei-latvija-neskuba-is-baltijos-juros-pasiimti-joms-priklausanciu-150-mlrd-lt-664-433009

118. Europos Komisija. Integruotoji ES Arkties politika. Dažnai užduodami klausimai. Briuselis, 2016 m. balandžio 27 d. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_16_1540; Taip pat žr.: Hertell, H. H. Arctic Melt: The Tipping Point for an Arctic Treaty. Georgetown International Environmental Law Review, 2009, Vol. 21, Issue 3, 565-590; Nowlan, L. Arctic Legal Regime for Environmental Protection. IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 44, 2001.

119. International Maritime Organization (IMO), International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d.http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx

120. The Global Programme of Action for Protection of the Marine Environment from Land-based Activities (GPA). Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23

d.https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/global-programme-action-protection-marine-environment-land

121. UNESCO. World Heritage List. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. https://whc.unesco.org/en/list/

122. Wikipedija. Eutrofikacija. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://lt.wikipedia.org/wiki/Eutrofikacija

123. Europos Parlamentas. Integruota jūrų politika. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 23 d. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_3.3.8.pdf

124. Jūros gamtos apsauga Lietuvoje. Jūrinės saugomos teritorijos. Kas tai? Žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. http://www.corpi.ku.lt/denoflit/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=44&cntnt01origid=33&cntnt01returnid=33

125. Europos Parlamentas. Vandens apsauga ir vandentvarka. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. http://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/74/vandens-apsauga-ir-vandentvarka

126. WWF. EU failing 2020 commitments for marine biodiversity protection. 10 September 2019. Žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. http://www.wwf.eu/?uNewsID=352796

127. Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA). Žiūrėta 2019 m. lapkričio 3 d. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.emsa.europa.eu

128. Europos Sąjunga. Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA).Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emsa_lt

129. OSPAR Commission. North-East Atlantic Environment Strategy.Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. https://www.ospar.org/convention/strategy

130. European Commission. Our Oceans, Seas and Coasts. The Barcelona Convention. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://ec.europa.eu/environment/marine/international-cooperation/regional-sea-conventions/barcelona-convention/index_en.htm

131. The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.blacksea-commission.org/Institutions/The%20Black%20Sea%20Commission/

132. Jūrinių tyrimų konsorciumas. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas. Priemonių programa pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą 2008/56/EB (santrauka). Tarpinė ataskaita, 2015-06-22. Klaipėda, 2015. P. 8. Žiūrėta 2020 m. sausio 3

d.http://vanduo.gamta.lt/files/JSPD_Priemoniu_programos_santrauka_visuomenei1549886342648.pdf

133. Delfi. Bus stiprinamas Baltijos jūros aplinkos valdymas. 2012-02-15. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.https://www.delfi.lt/grynas/aplinka/bus-stiprinamas-baltijos-juros-aplinkos-apsaugos-valdymas.d?id=55530157

134. Helsinkio komisija. Žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. https://helcom.fi/about-us/

135. Aplinkos būklė 2014 m. Tik faktai. Aplinkos apsaugos agentūra. Vilnius: 2015.

136. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d. http://gamta.lt/cms/index

137. ES struktūrinė parama 2007-2013 metais. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://www.esparama.lt/paraiska?id=24909&pgsz=10

138. Aplinkos Apsaugos Agentūra. Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo I etapas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=9fc5ad62-0fea-4e66-89e9-fbdc70bc86aa

139. Aplinkos Apsaugos Agentūra. Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo II etapas. Žiūrėta 2020 m. sausio 3 d.http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=0ec619ef-d389-4966-833f-659262e9c6a8

140. Jūros gamtos apsauga Lietuvoje. Projekto teritorijos. Žiūrėta 2020 m. kovo 3 d http://corpi.ku.lt/denoflit/index.php?page=projekto-teritorijos

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro darbas „Jūrų vandenų apsauga Europoje‘ nagrinėja jūrų vandenų apsaugos teisinio reglamentavimo Europoje ypatumus. Darbe ginamas teiginys, kad jūrų vandenų apsaugos Europoje teisinis reglamentavimas neužtikrina tinkamos jūrų vandenų apsaugos Europoje. Atlikus darbo tyrimą, teiginys pasitvirtino. Darbas susideda iš trijų dalių, literatūros sąrašo, išvadų ir pasiūlymų.

Master's thesis "Protection of marine waters in Europe" explores the specificities of the legal regulation of marine waters in Europe. The thesis defends notion that the legal regulation of the protection of marine waters in Europe does not ensure adequate protection of marine waters in Europe. A work investigation confirmed this notion. The thesis consists of three parts, a list of references, conclusions and suggestions.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro darbas „Jūrų vandenų apsauga Europoje‘ nagrinėja jūrų vandenų apsaugos teisinio reglamentavimo Europoje ypatumus. Darbe ginamas teiginys, kad jūrų vandenų apsaugos Europoje teisinis reglamentavimas neužtikrina tinkamos jūrų vandenų apsaugos Europoje.

Tyrimo tikslas įvertinti jūrų vandenų apsaugos teisinio reglamentavimo Europoje ypatumus. Siekiant tyrimo tikslo, darbe keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti jūrų vandenų sampratą bei jūrų vandenų apsaugos teisinį reglamentavimą Europoje.
2. Išanalizuoti jūros vandenų apsaugos Europoje institucinę sistemą.
3. Ištirti Baltijos jūros apsaugos teisinio reglamentavimo problematiką

Atlikus darbo tyrimą, ginamasis teiginys pasitvirtino. Darbas susideda iš trijų dalių, literatūros sąrašo, išvadų ir pasiūlymų.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Master's thesis "Protection of marine waters in Europe" explores the specificities of the legal regulation of marine waters in Europe. The thesis defends that the legal regulation of the protection of marine waters in Europe does not ensure adequate protection of marine waters in Europe.

The aim of the study is to evaluate the specifics of the legal regulation of the protection of marine waters in Europe. In order to achieve the aim of the research, the following tasks are set:

1. To analyze the concept of marine waters and the legal regulation of marine waters protection in Europe.
2. To analyze the institutional framework for the protection of marine waters in Europe.
3. To study the issues of legal regulation of protection of the Baltic Sea

After an investigation into the work, the defense was confirmed. The thesis consists of three parts, a list of references, conclusions and suggestions.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-04-16

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJOS

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė)_____JUSTĖ KRIŠČIŪNAITĖ_____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„**JŪRŲ VANDENŲ APSAUGA EUROPOJE**“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ ___ JUSTĖ KRIŠČIŪNAITĖ ____

(parašas) *(vardas, pavardė)*